

‘Wetenschap is geen wetenschap’

Een onderzoek naar de rol van wetenschap in het
minderheden- en integratiedebat in de Tweede Kamer.

Masterscriptie

Wout Scholten

Oktober 2011

Utrecht

‘Wetenschap is geen wetenschap’

Een onderzoek naar de rol van wetenschap in het minderheden- en integratiedebat in de Tweede Kamer

Master ‘Research in Public Administration and Organizational Science’
Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisationswetenschap (USB0)
Universiteit Utrecht

Masterscriptie
Oktober 2011

Wout Scholten
Studentnummer: 3065944

Scriptiebegeleider: Dr. A.J. Meijer (USB0)
Tweede lezer: Prof. dr. S.G.J. Van de Walle (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Samenvatting

De interactie tussen wetenschap en politiek is een bijna tijdloos thema in het publieke debat, de politiek en de wetenschap. De interactie is echter in beweging en recent wetenschappelijk onderzoek richt zich grotendeels op twee onderwerpen binnen het thema: het gebruik van wetenschappelijk onderzoek in het uiteindelijke beleid en het gebruik van wetenschap in natuurwetenschappelijke beleidsterreinen, zoals het klimaat en het milieu. Dit onderzoek geeft een eerste aanzet om deze theoretische lacune op te vullen door de ontwikkeling van de rol van wetenschap in de *politiek* in het *sociaalwetenschappelijke* onderwerp van de integratie van minderheden te onderzoeken.

De ontwikkeling die door onderzoekers wordt waargenomen in de interactie tussen wetenschap en politiek is een gelijktijdige politisering van de wetenschap en een verwetenschappelijking van de politiek. Deze twee processen worden gekenmerkt door een verlies aan wetenschappelijke autoriteit, maar juist een toename van het gebruik in de politiek. Daarnaast hebben universiteiten in toenemende mate geen kennismonopolie meer en wordt steeds meer kennis geproduceerd in een samenwerking tussen meerdere partijen.

De verwetenschappelijking van de politiek lijkt, ondanks de algemene tendens, niet op te gaan voor het minderheden- en integratiebeleid in Nederland. Dit beleidsterrein is eerder gepolitiseerd dan verwetenschappelijkt. Dit maakt de casus van dit onderzoek extra van belang.

Om de ontwikkeling van de rol van wetenschap in de minderheden- en integratiepolitiek te onderzoeken zijn in dit onderzoek meer dan honderd Tweede Kamerdebatten uit de periode 1974 tot 2010 gebruikt. Fragmenten uit deze debatten laten zien hoe politici invulling geven aan de rol van wetenschap in het politieke debat. Om de resultaten te kunnen toetsen zijn de data uit de debatten aangevuld met vijf interviews met (oud-)politici die betrokken zijn geweest bij de minderheden- en integratiepolitiek in de periode 1974-2010.

Het antwoord op de hoofdvraag – *hoe heeft de rol van wetenschap zich ontwikkeld in het Nederlandse Tweede Kamerdebat over minderheden en integratie?* – is onder te verdelen in vier grote lijnen in de rol van wetenschap voor politici in de minderheden- en integratiepolitiek. Ten eerste is de betekenis van wetenschap voor politici veranderd. Waar in de theorie wordt gesproken van een verlies van wetenschappelijke autoriteit blijkt uit dit onderzoek dat de autoriteit van wetenschap zeer broos geworden is. Daarmee wordt bedoeld dat het gezag van wetenschappelijk onderzoek voor verschillende onderzoeken en voor verschillende partijen wisselend wel of juist niet aanwezig is. Dit hangt samen met de boodschap van een onderzoek; is deze wel of niet te gebruiken als argument voor een standpunt? Wetenschap staat niet (meer) of steeds minder gelijk aan een politieke waarheid.

Wetenschap staat daarnaast voor politici niet meer gelijk aan het kennen van de waarheid. Politici zien veel mogelijkheden die wetenschap kan bieden, maar ook de beperkingen. Er bestaat de laatste tien jaar onduidelijkheid onder politici wat wetenschap wel en niet kan, maar dat wetenschap, zeker in een sociaalwetenschappelijk onderwerp met een zeer dynamische realiteit, niet *de* waarheid kan beschrijven is voor de politici in een postnormale samenleving duidelijk.

De veranderende betekenis van wetenschap voor politici betreft ook de bronnen van wetenschappelijk onderzoek dat in de minderheden- en integratiepolitiek is gebruikt door de

politici. Universiteiten hebben geen kennismonopolie meer en de door politici gebruikte kennis komt in toenemende mate van andere onderzoeksinstituten zoals commerciële onderzoeksbureaus. De wetenschappelijke kennis die tot de politiek komt is daardoor overvloedig, soms tegenstrijdig en gericht op beleidsproblemen (toegepaste wetenschap) in plaats van op 'pure' wetenschap.

Het bovenstaande wordt beïnvloed door de beoordeling van wetenschap door politici. Op het moment dat wetenschappelijk onderzoek in de politiek komt wordt wetenschap niet beoordeeld op wetenschappelijke kwaliteitscriteria, maar slechts op de politieke bruikbaarheid van het onderzoek. De resultaten van dit onderzoek duiden op een toenemende kritiek van politici op de objectiviteit en onafhankelijkheid van onderzoeken, twee traditioneel belangrijke eigenschappen van wetenschappelijk onderzoek. Politici hebben hiermee echter niet direct kritiek hebben op de wetenschap, maar op de onderzoeken zelf. Objectiviteit en onafhankelijkheid zijn daarmee hun eigen, selectief toegepaste, standaarden voor goed en bruikbaar onderzoek.

Ten tweede wordt de rol van wetenschap in de minderheden- en integratiepolitiek in toenemende mate bepaald door een primaat van de politiek. Dit blijkt uit een analyse van de kritiek die politici hebben op onderzoek. *Of* er kritiek wordt geuit en de *mate* van kritiek hangen samen met of de boodschap welkom is of niet welkom, bruikbaar of niet bruikbaar. Afhankelijk van partijpolitieke standpunten geven verschillende partijen een verschillende dosis kritiek.

Daarnaast wordt in dit onderzoek aangetoond dat het doen of instellen van onderzoek onderwerp kan zijn van het politieke debat. Onderzoek doen wordt op deze manier onderdeel van het politieke spel. Dat past in de ratio van politici die draait om het zoeken van argumenten bij een standpunt in plaats van andersom.

Dat in de kritiek en het politieke spel omtrent wetenschappelijk onderzoek de politiek het primaat heeft vindt uiting in de verschillende manieren van omgaan met wetenschappelijk onderzoek door coalitiepartijen en oppositiepartijen. Oppositiepartijen zijn daarin kritischer op onderzoek én ze zetten onderzoeksresultaten juist sterker aan. Deze inconsequente houding is bewijs dat oppositiepartijen, net zo goed als coalitiepartijen, wetenschap als mogelijk middel zien om hun standpunten te onderbouwen, mocht een onderzoek zich daarvoor lenen. Door de overvloed aan onderzoeken en tegenstrijdige onderzoeksresultaten wordt het 'selectief winkelen' steeds meer gefaciliteerd door de wetenschap zelf.

Ten derde speelt consensus een belangrijke betekenis in de ontwikkeling van de rol van wetenschap in de minderheden- en integratiepolitiek. Politici dichten wetenschap een belangrijke rol toe in het politieke debat. Ze zijn van mening dat wetenschap een grote bijdrage kan leveren aan goede politiek en goed beleid. Om die belangrijke rol te kunnen vervullen moet een consensus bereikt worden over wat zij, de politici, zien als de werkelijkheid. Die consensus is in toenemende mate verdwenen uit de politiek door enerzijds het in toenemende mate gebruiken van wetenschap voor politieke doeleinden en anderzijds de toenemende mogelijkheden voor politici om selectief te winkelen in wetenschappelijke onderzoeken. Daarnaast is voor politici kennis minder waard als er geen politieke consensus is over het definiëren van de doelen en de problemen. De consensus over de doelen en de problemen in het minderheden- en integratiedebat lijkt af te nemen, waardoor consensus op twee manieren ontbreekt: consensus over het beeld van de integratiewerkelijkheid en het politieke doel (waaronder de gewenste definitie van integratie).

De vierde grote lijn van dit onderzoek is de invloed van de gekozen casus op de rol van wetenschap voor politici. Het begrip minderheden heeft in de politiek vaak de betekenis van *electorale* minderheden. Het democratische systeem met respect, tolerantie en vertegenwoordiging van deze minderheden zorgt er voor dat absolute waarheden niet goed passen in het systeem. De toevoeging van *culturele* minderheden lijkt dit alleen maar te versterken. Voor politici moet wetenschap over minderheden ook minderheden bevatten, waardoor wetenschap een representatiefunctie krijgt.

Een voorzichtige vergelijking met natuurwetenschappelijke politieke debatten laat zien dat de kennis over minderheden en integratie in extreme mate uit diverse hoeken komt. Dit onderzoek laat niet alleen zien dat de diversiteit aan kennisbronnen toeneemt, maar ook dat een duidelijke hiërarchie in de bronnen van kennis ontbreekt in de casus van dit onderzoek in tegenstelling tot meer natuurwetenschappelijke onderwerpen.

De vier belangrijkste resultaten van dit onderzoek leiden tot de overkoepelende conclusie dat er sprake is van een politisering van de wetenschap *in de politiek*. De politisering van de wetenschap in de politiek wordt gevormd door de vier grote lijnen en bestaat bij de gratie van drie onderdelen: 1) De grote waarde die politici hechten aan wetenschappelijk onderzoek, want zonder die waarde en het gebruik van wetenschap zou het debat slechts gepolitiseerd zijn. 2) De grotere invloed van de politieke ratio bij politici in het gebruik van wetenschappelijk onderzoek. 3) De faciliterende rol van de wetenschap door de politisering en democratisering van de wetenschap, een overvloed aan onderzoeken en een veelvoud aan wetenschappelijke stellingnames.

Voorwoord

‘Wetenschap is geen wetenschap’ is de (door een oud-politicus ingegeven) titel van dit onderzoek en toch is dit onderzoek wetenschap. Althans, het is op zijn minst de bedoeling van deze afstudeerscriptie voor de master Onderzoek in Bestuurs- en Organisationswetenschap van de Universiteit Utrecht dat het wordt ontvangen en beoordeeld als zijnde wetenschap.

Maar wetenschap *over* wetenschap zorgt voor extra druk. Net als dat een spelfout voor een docent Nederlands fataal is, zal men extra kritisch zijn op een wetenschappelijk onderzoek naar wetenschap. Tenslotte, wat kan je als onderzoeker zeggen over wetenschap als je zelf geen degelijk wetenschappelijk onderzoek uit kunt voeren? Ik heb daarom steeds het gevoel gehad dat ik extra voorzichtig en zorgvuldig moet zijn met dit onderzoek over wetenschap. Soms werd ik daarom ontmoedigd door de hoeveelheid werk die het heeft gekost en die ik vaak nog moest doen, maar het onderwerp heeft me altijd aangemoedigd.

Tegelijkertijd is dit onderzoek net zo goed een onderzoek naar een van de vele fenomenen die zich bevinden op het terrein van de bestuurs- en organisationswetenschap. Alleen is het onderwerp van dit onderzoek hetzelfde als het maatschappelijk instituut waarin het wordt uitgevoerd. Misschien wel gelukkig voor de (over)kritische houding van de lezer ligt de nadruk van dit onderzoek op de politiek, het andere onderwerp van dit onderzoek.

Dit onderzoek is, in de vorm van mijn afstudeerscriptie, het (voorlopige) einde van mijn academische carrière. Voor hun bijdrage aan dit onderzoek en daarmee het einde van die carrière ben ik ten eerste dank verschuldigd aan de studenten en begeleiders van de master voor hun sturing en tips in de beginfase van dit onderzoek. Later was die rol weggelegd voor mijn begeleider Albert Meijer (en Steven van de Walle als tweede lezer). Het moet vast niet gemakkelijk zijn geweest om de eerste abstracte ideeën voor het onderzoek te begeleiden tot het onderzoeksrapport dat er nu is. Ik werd naarmate de scriptie vorderde en het einde naderde steeds dankbaarder voor de feedback. Mijn ouders wil ik bedanken voor hun betrokkenheid, soms op afstand, soms dichtbij. Jasper, dank voor die kleine duw in de goede richting. Bijna te laat, maar daarom precies op tijd. Jasmijn, dank voor je steun en geduld. Het onderzoek is vaak bijna af geweest, maar nu echt.

Tot slot ben ik de respondenten die bijgedragen hebben aan dit onderzoek zeer erkentelijk. Zij ontvingen mij altijd hartelijk en waren goede gesprekspartners en open informanten.

Het doet me deugd dat gedurende het onderzoeksproces de aandacht voor de interactie tussen wetenschap en politiek alleen maar lijkt te zijn toegenomen. Het voedt mijn hoop dat dit onderzoek kan bijdragen aan het publieke, politieke en wetenschappelijke debat over die interactie.

Wout Scholten
Utrecht
Oktober, 2011

Inhoudsopgave

Samenvatting	I
Voorwoord	V
Lijst van gebruikte afkortingen	IX
1. Inleiding	1
1.1 Onderzoeksvragen	2
1.2 Definities en afbakening van de kernbegrippen	3
1.2.1 <i>Wetenschap</i>	3
1.2.2 <i>Politiek</i>	3
1.2.3 <i>Ontwikkeling</i>	4
1.2.4 <i>Minderheden- en integratiedebat</i>	4
1.3 Relevantie	4
1.4 Inleiding op de casus: minderheden en integratie in Nederland	6
1.5 Leeswijzer	9
2. Theoretische verkenning: wat is er bekend over de interactie tussen wetenschap en politiek?	10
2.1 Politisering van de wetenschap	11
2.1.1 <i>Het verlies van wetenschappelijke autoriteit</i>	11
2.1.2 <i>Veranderingen in de (institutionele) wetenschap</i>	13
2.1.3 <i>Waarheid en (politieke) consensus over de waarheid</i>	15
2.1.4 <i>Theorielacune</i>	17
2.2 Verwetenschappelijking van de politiek	17
2.2.1 <i>Kennisdemocratie</i>	18
2.2.2 <i>'Evidence-based policy'</i>	19
2.2.3 <i>Gebruik van wetenschap in de politiek</i>	20
2.2.4 <i>Instituties op de grens van wetenschap en politiek</i>	21
2.2.5 <i>Theorielacune</i>	23
2.3 De schurende ratio's van wetenschap en politiek	23
2.5 Verwachtingen	25
3. Methoden	27
3.1 Onderzoekdesign: kwalitatieve casestudie gericht op ontwikkeling	27
3.2 Dataverzameling	28
3.2.1 <i>Samenstelling debatten</i>	29
3.2.2 <i>Coderen</i>	29
3.2.3 <i>Interviews</i>	31
3.3 Data-analyse	32
3.4 Reflectie op de methoden	32

4. Resultaten: hoe politici invulling geven aan de rol van wetenschap	34
4.1 De houding van politici tegenover wetenschap	34
4.1.1 <i>Algemene houding politici tegenover wetenschap</i>	34
4.1.2 <i>De ideale wetenschap, kwaliteit en betrouwbaarheid</i>	37
4.1.3 <i>Mogelijkheden en beperkingen van onderzoek</i>	38
4.1.4 <i>Welke rol dichten politici wetenschap toe in relatie tot beleidsvorming en standpuntbepaling?</i>	41
4.1.5 <i>De rol van de overheid in het gebruik van wetenschap</i>	43
4.2 Het gedrag van politici in het gebruik van wetenschap	44
4.2.1 <i>De zoektocht naar meer kennis</i>	45
4.2.2 <i>Politiek om wetenschap</i>	47
4.2.3 <i>De gebruikte wetenschap: bronnen en soorten</i>	50
4.2.4 <i>Urgentie en onzekerheid</i>	52
4.3 Verschillen binnen de Tweede Kamer	54
4.2.1 <i>Vershil tussen coalitie en oppositie</i>	55
4.2.2 <i>Vershil tussen radicale en gematigde partijen en tussen politieke stromingen</i>	56
4.2.3 <i>Vershil tussen kabinet en parlement</i>	58
4.4 Samenvatting: stabiele factoren, trends en patronen	58
4.4.1 <i>Stabiele factoren</i>	59
4.4.2 <i>Trends</i>	60
4.4.3 <i>Patronen</i>	62
5. Conclusies en discussie	64
5.1 Vier grote lijnen	64
5.1.1 <i>Wetenschap is geen wetenschap (meer)</i>	64
5.1.2 <i>Het primaat van de politiek</i>	66
5.1.3 <i>Consensus in de politiek en consensus in de wetenschap</i>	67
5.1.4 <i>De minderheden en integratie</i>	68
5.2 Conclusie: de politisering van de wetenschap in de politiek	69
5.2.1 <i>Budgettaire effecten van niet-westerse immigranten</i>	70
5.3 Discussie	71
5.3.1 <i>Het normatieve debat: meer of minder wetenschap in de politiek?</i>	71
5.3.2 <i>Wat nu?</i>	72
5.3.3 <i>Mogelijkheden en beperkingen van het onderzoek</i>	72
5.3.4 <i>Wetenschap over wetenschap</i>	73
Bronvermelding	74
Bijlage 1: Gebruikte Handelingen en Kamerstukken	

Lijst van gebruikte afkortingen

ACOM	Adviescommissie Onderzoek Minderheden
AIVD	Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
ARK	Algemene Rekenkamer
ARP	Anti-Revolutionaire Partij
BVD	Binnenlandse Veiligheidsdienst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CD	Centrum Democraten
CDA	Christen-Democratisch Appèl
CHU	Christelijk Historische Unie
CP	Centrumpartij
CPB	Centraal Planbureau
CPN	Communistische Volkspartij Nederland
GPV	Gereformeerd Politiek Verbond
ISI	International Statistical Institute
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
KVP	Katholieke Volkspartij
LBR	Landelijk Bureau Racismebestrijding
LPF	Lijst Pim Fortuyn
MNP	Milieu- en Natuurplanbureau
PPR	Politieke Partij Radicalen
PSP	Pacifistisch Socialistische Partij
PvdA	Partij van de Arbeid
PVV	Partij Voor de Vrijheid
RPB	Ruimtelijk Planbureau
RPF	Reformatische Politieke Federatie
SCP	Sociaal Cultureel Planbureau
SGP	Staatkundig Gereformeerde Partij
SP	Socialistische Partij
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

1. Inleiding

Begin 2010 heeft de PVV een onderzoek laten doen naar de 'budgettaire effecten van immigratie van niet-westerse allochtonen' (Dietvorst en Van der Geest, 2010). In andere woorden, de PVV heeft laten onderzoeken hoeveel publiek geld niet-westerse allochtonen de Nederlandse staat en daarmee de belastingbetaler hebben gekost. De kosten werden berekend op 7,2 miljard euro per jaar (Dietvorst en Van der Geest, 2010, 9). Vooraf aan en naar aanleiding van dit onderzoek is enige ophef ontstaan. De (voor niet-westerse immigranten niet positieve) uitkomst zou volgens sommigen al vaststaan voor het onderzoek uitgevoerd werd – de PVV gaf al een schatting voordat het onderzoek klaar was – het berekenen van de opbrengsten zou worden genegeerd en het zou ethisch niet juist zijn om de kosten van een groep Nederlandse burgers te berekenen. Ook werd de eigen koers die de PVV voer om haar eigen kennis te vergaren in plaats van dit via de regering te verkrijgen besproken. De PVV-Kamerleden waren namelijk niet tevreden met de cijfers die de regering gaf over dit onderwerp.

Dit voorbeeld is niet het enige voorbeeld uit de afgelopen jaren waarin de interactie tussen wetenschap en politiek ter discussie staat. Wetenschappers wordt verweten te politiek betrokken te zijn bij hun onderzoeken en er zijn zelfs incidenten geweest waarin onderzoeksgegevens bewust worden gestuurd (zie het klimaatrapport van het wetenschappelijke VN-klimaatpanel IPCC uit 2010¹ en het gemanipuleerde onderzoek over het 'hufferige' gedrag van mensen die vlees eten (Trouw, 8-9-2011)). Politici wordt verweten te weinig of juist te veel af te gaan op wetenschappelijke kennis, waardoor het politieke debat te politiek is of juist te wetenschappelijk wordt. Op die manier staat de interactie tussen wetenschap en politiek van twee kanten onder druk.

Door een onderzoek onder onderzoekers van Zonderop en Thomas weten we inmiddels dat sociale wetenschappers in Nederland zich zorgen maken over de afname van hun eigen gezag in de politiek (de Volkskrant, 20-4-2011). De sociale wetenschap is haar gezag en 'het patent op de waarheid' kwijtgeraakt is de conclusie van veel onderzoekers. Sommige wetenschappers zouden zelfs gefrustreerd zijn dat er niet naar hen geluisterd wordt.

Deze resultaten bieden een waardevolle inkijk in de beleving van sociale wetenschappers over het gebruik van wetenschap in de politiek, maar het laat niet zien hoe de 'beschuldigten', de politici, kijken naar de wetenschap. Welke beelden hebben politici over de wetenschap? Hoe gebruiken zij wetenschap in het politieke debat?

Het onderzoek van Zonderop en Thomas spreekt daarnaast over een zekere trend in de interactie tussen wetenschap en politiek. De politici die volgens de sociale wetenschappers steeds minder rekening houden met wetenschappelijke bevindingen duiden op een afnemend gezag van de wetenschap. Hier wordt mee gesuggereerd dat de interactie tussen wetenschap en politiek een ontwikkeling doormaakt; 'vroeger' vond de interactie op een andere manier plaats. Toen speelde de wetenschap nog een grote rol van betekenis in de politiek en nu steeds minder.

Door die veranderende rol van wetenschap in de politiek te onderzoeken in dit onderzoek wordt de beleving van sociale wetenschappers aangevuld met de rol die politici geven aan wetenschap.

¹ In dit rapport zou door de auteurs verkeerd zijn verwezen naar wetenschappelijke rapporten, zou informatie van 'gekleurde' organisaties als Greenpeace en het Wereldnatuurfonds gebruikt zijn en zou belangrijke kennis bewust uit het rapport gelaten zijn. Bovendien was er in sommige gevallen geen sprake van 'peer-reviewed' onderzoek dat in het uiteindelijke rapport was gebruikt.

Het terrein waarop de sociale wetenschappers het grootste gat zien tussen hun onderzoeksresultaten en de beleving van politici is de integratie van minderheden. Het is daarom, juist op dit terrein, van belang om te onderzoeken welke invulling politici geven aan de rol van wetenschap in de politiek. Hebben de sociale wetenschappers gelijk dat hun gezag afneemt? Of vindt er juist een verwetenschappelijking van het debat plaats? Dit onderzoek geeft een inkijk in de interactie tussen wetenschap en politiek vanuit het perspectief van de politiek.

1.1 Onderzoeksvragen

De minderheden- en integratiepolitiek is een interessante casus om de interactie tussen wetenschap en politiek te onderzoeken en aandacht voor de rol van wetenschap in de politiek voor politici is een goede aanvulling op de beleving van de rol van wetenschap in de politiek voor wetenschappers. Door een ontwikkeling daarin te onderzoeken wordt een breder perspectief gegeven over welke richting die rol van de wetenschap in de politiek op gaat. Het leidt tot de volgende **hoofdvraag** voor dit onderzoek:

- *Hoe heeft de rol van wetenschap zich ontwikkeld in het Nederlandse Tweede Kamerdebat over minderheden en integratie?*

De hoofdvraag is onderverdeeld in zes deelvragen. De eerste drie zijn theoretische vragen. Het tweede drietal deelvragen is empirisch van aard.

Om te onderzoeken welke rol wetenschap speelt in de minderheden- en integratiepolitiek moet ik eerst de aandacht verleggen naar de interactie tussen wetenschap en politiek in het algemeen. De interactie tussen beide duidt op tweerichtingsverkeer en heeft daarom zowel betrekking op de wereld van de wetenschap als de wereld van de politiek. Om vanuit een complete blik de rol van de wetenschap in de politiek te onderzoeken moet ik eerst te weten komen welke invloed de politiek heeft op de wetenschap. De eerste deelvraag is daarom:

- *Wat is er bekend over de invloed van politiek op de wetenschap in de afgelopen decennia?*

De invloed van de wetenschap op de politiek in algemene termen is een logische vervolgvraag. Deelvraag twee is:

- *Wat is er bekend over de invloed van wetenschap op de politiek in de afgelopen decennia?*

Een interactie tussen beide duidt ook op een bepaalde relatie die wetenschap en politiek hebben tegenover hebben. Dit wordt onderzocht in deelvraag drie:

- *Hoe staan wetenschap en politiek in relatie tot elkaar?*

De empirische vragen hebben nadrukkelijk aandacht voor de minderheden- en integratiepolitiek en de ontwikkeling van de rol van wetenschap in de politiek. Het begrip 'de rol van wetenschap' is echter een abstract begrip en de deelvragen zijn tot stand gekomen door de rol van wetenschap onder te verdelen in meerdere vragen. Om met de deelvragen een duidelijk vooruitzicht te geven van wat de empirische resultaten van dit onderzoek gaan brengen hebben de resultaten bijgedragen aan het vormen van de deelvragen. Kortom, de operationalisatie van 'de rol van wetenschap' is tot stand gekomen met een vooruitblik op de resultaten van dit onderzoek. Daaruit blijkt dat Tweede Kamerleden een bepaalde houding hebben tegenover wetenschap en een bepaald gebruik van wetenschap hebben in het debat. Daarnaast zijn er verschillen in de houding van politici en het gebruik door politici binnen de Tweede Kamer. De rol van wetenschap is op die manier onderverdeeld in drie deelvragen:

- *Hoe heeft de houding van politici tegenover wetenschap en wetenschappelijk onderzoek zich ontwikkeld in de minderheden- en integratiepolitiek?*
- *Hoe heeft het gebruik van wetenschap en wetenschappelijk onderzoek door politici zich ontwikkeld in de minderheden- en integratiepolitiek?*
- *Wat zijn de verschillen in de rol van wetenschap in het politieke debat binnen de Tweede Kamer?*

1.2 Definities en afbakening van de kernbegrippen

Sommige termen uit de onderzoeksvragen verdienen een verdere uitleg. Bijvoorbeeld wetenschap en politiek zijn beide termen die op meerdere manier geïnterpreteerd kunnen worden. Een korte uitleg van de belangrijkste begrippen voor dit onderzoek dus.

1.2.1 Wetenschap

Ik beschouw wetenschap als een sociaal geconstrueerd instituut. We hebben allemaal een enigszins overeenkomend idee van wat wetenschap is. In dat opzicht kunnen we wetenschap beschouwen als een institutioneel feit (Searle, 1995). Wat wij wetenschap noemen is desondanks gedefinieerd door een impliciete maatschappelijke afspraak en niet door een natuurlijke of objectieve betekenis van wetenschap. Deze aanname impliceert dat de betekenis van wetenschap onderhevig is of kan zijn aan verandering en dat de betekenis voor verschillende mensen anders is of kan zijn. Dat is precies wat te zien is als men kijkt naar de wetenschapsgeschiedenis. Steeds andere stromingen en ideeën over wetenschap komen en gaan of blijven naast elkaar leven (Chalmers, 1999).

De aanname zorgt er ook voor dat het praktisch en theoretisch onmogelijk wordt om a priori wetenschap van niet-wetenschap te onderscheiden. Praktisch gezien is een definitie onmogelijk of ten minste zeer lastig, omdat er een veelvoud aan definities bestaat die elk iets uitsluiten wat een andere definitie juist insluit. Definities zijn daarnaast zeer veranderlijk. Theoretisch is een a prioridefinities onmogelijk, omdat een definitie wordt opgebouwd uit de betekenissen die de politici uit dit onderzoek eraan geven. Een definitie van wetenschap is daarom eerder een resultaat van dit onderzoek dan een startpunt. Het is een onderdeel van dit onderzoek zelf om te onderzoeken hoe politici wetenschap definiëren. Dat hoeft uiteindelijk niet in een eenduidige definitie uit te monden.

1.2.2 Politiek

Het onderzoek gaat over de Nederlandse landelijke politiek in de enge zin van de term. Daarmee richt het onderzoek zich op de debatten die gevoerd zijn in de Tweede Kamer. Het minderheden- en integratiebeleid is een probleem dat veel nationale aandacht krijgt en heeft gekregen, ook al ligt de uitvoering vaak op lokaal niveau. Het debat heeft dus voornamelijk plaatsgevonden in de landelijke politiek. Daarnaast zijn vergaderingen van de Tweede Kamer uitzonderlijk goed genotuleerd en gearchiveerd. Dat bood mij de kans om de landelijke politiek tot in detail te onderzoeken. Ik heb gekozen voor politiek in de enge zin van de term, omdat het mij gaat om politici. Politici zijn belangrijke schakels in het besluitvormingsproces en hoe zij invulling geven aan de rol van wetenschap in de politiek is het onderwerp van dit onderzoek.

Politiek in de brede zin van de term omvat ook de media en het publieke debat. Het betrekken daarvan zou voorbijgaan aan het primaire doel van dit onderzoek, bovendien is het insluiten van die (f)actoren een werk dat qua grootte voorbijgaat aan de beschikbare tijd voor

dit afstudeeronderzoek. Desondanks moet ik erkennen dat de media en het publieke debat belangrijke (f)actoren kunnen zijn in de interactie tussen wetenschap en politiek.

1.2.3 *Ontwikkeling*

Ik verwacht dat deze rol zich heeft ontwikkeld en nog steeds ontwikkelt. Om dat te onderzoeken heb ik gekozen voor een opzet die het grootste gedeelte van het minderheden- en integratiedebat omvat. Eind jaren '70 en in het begin van de jaren '80 drong het besef door in de politiek dat de buitenlandse werknemers zich niet tijdelijk in Nederland hadden gevestigd, maar permanent zouden blijven (Duyvendak, 2006). De achterstanden van deze groepen migranten uit onder andere Suriname, Marokko en Turkije, in bijvoorbeeld het onderwijs en op de arbeidsmarkt en hun behoefte om hun eigen cultuur te behouden brachten het onderwerp 'minderheden' op de politieke agenda. Om de gehele ontwikkeling van de rol van wetenschap in dit debat bij dit onderzoek te betrekken onderzoek ik de periode van het vergaderjaar 1974-1975 tot en met het vergaderjaar 2009-2010.

Ondanks dat de focus op ontwikkeling ligt kunnen er net zo goed houdingen en gedragingen zijn die door de tijd heen niet of nauwelijks veranderd zijn. De ontwikkeling waarover in de onderzoeksvraag van dit onderzoek gesproken wordt heb ik daarom onderverdeeld in stabiele factoren, trends en patronen. De categorieën komen aan het eind van dit onderzoek terug in de analyse en conclusies.

1.2.4 *Minderheden- en integratiedebat*

Het debat heeft plaatsgevonden onder diverse namen, zoals het debat over buitenlandse werknemers, het debat over immigranten, het minderhedendebat, het allochtonendebat en het integratiedebat. Dit heb ik samengevat in de meest gangbare termen minderheden en integratie, maar ook de debatten van gelijke strekking met een andere naam zijn meegenomen in dit onderzoek.

1.3 *Relevantie*

Dit onderzoek bevindt zich op het raakvlak van vier maatschappelijke en wetenschappelijke debatten. Ten eerste speelt er een debat dat draait om de bruikbaarheid van wetenschappelijke kennis. Het is een oud debat (zie bijvoorbeeld *Usable knowledge* van Lindblom en Cohen (1979)), maar de voorbeelden uit de inleiding laten zien dat het onderwerp niet gedateerd of achterhaald is. De bruikbaarheid van wetenschappelijke kennis draait volgens Royall (1997, in: Sober, 2008) om drie vragen: 1) wat zegt het bewijs ons, 2) wat moeten wij daarop geloven en 3) wat moeten we vervolgens doen? De eerste twee vragen zijn van oudsher het terrein van de wetenschap, maar antwoorden op die vragen zijn niet eenduidig. Van empirie (het bewijs) naar theorie (wat we moeten geloven) is een weg die op vele manieren bewandeld kan worden en elke manier heeft zowel krachten als kritieken. De vraag wat we moeten doen is typisch een vraag voor de politiek en is afhankelijk van het bewijs en wat we moeten geloven, maar niet geheel afhankelijk. Andere elementen daarin kunnen onder andere zijn ervaring, emotie en normen en waarden. De vraag is dus: hoe bruikbaar is de kennis die uit het bewijs en de theorie komt voor het beantwoorden van vraag wat we moeten doen? En hoe bepaalt de manier waarop tot het bewijs en de theorie gekomen is hoe bruikbaar de kennis is voor de politiek?

Royall laat zien dat er een bepaald stappenplan is van de empirie naar de politieke vraag wat we moeten doen. Het stappenplan lijkt vanzelfsprekend en eenduidig, maar dat is het niet, want wat bepaalt wat bruikbare kennis is? Op welke manier worden gegevens uit de empirie

bruikbaar voor de politiek? Het volstaat hier om te stellen dat elke vraag, elke stap, van Royall geproblematiseerd kan worden. In de wetenschap bestaan verschillende methoden om van het bewijs naar theorie te werken en wat we moeten doen op basis van wat een theorie zegt is allerm minst eenduidig en afhankelijk van allerlei andere factoren dan wat het bewijs zegt of wat we geloven. Daarnaast, wie zegt dat het stappenplan van Royall niet begint bij een overtuiging over wat gedaan moet worden om vervolgens de theorie en de empirie daarbij te verzamelen? Bruikbare kennis krijgt in dat opzicht een geheel andere betekenis.

Het onderzoek kan bijdragen aan dit debat door inzicht te krijgen in wat voor politici bruikbare kennis is. Hoe beoordelen zij de bruikbaarheid wetenschappelijk onderzoek en waar hangt dat van af? Wanneer gebruiken politici wetenschappelijke kennis? Het onderzoek zal niet aantonen wanneer kennis bruikbaar is en wanneer niet, maar geeft het perspectief van de politicus.

Het tweede debat sluit aan bij het debat over bruikbare kennis. De vraag hoe bruikbaar wetenschap is voor de politiek is incompleet als je je niet ook afvraagt of het gebruik van wetenschap wel goed is voor de politiek en het bestuur van een land. Hoe *moeten* democratie en wetenschap zich verhouden tot elkaar? Welke rol *moet* wetenschap spelen in debatten? Technocraten zouden zeggen dat wetenschap een beslissende rol moet spelen in debatten en het oplossen van sociale problemen (Heydebrand, 1991). Democraten zouden zeggen dat de politiek afwegingen moet maken onder meer op basis van kennis, maar vooral op basis van normen en waarden en de vertegenwoordiging van hun kiezers. De vraag wat we *willen* is daarin belangrijker dan wat *kan* op basis van wat we weten. Meer genuanceerde posities zitten daar tussenin.

Dit debat is een normatief debat. Het gaat over een politiek standpunt over de politiek. Dit onderzoek kan geen standpunt hierover innemen, maar het kan wel informeren over welke rol wetenschap speelt, waarmee de lezer zijn of haar eigen standpunt in dit normatieve debat kan bepalen of aanpassen.

Wetenschappelijk filosofisch gezien kan het onderzoek bijdragen aan een derde debat. In de wetenschappen kan het onderscheid gemaakt worden tussen natuurwetenschappen en sociale wetenschappen (Hollis, 2002; Philipse, 2010). Ik zal voor nu niet in details uitweiden over die verschillen. Het volstaat om te vermelden dat in het geval van natuurwetenschappen vaak gesproken wordt over 'harde' kennis die universeel geldig is en in de vorm van cijfers een exacte weergave geeft van de werkelijkheid zoals die is. Hollis (2002) spreekt in deze wetenschappen van 'verklaren' als het doel. Over sociale wetenschappen wordt echter gesproken als bronnen van 'zachte' kennis. Een reflexief onderzoeksobject dat verandert na en door een onderzoek, waardoor de kennis contextgebonden is en niet zozeer een weergave geeft van de werkelijkheid als wel een interpretatie van de werkelijkheid. De interpretatie en de rol van de onderzoeker speelt hierin een grotere rol en de kennis wordt vaak weergegeven in taal die meer vatbaar is voor diverse interpretaties dan cijfers. Hollis (2002) spreekt dan ook van 'begrijpen' als het doel van sociale wetenschappen.

De kwestie waarin dit onderzoek zich kan mengen is de kwestie of deze verschillen tussen natuurwetenschappen en sociale wetenschappen terug te zien zijn in de rol die het speelt voor politici. Een vergelijking tussen de rol van natuurwetenschappen in de politiek en sociale wetenschappen in de politiek is dit onderzoek niet, maar het kan een eerste kleine aanzet zijn tot het begrijpen van mogelijke verschillende rollen voor wetenschap in natuurwetenschappelijke politieke onderwerpen en sociaalwetenschappelijke politieke onderwerpen. Het typisch

sociaalwetenschappelijke karakter van het minderheden- en integratiedebat kan een mogelijke latere vergelijking vergemakkelijken.

Het vierde en laatste debat is het wetenschappelijke debat, hoewel we het wetenschappelijke debat niet los kunnen zien van normatieve stellingnames over de rol van wetenschap in de politiek en de betrouwbaarheid en bruikbaarheid van wetenschap in de politiek. Weingart (1999) en Van der Sluis e.a. (2010) spreken van een gelijktijdige verwetenschappelijking van de politiek en een politisering van de wetenschap. Daarmee bedoelen ze dat op veel terreinen het gebruik van wetenschap in beleidsvorming toeneemt en tegelijkertijd de wetenschap haar objectieve en autoritaire status verliest. Veel studies zijn gedaan naar de rol van wetenschap in het beleid (zie onder andere Albrecht, 2001; Black, 2001; Rodwin, 2001; Sheldon, 2001; Rycroft-Malone e.a. 2004; Wells, 2004; Beekhoven e.a. (red.) 2009), waarvan het grootste gedeelte betrekking heeft op bètaonderwerpen of natuurwetenschappelijke beleidsterreinen zoals het milieu, volksgezondheid en het klimaat. Sociaalwetenschappelijke onderwerpen zoals onderwijs en integratie zijn ondervertegenwoordigd in de literatuur, terwijl juist sociaalwetenschappelijke onderwerpen interessant zijn met betrekking tot de betrouwbaarheid en bruikbaarheid van en het vertrouwen in sociale wetenschappen in vergelijking met natuurwetenschappelijke onderwerpen. Dit onderzoek draagt daaraan bij door een typisch sociaalwetenschappelijk onderwerp te kiezen als casus: de minderheden- en integratiepolitiek. Interessant aan dat onderwerp is dat Duyvendak (2006) in zijn onderzoek naar integratiebeleid, wetenschap en media niet de conclusie trekt dat er sprake is van een verwetenschappelijking van het integratiebeleid, maar juist spreekt van een gepolitiseerd beleid.

Voor de dynamiek die achter die 'niet-verwetenschappelijking' van het integratiebeleid schuilgaat kan een verandering van perspectief van beleid naar politiek meer inzicht geven. Naast dat de huidige literatuur zich voornamelijk richt op natuurwetenschappelijke onderwerpen, ligt de focus van de literatuur op de rol van wetenschap in het beleid en niet op de rol van wetenschap in het politieke debat. De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt daarom in het inzicht krijgen in de rol van wetenschap in een sociaalwetenschappelijk onderwerp en in de focus op de politiek en politici in plaats van op het beleid, zonder daarbij de maatschappelijke, filosofische en normatieve relevantie uit het oog te verliezen.

1.4 Inleiding op de casus: minderheden en integratie in Nederland

Om enigszins bekend te raken met de casus van dit onderzoek geeft dit onderdeel een korte beschrijving van de minderheden- en integratiepolitiek in Nederland. Ik wil ten eerste een korte geschiedenis geven van het debat, zodat de resultaten later geïnterpreteerd kunnen worden in het juiste licht van de kenmerken die het debat door de jaren heen heeft gekend. Ten tweede wil ik graag een eerste aanzet maken tot wat er verwacht kan worden van de interactie tussen wetenschap en politiek in dit specifieke onderwerp.

In de loop van de jaren '70 drong in de Nederlandse samenleving steeds meer het besef door dat de buitenlandse werknemers, de gastarbeiders die na de Tweede Wereldoorlog naar Nederland waren gekomen, niet tijdelijk, maar permanent in Nederland zouden blijven (Duyvendak, 2006). Het politieke debat dat eerst voornamelijk economisch van karakter was, kreeg een sterke sociaal-culturele wending. Hoe de samenleving ingericht moet worden nu er grote groepen mensen uit andere culturen zich permanent in Nederland hebben gevestigd was de vraag die de politiek moest behandelen. De insteek tot 1983-1984 was om apart beleid te maken voor elke

afzonderlijke groep buitenlanders, het categoriale beleid (Duyvendak, 2006). Naast de groepen arbeiders uit voornamelijk Marokko en Turkije had Nederland ook te maken met groepen immigranten uit de (oude) koloniën Suriname, de Antillen en Indonesië. Er werd geprobeerd om via het categoriale beleid zoveel mogelijk de groepen in staat te stellen hun eigen cultuur te kunnen behouden.

Volgens de Commissie Blok (Tweede Kamer, 2004) leidde het rapport van de WRR uit 1979 ('Etnische minderheden') tot een omslag in het beleid. Het politieke besef dat de gastarbeiders niet meer weg zouden gaan naar hun vaderland was nu volledig doorgedrongen en in 1983 verscheen de eerste minderhedennota waarin het categoriale beleid was veranderd in een algemeen minderhedenbeleid.

De 80'er jaren werden gekenmerkt door aandacht voor de achterstandspositie die veel minderheden hadden op allerlei terreinen, zoals in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Het was weer een WRR-rapport ('Allochtonenbeleid', 1989) dat een nieuwe beleidswending in gang zette (Tweede Kamer, 2004). Het algemene minderhedenbeleid werd omgezet in een integratiebeleid, waarin inburgering een steeds belangrijker begrip zou vormen (Duyvendak, 2006). Er wordt nu nog steeds van het integratiebeleid gesproken.

Volgens Duyvendak (2006) is het Nederlandse beleid door de jaren heen variërend geweest op sociaal-cultureel vlak, maar juist erg consistent op het gebied van de sociaaleconomische positie van minderheden. Het sociaal-culturele beleid was in het begin gericht op cultuurbehoud en groepsinterne identiteitsbeleving. Later verdween dit naar de achtergrond. Het laatste decennium is juist een trend zichtbaar van beleid dat gericht is op meer eenwording met de Nederlandse identiteit – ongeacht of deze identiteit er wel of niet is – door bijvoorbeeld taal- en inburgeringscursussen. Het sociaaleconomische beleid is altijd gericht geweest op het 'realiseren van een "evenredige" positie van allochtonen in onderwijs, werk en inkomen en volkshuisvesting' (Duyvendak, 2006, 28).

De beleidsvisie op het verband tussen de sociaal-culturele en sociaaleconomische positie is steeds negatiever geworden. In de jaren '70 werd er geen verband gezien, terwijl in de jaren '80 en het begin van de jaren '90 gedacht werd dat sociaal-culturele eigenheid de sociaaleconomische positie kon verbeteren en in mindere mate vice versa. Later in de jaren '90 veranderde die visie naar een negatief verband, waarin de sociaal-culturele positie de sociaaleconomische achterstand in stand houdt of zelfs veroorzaakt (Duyvendak, 2006).

De houding in de politiek is lange tijd geweest dat andere culturen gerespecteerd moesten worden en dat het hebben en beleven van een eigen cultuur een grondrecht is. In zekere zin werd een multiculturele samenleving voorgestaan. Ondanks enkele rechts-nationalistische geluiden in het debat van met name de Centruumpartij en de Centrum Democraten was het politieke doel om dat grondrecht zoveel mogelijk intact te houden en tegelijkertijd de achterstanden tegen te werken. Die houding met enige vorm van politieke consensus is veranderd en een artikel van publicist Paul Scheffer in 2000 wordt vaak gezien als het startschot. Het artikel leidde in dat jaar tot een debat in de Tweede Kamer. De multiculturele samenleving werd in het artikel neergezet als 'het multicultureel drama' (NRC Handelsblad, 2000). Deze positie werd politiek verder uitgedragen door de politieke partijen Lijst Pim Fortuyn (LPF) en Partij Voor de Vrijheid (PVV) in de rest van de jaren '00 met een veel groter kiezersmandaat dan de Centruumpartij en de Centrum Democraten jaren eerder. De culturele eigenheid van sommige minderheidsgroepen zou niet passen binnen de Nederlandse cultuur, omdat in die culturen andere grondrechten of -beginselen zoals vrijheid van meningsuiting en gelijkheid tussen mannen en vrouwen in het geding zouden komen. Assimilatie werd op die

manier een belangrijker onderdeel van het begrip integratie. Deze nieuwe en sterk uitgedragen positie zorgt tot op heden aan de ene kant voor een politieke verschuiving van veel politieke partijen en aan de andere kant voor meer dissensus in het debat.

Het minderheden- en integratiebeleid lijkt een uitzondering op de verwetenschappelijking van veel beleidsterreinen (zie ook paragraaf 2.2.2) te zijn, zo laat Duyvendak (2006) zien in zijn onderzoek naar de wisselwerking tussen wetenschap, media en beleid in de Nederlandse minderheden- en integratieproblematiek. De wetenschap heeft in dit beleidsterrein een relatief kleine invloed gehad op het gevoerde beleid. Volgens Duyvendak is het karakter van de minderheden- en integratieproblematiek gepolitiseerd, waardoor de ruimte voor wetenschap beperkt is gebleven. Kortom, de normatieve standpunten en waardeposities van politieke partijen waren zo sterk dat er geen ruimte meer was voor de wetenschap om een nuance te brengen of om taboes te doorbreken. Duyvendak toont ook aan dat onderzoeken die lieten zien dat de problematiek minder erg was dan werd weergegeven in de politiek en de media niet altijd gehoor kregen bij de politici.

Dat het beleid enkel gebaseerd was op politieke overtuigingen en waarden kan desondanks niet gezegd worden. Enkele rapporten van de WRR (1979 en 1989) hebben een duidelijk effect gehad op de gevaren koers, maar het *wetenschappelijke* was ondergeschikt aan het *politieke* in het beleid.

De vraag wat het specifieke karakter is van het minderheden- en integratiebeleid, waardoor dit beleid een andere ontwikkeling doormaakt dan andere (sociaalwetenschappelijke) beleidsterreinen wordt slechts deels beantwoord door de mate van politisering. Door de rol van wetenschap in het politieke debat te onderzoeken hoop ik inzicht te krijgen in de politieke dynamiek die de interactie tussen wetenschap en politiek heeft teweeggebracht in dit onderwerp.

Het minderheden- en integratiedebat wordt gekenmerkt door de betrekking van veel beleidsterreinen. Beleidsterreinen als de arbeidsmarkt, onderwijs, discriminatie, sport, cultuur, inburgering, huisvesting, gezondheidszorg, emancipatie en veiligheid zijn alle een onderdeel van het debat (geweest), al kan de aandacht verschuiven. Het zorgt ervoor dat veel verschillende wetenschappen zijn betrokken bij de problematiek, maar elke afzonderlijke wetenschap valt onder de sociale wetenschappen. Het onderwerp is daarmee bij uitstek een sociaalwetenschappelijk onderwerp, maar zonder een uitgebreide tak van wetenschap die speciaal op het onderwerp is gericht.²

Enkele belangrijke kenmerken omtrent minderheden en integratie wil ik extra benadrukken. Het gaat ten eerste om een onderwerp dat in de loop van de jaren '70 op de politieke agenda is gekomen en sindsdien in verschillende mate van urgentie daarop is blijven staan. In het debat bestond, ten tweede, aanvankelijk een zekere vorm van politieke consensus, zeker als het de sociaaleconomische doelen betrof. De aandacht voor de sociaal-culturele dimensie vanaf 2000 heeft het debat veranderd tot een debat met meer politieke dissensus. Ten derde is het onderwerp bij uitstek sociaalwetenschappelijk, met een veelvoud aan betrokken onderwerpen en het minderheden- en integratiebeleid is, tot slot, een uitzondering op de later aan bod komende verwetenschappelijking van veel beleidsterreinen. Het beleid kent, misschien wel vooral de laatste tien jaar, juist een zekere politisering.

² Desondanks kent de minderheden- en integratieproblematiek enkele wetenschappers die bekend staan om hun betrokkenheid bij het onderwerp. Prof. dr. Entzinger en prof. dr. Bovenkerk zijn waarschijnlijk de bekendste.

1.5 Leeswijzer

Dit onderzoek heeft voor meerdere soorten lezers verschillende leeswijzers. De zeer algemeen geïnteresseerde lezer die het hele onderzoeksrapport wil lezen zal na deze inleiding een theoretische verkenning (hoofdstuk 2) vinden waarin de eerste drie deelvragen behandeld worden. De interactie tussen wetenschap en politiek en de ontwikkelingen op dat gebied worden hier uitgebreid behandeld. De lezer die niet zozeer geïnteresseerd is in de specifieke resultaten van dit onderzoek en de minderheden- en integratiecasus kan in hoofdstuk 2 een overzicht vinden van de literatuur over politiek in de wetenschap, wetenschap in de politiek en de relatie tussen wetenschap en politiek.

Hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van de methoden van dit onderzoek. Om te kunnen beoordelen welke waarde de conclusies van dit onderzoek hebben is het belangrijk om de precieze methoden met de sterke en zwakke punten te kennen. Er staan echter geen resultaten en conclusies in die voor sommige lezers het meest interessant zullen zijn.

Een ruwe, maar geordende weergave van de resultaten en de gedetailleerde beantwoording van de drie empirische deelvragen staan in hoofdstuk 4. Voor de geïnteresseerde lezer met een middellange spanningsboog kan ik aanraden om van hoofdstuk 4 ten minste onderdeel 4.4 te lezen. Daarin wordt een overzicht van de resultaten met de nadruk op de ontwikkelingen gegeven. Er staan verwijzingen in naar paragrafen waar de ontwikkelingen gedetailleerder worden uitgelegd. In hoofdstuk 4 wordt vaak verwezen naar (verslagen van) debatten uit de Tweede Kamer. Omdat een officiële verwijzing naar alle debatten de tekst voor een groot gedeelte zou vullen met deze verwijzingen heb ik ervoor gekozen om een verkorte verwijzing naar de debatten te maken. Het desbetreffende debat met volledige informatie is vervolgens op te zoeken in bijlage 1.

In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 5, wordt met een analyse van de resultaten gezocht naar een conclusie van dit onderzoek en een antwoord op de hoofdvraag. Theorie en resultaten komen hier bij elkaar. Onderdeel 5.3 biedt ten slotte een discussie waarin de conclusies van het onderzoek in een breder daglicht gesteld worden en waarin enkele kanttekeningen bij het onderzoek geplaatst worden.

2. Theoretische verkenning: wat is er bekend over de interactie tussen wetenschap en politiek?

In het vorige hoofdstuk heb ik aandacht besteed aan de kenmerken van de minderheden- en integratiepolitiek, maar de focus van dit onderzoek ligt op de interactie tussen wetenschap en politiek. De minderheden- en integratiepolitiek is enkel de casus. De focus van deze verkenning van de theorie ligt dan ook op de interactie tussen wetenschap en politiek en welke ontwikkeling de interactie doormaakt en heeft doorgemaakt.

Het spreken van een interactie betekent dat er twee min of meer losstaande werelden zijn, de wetenschap en de politiek, die op een bepaalde manier in contact komen met elkaar. Het kan bijvoorbeeld gaan om een samenwerking, een overdracht of transactie (van kennis), een (machts)invloed, een onderhandeling of een netwerk tussen de twee werelden. Het klassieke beeld van de interactie is dat de wetenschap kennis over de werkelijkheid levert aan de politiek die vervolgens op basis daarvan en andere factoren een keuze maakt. Echter, klopt dit beeld nog wel met de werkelijkheid? Om de rol van wetenschap in de minderheden- en integratiepolitiek te kunnen begrijpen is het goed om in dit hoofdstuk drie vragen te stellen. Ten eerste, op welke manier vindt de interactie plaats? Ten tweede, in hoeverre vindt er een interactie plaats en wat voert de boventoon, de politiek of de wetenschap? En ten derde, hoe heeft de interactie zich ontwikkeld?

In dit hoofdstuk probeer ik antwoord te geven op deze vragen door eerst te kijken naar de literatuur over de interactie *in* de wereld van de wetenschap. Aangezien in de literatuur gesproken wordt van een gelijktijdige politisering van de wetenschap en een verwetenschappelijking van de politiek (Rutgers en Mentzel, 1999; Weingart, 1999; Liberatore en Funtowicz, 2003) zal het eerste onderdeel (2.1) gaan over de politisering van de wetenschap. Vervolgens verschuift de aandacht naar de politiek. Op welke manier en in hoeverre speelt wetenschap een rol van betekenis in de politiek en hoe is dat ontwikkeld? Zoals gezegd kan alvast verklapt worden dat er sprake is van een verwetenschappelijking van de politiek (2.2).

Een vraag die overblijft is: waarom is de interactie tussen wetenschap en politiek problematisch? In de inleiding is aan bod gekomen dat de bruikbaarheid van wetenschappelijke kennis in de politiek onderwerp is van een (oude) discussie, dat de interactie het onderwerp is van een normatief debat over het gebruik van wetenschap in de politiek en dat de minderheden- en integratiecasus een uitzondering lijkt op een algemeen beeld van de verwetenschappelijking van de politiek. De vraag die ik in 2.3 ga onderzoeken is op welke manier en in hoeverre de verschillen tussen wetenschap en politiek de interactie tussen beide problematisch maken en hoe dit zich heeft ontwikkeld.

De politisering van de wetenschap, de verwetenschappelijking van de politiek en de schurende ratio's van de wetenschap en de politiek vormen het kader waarmee ik dit onderzoek inga. Op basis daarvan stel ik in 2.4 enkele verwachtingen op voor de resultaten van dit onderzoek.

Gedurende het theoretisch kader zal het duidelijk worden dat drie onderwerpen min of meer buiten beschouwing worden gelaten door de theorie. Dat is ten eerste de betekenis die politici geven aan wetenschap in de politiek en hun gebruik van wetenschap in de politiek. Het is de reden dat dit onderzoek zich juist richt op die politici in plaats van op wetenschap en beleid. Ten tweede ontbreekt er onderzoek naar de lange termijnontwikkelingen van de rol van wetenschap voor politici. Dat is de reden dat dit onderzoek zich richt op een periode van 35 jaar. Ten derde gaat een groot deel van de onderzoeken naar de interactie tussen wetenschap en

politiek over natuurwetenschappelijke onderwerpen, zoals het klimaat, het milieu, geneeskunde etc. Dit onderzoek richt zich daarom op het bij uitstek sociaalwetenschappelijke onderwerp integratie.

2.1 Politisering van de wetenschap

Hoppe (1999) vat in de titel van zijn artikel een belangrijk onderdeel van deze theoretische verkenning samen door twee gezegden tegenover elkaar te zetten in een ontwikkelingsproces: 'from "speaking truth to power" to "making sense together"'. Nu ik mij in dit onderdeel richt op de wereld van de wetenschap en hoe deze politiseert vormt deze zin een leidraad. 'Speaking truth to power' is een gezegde dat wijst op een eerder genoemde specifieke relatie tussen wetenschap en politiek waarin de wetenschap kennis levert en de politiek op basis daarvan en bepaalde normen en waarden beslist. Het gezegde gaat alleen een stap verder. De wetenschap levert de *waarheid* en bepaalde politieke overtuigingen zullen beter door die waarheid onderbouwd worden dan andere overtuigingen. De kennis over de waarheid bepaalt op die manier waar het gelijk ligt en in het verlengde daarvan, waar de macht ligt. Hoppe en Halfman (2004) omschrijven het voorgaande als het traditionele beeld van de wetenschap-politiekinteractie. Het is 'een brug met eenrichtingsverkeer: wetenschappers dragen feiten en door de feiten gestaafde oorzaak – gevolg ketens aan, waarop beleidsmakers hun normatieve beslissingen nemen' (Hoppe en Halfman, 2004, 31). Maar dit beeld is niet meer correct.

Dit onderdeel over de politisering van de wetenschap laat zien dat van deze situatie, als dit ideaaltipe al ooit heeft plaatsgevonden, om een aantal redenen niet meer houdbaar of niet meer geldig is. Die redenen vormen de leidraad van dit onderdeel. Via de afname van wetenschappelijke autoriteit in een postnormale samenleving en ontwikkelingen binnen de institutionele wetenschap beland ik bij de zinsnede 'making sense together'.

2.1.1 Het verlies van wetenschappelijke autoriteit

De eerste reden van de politisering van de wetenschap en het afwijken van het klassieke beeld van de interactie tussen wetenschap en politiek is een afname van wetenschappelijke autoriteit. Zoals de sociale wetenschappers uit de inleiding al aanduiden draait de autoriteit van wetenschap om het gezag dat het heeft over de politiek, in het geval van dit onderzoek. Wanneer de wetenschap haar autoriteit verliest geeft dat ruimte voor meer debat en meer politiek over wetenschappelijke kennis. Het verlies aan autoriteit kan ook een gevolg zijn van meer politiek in de wetenschap, zoals zodirect aan bod komt.

Verschillende auteurs zijn het erover eens dat de autoriteit van wetenschap vermindert (zie bijvoorbeeld Rutgers en Mentzel, 1999; Weingart, 1999; Bunders en Regeer, 2009; Healy, 2010). Het gaat dan niet alleen over de universiteiten, die later ter sprake komen (paragraaf 2.1.2), maar over het fenomeen wetenschap en wetenschappelijke kennis. In de literatuur vind ik vier belangrijke oorzaken van het verlies van de autoriteit van wetenschap en misschien wel kennis in het algemeen.

Ten eerste leven we volgens Healy (2010) in postnormale tijden. Dat wil zeggen dat op veel gebieden de feiten onzeker zijn, waarden ter discussie staan, de belangen groot en beslissingen urgent zijn (Funtowicz en Ravetz, 1993). In 't Veld (2010) beschrijft dergelijke problemen als 'wicked problems': problemen met politieke dissensus over de te honoreren waarden en de te gebruiken kennis. De 'wicked problems' zijn typisch problemen die voorkomen in postnormale tijden.

Healy (2010) draagt het klimaatdebat aan als casus waarin dit duidelijk zichtbaar wordt. Als er niks wordt gedaan lijdt de aarde misschien onherstelbare schade, maar er is onduidelijkheid over hoe belangrijk het behoud van de aarde is in relatie tot bijvoorbeeld de economie. De grote onzekerheid in de wetenschap over de gevolgen van menselijk handelen voor het klimaat maakt het daarnaast complex om een keuze te maken op basis van welke onderzoeken beleid gemaakt moet worden.

De rol die (postnormale) wetenschap kan spelen is niet meer een rol van 'voorspellen en bepalen', maar meer een rol van 'inschatten en adviseren' (Healy, 2010, p.203)³, waardoor het beeld van wetenschap als vinder van de waarheid is verworpen tot een mythe (Bunders en Regeer, 2009, p.48). Met name de onzekerheid die na wetenschappelijk onderzoek blijft bestaan en de onzekerheid binnen de wetenschap spelen een belangrijke rol. Het wordt inmiddels algemeen geaccepteerd door wetenschappers dat wetenschap feilbaar is (Hoppe, 1999).

Dat is dan ook de conclusie, we leven in een wereld waarin de sociale realiteit zodanig complex en vluchtig is dat de enige kennis die geproduceerd kan worden kennis is die op zijn best (een onzekere) inschatting kan maken in plaats van een (accurate) voorspelling. Het besef hiervan dringt steeds verder door in de postnormale samenleving en de postnormale wetenschap. Het beeld van een feilbare, onzekere wetenschap draagt bij aan het verlies aan wetenschappelijke autoriteit.

Ten tweede wordt er naast de onzekerheid gesproken over de conflicten in de wetenschap. Dit kan men zien als conflicten tussen zogenaamde 'kenniscoalities' (Van Buuren en Edelenbos, 2004, 289) die ontstaan tussen verschillende samenwerkingen van onderzoekers en beleidsbepalers, maar ook in de meer abstracte zin als conflicterende kennis of wetenschap waarbij het niet draait om de personen of organisaties, maar om de tegenstrijdige kennis (Weingart, 1999). De mogelijkheid dat wetenschappelijke kennis die geproduceerd wordt over hetzelfde onderwerp, tegenstrijdige resultaten oplevert doet het gezag van de wetenschap geen goed. Zeker in de sociale wetenschappen is het een bekend fenomeen dat uit verschillende onderzoeken over hetzelfde onderwerp verschillende resultaten komen. Köbben (2003) draagt een mooi voorbeeld aan. Het onderwijs in eigen taal (OET) is jarenlang beleid geweest in Nederland voor mensen uit Turkije, Marokko etc. De wetenschappers zijn over dit onderwerp altijd verdeeld geweest. Kunnen allochtonen de Nederlandse taal het best leren via hun 'eigen' taal of door ze onder te dompelen in de 'nieuwe' taal? Empirische studies konden beiden posities onderbouwen.

Dit heeft niet alleen geleid tot theorieën over hoe verschillende ontologische, epistemologische en methodologische opvattingen uitkomsten kunnen beïnvloeden, maar ook over de invloed van wetenschappers op de resultaten, die niet de neutrale uitvoerders van bepaalde vaststaande methoden blijken te zijn, maar die zich ook laten leiden door bijvoorbeeld hun politieke voorkeuren of hun boodschappen aanpassen aan degene die het onderzoek financiert (Köbben en Tromp, 1999; Maasen en Weingart, 2005).

Ten derde hebben volgens Weingart (1999) incidenten en grote rampen, zoals de kernrampen van Three Mile Island en Tsjernobyl, bijgedragen aan het verlies van wetenschappelijke autoriteit doordat de wetenschap kortweg gefaald had in deze gevallen. De betrouwbaarheid van wetenschappelijke kennis en de geloofwaardigheid van politici die daarop vertrouwden waren volgens media zogenaamd de eerste slachtoffers van de rampen (Weingart, 1999, p.151).

³ De oorspronkelijke Engelse termen die Healy (2010) gebruikt zijn 'predict and determine' en 'assess and consult'.

Ten vierde staat de autoriteit van wetenschap ter discussie door een toename van en grotere toegankelijkheid tot informatie uit diverse bronnen, zoals het Internet, waar de wetenschap er slechts een van is. Bovendien *zijn* mensen niet alleen beter geïnformeerd door deze kenmerken van het informatietijdperk, ze hebben ook het *gevoel* dat ze voor hun kennis en informatie niet meer alleen afhankelijk zijn van de wetenschap en experts, niet in de laatste plaats doordat zij steeds hoger opgeleid zijn (Castells, 2003; In 't Veld, 2010). Volgens Fresco (2011) is in de politiek zelfs emotie verworven tot een bron van kennis. Deze kennis en informatie kan men dus overal vandaan halen, ook uit zichzelf. De wetenschap is op die manier *een* bron van kennis geworden in plaats van *de* bron van kennis.

De theorieën zijn het erover eens dat de autoriteit van de wetenschap afneemt, ook al betekent dat niet dat de autoriteit compleet weg is. Weingart (1999) ziet dit proces starten aan het begin van de jaren '90. Een afnemende autoriteit leidt er toe dat in de wetenschap ruimte komt voor meer politiek op meerdere manieren: iedereen kan zijn eigen bron van kennis hebben of zijn, binnen de wetenschap ontstaan coalities en de politiek probeert in toenemende mate de wetenschap te beïnvloeden, waarbij blijkt dat het beeld van de onafhankelijke en objectieve wetenschapper niet altijd in stand kan worden gehouden. Voor dit onderzoek betekent het dat de minderheden- en integratieproblematiek te maken heeft met een situatie waarin relevante onderzoeken steeds minder gezag hebben. Er is echter niet alleen een ontwikkeling gaande in het beeld van de wetenschap dat resulteert in een afnemende autoriteit, maar ook in de concrete wetenschappelijke instituties.

2.1.2 *Veranderingen in de (institutionele) wetenschap*

Dat de wetenschappelijke instituties enkel universiteiten zijn is een situatie die al enkele decennia niet meer bestaat. De leidende tendens in de institutionele wetenschap is dat de universiteiten al lang geen kennismonopolie meer hebben en die verder aan het verliezen zijn (De Jong, 1999; Biesta, 2007). In Nederland heeft die demonopolisering vorm gekregen door een toename van overheidsinstanties die wetenschappelijk onderzoek doen voor beleid, zoals de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (in werking sinds 1976), en de toename van particuliere onderzoeksorganisaties (vanaf de jaren '80).

De politisering van de wetenschap komt mede tot stand door de demonopolisering van kennisproductie. Ik heb eerder geschreven dat de diversiteit van de bronnen van kennis de autoriteit daarvan doet afnemen, de toename van overheids- en particuliere onderzoeksorganisaties brengt daarnaast de wetenschap en politiek dichter bij elkaar (Hoppe, 1999; Haller en Gerrie, 2007). Enerzijds geeft het de politiek de optie om gericht en politiek relevanter onderzoek te laten doen – de politiek bemoeit zich in grotere mate met het instellen van onderzoek – anderzijds richt de wetenschap zich concreter op beleidsproblemen, waardoor het soort onderzoek verandert van 'pure wetenschap' naar beleidsgerichte wetenschap (Haller en Gerrie, 2007). Men kan in lijn met die waarneming ook zien dat de inmenging van wetenschappers in het publieke debat is toegenomen (Edwards, 1999).

Volgens Fresco (2011) en Rudel en Gerson (1999) staat het (zelfkritische) systeem van de wetenschap en de universiteiten in het bijzonder onder druk, wat vooral te maken heeft met een toenemende druk op de financiële middelen. Door een toenemende (financiële) druk op de wetenschap zien Rudel en Gerson (1999) en Fresco (2011) dat er meer ruimte komt voor politisering in de wetenschap.

Onderzoeken worden sneller gepubliceerd, omdat anders de financiering en het werk op het spel staan. Daarnaast ziet Fresco (2011) een te grote druk op wetenschappers om maatschappelijk nut te produceren, zodat elk onderzoek wordt gebracht als een revolutionaire vinding. De druk om te publiceren en voornamelijk om maatschappelijk nut te produceren zorgen ervoor dat, volgens Fresco, de wetenschap politieker wordt. Wetenschappers proberen elkaar af te troeven voor financiële middelen en erkenning van het nut van hun onderzoeken. Op die manier komt de politiek, zonder dat politici zich daadwerkelijk bemoeien met de wetenschap, langzaam in de wereld van de wetenschap; wetenschappers handelen in het beoefenen van hun professie dus steeds politieker.

Rudel en Gerson (1999) voegen daar aan toe dat een toenemende financiële druk op universiteiten er mogelijk toe leidt dat er een sterkere concurrentie ontstaat tussen wetenschappers voor de financiële middelen. Wetenschappers zijn daarom genooddaakt om zich te onderscheiden met hun onderzoek. Waar politici zich moeten onderscheiden van andere politici voor de gunst van de kiezer moet de wetenschapper zich onderscheiden van andere wetenschappers voor de gunst van de financierder. De 'grote verhalen'⁴ van de moderne wetenschap, zoals gelijke kansen voor iedereen en vooruitgang, verdwijnen op die manier naar de achtergrond, waardoor er ruimte komt voor debat in en over de wetenschap.

Köbben heeft in zijn boek *Het gevecht met de engel* (2003) een verdere inventarisatie gemaakt van 'verheffende en minder verheffende aspecten van het wetenschapsbedrijf'. Over de mate waarin die aspecten voorkomen is hij terughoudend, maar de inventarisatie is breed en gebaseerd op gesprekken met wetenschappers. Köbben heeft het voornamelijk over de wetenschapper als mens en hoe een wetenschapper te maken heeft met allerlei situaties waarin de wetenschap af kan wijken van het ideaalbeeld van een onafhankelijk en objectief instituut. Ten eerste noemt hij een toenemende aandacht voor en voorzichtigheid met de belangen van de onderzochten. Zeker als het gaat om minderheden liggen sommige onderzoeken en uitkomsten gevoelig. Denk daarbij aan het PVV-onderzoek over de kosten van niet-westerse immigranten. Een negatieve uitkomst zou immers een negatieve uitwerking kunnen hebben op de integratie van die minderheden. Köbben beweert dat in dit soort onderwerpen het kan gebeuren dat wetenschappers hun resultaten in hun voorzichtigheid aanpassen.

Ten tweede kan er sprake zijn van een 'onwelkome boodschap'. Köbben beschrijft hoe wetenschappers en opdrachtgevers in onderhandeling kunnen raken wanneer het onderzoeksresultaat onwelkom is. Het gebeurt dat wetenschappers zwichten in de onderhandelingen voor de wensen en macht van de opdrachtgever, soms zelfs vanuit een vooruitziende blik.

Ten derde bestaan er niet alleen machtsverhoudingen tussen onderzoeker en opdrachtgever, maar ook binnen de hiërarchie van de wetenschap. Köbben meent dat de ideale situatie van een machtsvrije relatie tussen bijvoorbeeld promotor en promovendus nog tamelijk ver weg is, waardoor jonge onderzoekers in sommige gevallen enkel uitvoeren wat hun promotor wil.

Ten vierde komt het voor dat wetenschappers onethisch handelen, gezien vanuit de normen van de wetenschap. Data aanpassen is daar een goed voorbeeld van, maar het gebeurt ook op impliciete of meer subtielere manieren door bepaalde resultaten extra te benadrukken, al dan niet uit persoonlijke motieven van de wetenschapper. Köbben beweert dat de grote schandalen slechts sporadisch voorkomen, maar het imago van de wetenschap sterk schaden.

⁴ Oorspronkelijk: 'metanarratives'

Tot slot, en het is al eerder genoemd, bespreekt Köbben de mogelijkheid dat er over één onderwerp twee tegenovergestelde posities (zoals bij het onderwijs in eigen taal) wetenschappelijk onderbouwd kunnen worden.

Het zijn alle vijf voorbeelden van situaties die zich voordoen in de menselijke wereld die de wetenschap is. Bijna als vanzelfsprekend hebben die mensen te maken met machtsrelaties, menselijke fouten en onderliggende drijfveren. Het zijn stuk voor stuk situaties die afbreuk doen aan het beeld van wetenschap als puur onafhankelijk en objectief en waarin ook een vorm van politiek zijn weg vindt in de wetenschap.

Een andere ontwikkeling in de wetenschap heeft te maken met de postnormale samenleving waar Healy (2010) over schrijft. Hij ziet dat de wetenschap zich in deze postnormale tijden richt op het produceren van postnormale wetenschap. Vanuit de wetenschap zelf komt een besef dat wat geproduceerd wordt in meerdere mate draait om inschatten en adviseren. De claim die gemaakt wordt is er in mindere mate een van voorspellen en bepalen. Wetenschap komt daarom in toenemende mate in het gebied van beleidsadvisering terecht wat op verschillende manieren geïnstitutionaliseerd wordt (Hoppe en Halffman, 2004; Mentzel, 1999). Nederland is uitzonderlijk op dat gebied, omdat het zowel een corporatistische structuur kent in de interactie tussen wetenschap en politiek, maar waar ook de wetenschappelijke advisering ingesloten zit in de overheid, zoals het geval is met de WRR (Mentzel, 1999). Ook deze ontwikkeling draagt bij aan de politisering van de wetenschap. De vraag hoe de interactie tussen wetenschap en politiek beter geïnstitutionaliseerd kan worden blijft echter bestaan (Weingart, 1999).

Het creëert een situatie in Nederland waarin wetenschap en kennis in het algemeen uit een breed scala van kennisinstellingen komt. De klassieke universiteiten zijn daar er één van (ook daar zit diversiteit in), maar zowel vanuit particuliere organisaties als overheidsorganisatie komen steeds meer onderzoeken die gaan over publieke zaken en beleid.

Een veelvoud aan wetenschapsinstellingen wordt in de literatuur ook wel omschreven als de democratisering van de wetenschap (Liberatore en Funtowicz, 2003), maar de democratisering van de wetenschap wordt niet alleen gekenmerkt door een veelstemmigheid die plaats vindt binnen de wetenschap en participatie van betrokkenen in het komen tot kennis, maar ook door bepaalde vernieuwde eisen die samen komen met de representatieve functie van wetenschap die ik hierboven genoemd heb. Weingart (1999) en Liberatore en Funtowicz (2003) noemen twee onderdelen daarvan: als wetenschap een grote rol speelt bij de beleidsvorming en daarnaast een zekere representativiteit heeft moet de wetenschap en het gebruik daarvan tenminste *transparant en controleerbaar* zijn en de wetenschap moet een zekere *verantwoording* afleggen voor het beleid. Deze taak vindt zowel plaats binnen de politiek door inzichtelijk te maken hoe gebruik wordt gemaakt van wetenschap als binnen de wetenschap door niet alleen transparant te zijn over methoden, financiering en opdrachtgevers binnen de eigen wetenschappelijke wereld, maar ook daarbuiten. Transparantie vindt ook plaats doordat de mobiliteit van kennis enorm is toegenomen; iedereen kan erbij en kennis is gemeengoed geworden (Van Buuren en Edelenbos, 2004). De publieke verantwoording, die in toenemende mate geëist wordt van wetenschappers, blijft problematisch, omdat deze in principe nog ligt bij de politici die besluiten gebruik te maken van wetenschap (Weingart, 1999).

2.1.3 *Waarheid en (politieke) consensus over de waarheid*

We hebben gezien dat in de theorie gesproken wordt van een afnemende wetenschappelijke autoriteit en veranderingen in de institutionele wetenschap die bijdragen aan de politisering van

de wetenschap en daarmee aan de nuancering van het klassieke beeld van de interactie tussen wetenschap en politiek. Dat klassieke beeld was volgens Hoppe (1999) veranderd in een situatie waarin wetenschap en politiek op een zekere manier samen tot kennis komen. De opkomst van dat laatste proces bespreek ik in deze paragraaf.

'Democracy, by its very nature, refuses absolute truths [...], instead it seeks possible shared truths, sometimes defined as "penultimate values"' (Vasta, 2010, p.130-131). Dit citaat laat zien waar veel onderzoeken het mee eens zijn: democratie is een systeem van veel- of meerstemmigheid, maar ook een systeem waar naar consensus wordt gezocht en uiteindelijk de meerderheid bepaalt. Absolute waarheden passen van nature niet in dat systeem. Waarheid is in de politieke context volgens die onderzoeken een begrip dat draait om gedeeldheid ('shared truths', Vasta, 2010), onderhandelingen en samenwerking tussen politici en wetenschappers ('negotiated knowledge', De Bruijn en Heuvelhof, 1999; 'polderwaarheid', Köbben, 2003; 'knowledge co-creation', Bunders en Regeer, 2009), strijd over de waarheid (Köbben en Tromp, 1999) en uiteindelijk consensus over de waarheid. De politisering en democratisering van de wetenschap zijn hier terug te leiden tot de politisering en democratisering van de waarheid.

Vasta (2010) concludeert dat de notie waarheid in de politiek altijd gaat over een consensus over de waarheid. Een manier om tot zo'n consensus te komen is door op zoek te gaan naar gedeelde waarheden. In een democratie bestaan verschillende opvattingen over de waarheid, maar er zijn altijd opvattingen die overeenkomen. Een zekere bemiddeling moet plaatsvinden om tot zulke gedeeldheid te komen.

Volgens De Bruijn en Heuvelhof (1999) is het belangrijk voor de politiek en besluitvorming dat er sprake is van een werkbare waarheid. Een werkbare waarheid is een waarheid waar elke betrokken partij het mee eens is – de gedeeldheid – maar vooral een waarheid waarbij alle betrokken partijen hebben meegedaan in het komen tot die kennis. De klassieke scheiding tussen wetenschap en politieke besluitvorming moet daarvoor overbrugd worden in een 'geordende interactie tussen de onderzoeks- en besluitvormingsprocessen' (De Bruijn en Heuvelhof, 1999, p.179). Bunders en Regeer (2009) voegen hieraan toe dat kennis niet alleen een samenwerking is tussen wetenschap en politiek, maar ook tussen wetenschap en maatschappij. Ook burgers zijn steeds meer betrokken bij kennisproductie doordat mede daardoor betekenis wordt gegeven aan kennis. Uiteindelijk komt de consensus over de waarheid vaak neer op een compromis over de waarheid. Köbben (2003) noemt de uitkomst van onderhandelingen over de waarheid dan ook een 'polderwaarheid' en ziet dit fenomeen als een typisch product van de Nederlandse onderhandelingshuishouding waaraan de wetenschap zich niet aan heeft kunnen onttrekken.

Dat de samenwerking tussen wetenschap en politiek vervolgens een proces is dat gemakkelijk tot consensus komt is volgens Köbben en Tromp (1999) niet evident. Ze laten zien dat er methoden zijn om via conflict onderzoeksresultaten te manipuleren, die gebruikt worden door politici. In 't Veld (2010) wijst op een constant spanningsveld tussen de ratio's van de wetenschap en van de politiek. Waar de wetenschappelijke ratio erop gericht is 'vanuit een gedegen probleemstelling te komen tot een optimale oplossing, handelt de politicus in zekere zin andersom' (In 't Veld, 2010, p.67). Op deze verschillende ratio's kom ik later terug.

Het bovenstaande is een onderdeel van de politisering en democratisering van de wetenschap. Het discussiëren over en manipuleren van onderzoeksresultaten, wat uiteindelijk tot een werkbare consensus over de waarheid moet leiden is een sterk politiserend proces. De inspraak en samenwerking zijn daarnaast kenmerken van de democratisering van de wetenschap.

Wetenschap lijkt hierin een representativiteitsfunctie te krijgen, omdat het niet meer enkel beoordeeld en gecontroleerd wordt binnen de eigen wereld, maar in zekere zin op zoek moet naar legitimiteit en het vertegenwoordigen van betrokken groepen (Brown, 2009).

2.1.4 *Theorielacune*

Wat opvalt in de theorie over de politisering van de wetenschap is dat het onderzoeksobject dat de onderzoekers gebruiken twee vormen kent, namelijk 'de politiek' en 'het beleid'. De politiek wordt bovendien regelmatig uitgelegd als het beleidsvormingsproces. De nadruk van de literatuur ligt dus op de abstracte eenheid politiek zonder daarbij duidelijk te maken wat precies wordt verstaan onder politiek. De politisering die plaats zou vinden in de wetenschap is wat anders dan de politiek waarvan beweerd wordt dat die verwetenschappelijkt. Kortom, in veel onderzoeken wordt de politiek gezien als een begrip dat zowel het fenomeen politiek omvat (het onderhandelen, het coalitievormen om bepaalde doelen te bereiken) als het instituut politiek (de Tweede Kamer, politici, ministers, het debat). Daarnaast wordt vaak het beleidsvormingsproces, dus het schrijven van beleid door ambtenaren, betrokken bij het begrip politiek. Daarmee wordt het begrip politiek abstract, terwijl er duidelijke onderscheiden gemaakt kunnen worden. Eén onderscheid is de groep mensen die de politiek vormen: de politici. Slechts een enkel onderzoek noemt deze groep apart zonder het over 'de politiek' te hebben. Het is dat gebrek aan aandacht voor de politicus dat in dit onderzoek juist wel aan bod komt.

Ik heb het proces van de politisering en democratisering van de wetenschap gescheiden van de verwetenschappelijking van de politiek, mede omdat in de theorie die scheiding wordt gemaakt. Maar met mij beseffen veel auteurs dat de politisering van de wetenschap en de verwetenschappelijking van de politiek onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn (zie bijvoorbeeld Weingart, 1999). Ik richt me hierna op de verwetenschappelijking van de politiek met het besef dat de verbanden niet zo gemakkelijk te scheiden zijn als dat op papier mogelijk is. Die verbondenheid probeer ik later in dit theoretisch kader verder te behandelen (zie 2.3).

2.2 **Verwetenschappelijking van de politiek**

Van de politisering van de wetenschap naar de verwetenschappelijking van de politiek en van de democratisering van de wetenschap naar een wetenschapsdemocratie of kennisdemocratie is zowel in de taal als in de literatuur geen grote stap. De scheiding tussen deze concepten *en* de verbondenheid is terug te vinden bij veel auteurs (zie onder andere Weingart, 1999; Maasen en Weingart, 2005; In 't Veld, 2010). Het is daarom van belang om de literatuur over de verwetenschappelijking van de politiek te benaderen met de verbondenheid met de politisering van de wetenschap in het achterhoofd.

De verwetenschappelijking van de politiek vindt plaats in het veld waarin dit onderzoek zich afspeelt: de politiek. Nog meer dan het vorige hoofdstuk schept de theorie in dit onderdeel een kader en geeft het verwachtingen voor de resultaten van dit onderzoek. Tegelijkertijd zal het opvallen dat er, zoals ik hierboven heb aangegeven, weinig is gepubliceerd over politici als onderzoeksobjecten. Niet alleen gaan veel onderzoeken over de politiek in plaats van politici, maar ook is er een focus op een verwetenschappelijking van beleid in plaats van de politiek (of politici).

Via de begrippen kennisdemocratie en 'evidence-based policy', die een notie geven van de mate van verwetenschappelijking van de politiek, en het gebruik van wetenschap in de politiek, dat de manier waarop de politiek verwetenschappelijkt laat zien, beland ik bij de

ontwikkelingen die instituties op de grens van wetenschap en politiek hebben ondergaan. Daarmee worden de vragen uit de inleiding van dit hoofdstuk beantwoord; in hoeverre verwetenschappelijkt de politiek, op welke manier verwetenschappelijkt de politiek en hoe heeft het proces zich ontwikkeld?

2.2.1 Kennisdemocratie

Als onderdeel van het toenemende gebruik van informatie en kennis in de maatschappij – de kennismaatschappij – is het concept ‘kennisdemocratie’ ontstaan (Biesta, 2007). In een kennisdemocratie berust het democratische bestuur van een land voor een belangrijk deel op het gebruik van kennis. Het gebruik van kennis voor het bestuur en beleid heeft zelfs een legitimerende functie voor dat beleid. In Nederland kunnen we spreken van een dergelijke kennisdemocratie (In 't Veld, 2010). In de theorie worden cruciale vragen gesteld over het begrip kennisdemocratie die de rol van kennis en in het bijzonder wetenschap in de politiek bekritisieren, nuanceren of juist toejuichen.

De bestuursvorm waarin de rol van vaak technische kennis om sociale en politieke problemen op te lossen het grootst is is de technocratie (Heydebrand, 1991). Een technocratie is zowel een label voor bestuursvormen waarin het gebruik van technische kennis groot is, als een ideologie, een streven. Het vereist een opvatting van kennis en wetenschap in het bijzonder, die er vanuit gaat dat sociale en politieke problemen daadwerkelijk opgelost kunnen worden door meer gebruik van technische kennis.

De kennisdemocratie laat echter zien dat de interactie in de praktijk veelvuldig plaatsvindt. Het roept vragen op of er situaties zijn waarin wetenschappelijke kennis een speciale rol moet of kan spelen, of er vraagtekens gezet moeten worden bij de legitimiteit van beleid als deze afhankelijk is van wetenschappelijke kennis en in welke mate politiek en beleid gebaseerd moet zijn op wetenschappelijke kennis.

De legitimiteit van beleid dat op wetenschap is gebaseerd is een ingewikkeld begrip. Volgens Rutgers en Mentzel (1999) zorgt de politieke afhankelijkheid van wetenschappelijke kennis voor het ter discussie stellen van de objectiviteit daarvan. De geloofwaardigheid van die kennis en de legitimiteit van de politiek die die kennis gebruikt wordt hierdoor ondermijnd. Kortom, hoewel het gebruik van kennis als inbreng voor politiek als legitiem wordt gezien, zorgt de interactie tussen wetenschap en politiek ervoor dat deze legitimiteit ondermijnd wordt (Weigart, 1999; Rutgers en Mentzel, 1999).

Bijzondere aandacht in de literatuur is er voor het gebruik van wetenschappelijke kennis bij complexe problemen (De Bruijn en Heuvelhof, 1999) en in problemen waarbij er politieke dissensus is over de te honoreren waarden en de te gebruiken kennis – de zogenaamde ‘wicked problems’ (Van Eeten, 1999; In 't Veld, 2010). In complexe sociale problemen, die onvoorspelbaar zijn in inhoud en tijd, betekent het gebruik van meer kennis en meer onderzoek niet automatisch een betere besluitvorming (De Bruijn en Heuvelhof, 1999). De Bruijn en Heuvelhof (1999) zien wel een belangrijke rol voor wetenschap in het besluitvormingsproces, maar deze moet tot stand komen in samenspraak met betrokken partijen en de politiek moet geen mandaat geven aan de wetenschap. Zo'n mandaat zou ervoor zorgen dat uiteindelijk de politiek zich verplaatst naar de wetenschap. Een continue vervlechting en interactie van onderzoek in de beleidsvorming zien zij als een juiste manier.

Van Eeten (1999) voegt een kenmerk toe aan de politiek over ‘wicked problems’. Hij noemt de politiek dialogen van de doven (‘dialogues of the deaf’). Wanneer mensen in de politiek, en Van Eeten richt zich vooral op beleidsmakers, geen oplossing kunnen vinden voor

een probleem worden in de beleidsargumenten empirische en normatieve argumenten sterk bij elkaar betrokken; er wordt een verband gelegd tussen een representatie van de werkelijkheid en de consequenties daarvan voor actie. De combinatie van overtuigingen en beelden van de werkelijkheid zorgen ervoor dat de argumenten van anderen aan dovemansoren zijn gericht. Op die manier kan de situatie zich voordoen dat meerdere conflicterende argumenten 'waar' zijn en een debat tijden in zijn greep houdt. Van Eeten (1999) legt dus een nauw verband tussen kennis ('feiten') en normatieve posities. Hij zegt dat voor politici en beleidsmakers de twee niet los van elkaar gezien kunnen worden, ze zijn eigenlijk één. De denkbeelden en capaciteit om te luisteren naar anderen van groepen mensen in de politiek wordt voor een groot deel bepaald door de causale verbanden die ze leggen en hun onderliggende normen en waarden (Van Eeten, 1999, 186).

Kortom, we leven in een kennisdemocratie waarin het belang van kennis en wetenschap voor de politiek toeneemt, maar die toename van het gebruik van kennis en wetenschap leidt niet perse tot een beter en legitiemer beleid. Uit de theorie blijkt dat het uiteindelijk juist leidt tot minder legitimatie. Dit heeft voor een groot deel te maken met de controverses die kunnen ontstaan bij een groot gebruik en een grote afhankelijkheid van wetenschappelijke kennis. Desondanks wordt minder gebruik van wetenschap niet als oplossing gezien. Beleidsmakers en politici zien wetenschap als de enige bron om beleid te legitimeren (Van Eeten, 1999; Weingart, 1999). De verwetenschappelijking van de politiek is dus niet alleen de toename van wetenschap in de politiek, het gaat gepaard met allerlei kanttekeningen en neveneffecten.

2.2.2 *'Evidence-based policy'*

De notie van de kennisdemocratie bevindt zich op een hoog abstractieniveau. Op een concreter niveau bestaat redelijk uitgebreide literatuur over de toename van wetenschap op diverse beleidsterreinen. Dit fenomeen wordt beschreven onder de noemer 'evidence-based policy'.

De interactie tussen wetenschap en politiek als onderwerp in de theorie is niet nieuw. De aandacht voor het gebruik van wetenschap in verschillende specifieke beleidsterreinen is daarentegen het laatste decennium sterk toegenomen. Onder de naam evidence-based policy onderzoeken veel academici een specifiek beleidsterrein op het gebruik van wetenschap (zie o.a. Albrecht, 2001; Black, 2001; Sheldon, 2001; Rycroft-Malone e.a. 2004; Beekhoven e.a. (red.), 2009; Van der Sluis e.a., 2010). De nadruk ligt in veel onderzoeken, anders dan in dit onderzoek, op het gebruik van wetenschap in het uiteindelijke beleid. Er is een gebrek aan onderzoek over het gebruik van wetenschap in het politieke debat, maar een kort overzicht van de 'evidence-based-stroming' kan bijdragen aan het inzicht in het gebruik van wetenschap in de politiek.

Zowel beschrijvend als voorschrijvend is een opkomst van evidence-based beleid te zien (Albrecht, 2001; Black, 2001; Rodwin, 2001; Sheldon, 2001; Rycroft-Malone e.a. 2004; Wells, 2004; Beekhoven e.a. (red.) 2009). In de natuurwetenschappelijke beleidsterreinen zoals het milieu (Albrecht, 2001; Haller en Gerrie, 2007), gezondheidszorg (Black, 2001) en het klimaat (Van der Sluis e.a., 2010) is deze standaard van het nadrukkelijke gebruik van wetenschappelijke kennis voor beleid eerder begonnen dan voor de meer sociaalwetenschappelijke beleidsterreinen als sociaal werk (Sheldon, 2001), economie (Wells, 2004) en onderwijs (Beekhoven e.a. (red.) 2009), maar de stroming lijkt in veel beleidsterreinen te zijn aangeslagen.

Ik noemde zonet de opkomst van zowel beschrijvende theorieën over het gebruik van kennis in beleid als voorschrijvende theorieën. De wetenschappelijke discussie op dit terrein gaat niet alleen maar over een empirische toename van gebruik van kennis in beleid of een gewenste toename, maar ook over het karakter van de kennis die gebruikt wordt en de haken en ogen die het baseren van beleid op kennis heeft.

Bijvoorbeeld Haller en Gerrie (2007) beschrijven dat beleidsonderzoek een ander karakter heeft dan 'pure' wetenschap. Beleidsonderzoek is gericht op een specifieke (politieke) probleemstelling en 'pure' wetenschap gaat, in het kort, op zoek naar universele waarheden en wetmatigheden. Politici en beleidsmakers moeten daar rekening mee houden. Onderzoeken met een specifieke probleemstelling kunnen niet beschouwd worden als een universeel product.

Het punt van Haller en Gerrie is een onderdeel van een vraag die bij veel auteurs speelt als het gaat over evidence-based beleid. Rycroft-Malone e.a. (2004, 81) verwoorden het als volgt: 'what counts as evidence?'. En dan vooral: wat telt als bewijs voor een beleidsmaker? De tendens in de theorie is dat voorzichtigheid geboden is (Black, 2001; Webb, 2001), maar dat een toename van kennis wenselijk is (zie bijvoorbeeld Sheldon, 2001).

Naast de toename die gezien wordt door academici en naast dat die toename grotendeels wenselijk wordt geacht speelt de normatieve stellingname ook een rol in de politiek. De politiek beweegt niet alleen langzaam naar een kennisdemocratie, maar de wens daartoe werd ook uitgedragen door bijvoorbeeld de regering Blair die aan het begin van de jaren '00 expliciet meedeelde dat het nieuwe beleid effectiever en creatiever gebruik zou gaan maken van informatie en kennis (Wells, 2004).

De conclusie van dit korte overzicht is dat op veel specifieke beleidsterreinen de evidence-basedstroming in opkomst is. Ik wil echter niet teveel aandacht besteden aan het gebruik van wetenschap in *beleid*, omdat het niet is waar dit onderzoek over gaat. Het doet verwachten dat in het beleidsterrein van minderheden en integratie ook een verwetenschappelijking plaatsvindt, maar ik heb reeds laten zien dat de signalen eerder de andere kant op wijzen (zie 1.2.4).

2.2.3 *Gebruik van wetenschap in de politiek*

Hoewel wetenschappers het erover eens zijn dat het gebruik van wetenschap in de politiek en vooral in beleid toeneemt is er weinig bekend over het gedrag van politici in het gebruik van wetenschap in de politiek. Op welke manier en wanneer wordt er gebruik gemaakt van wetenschap?

Drie aanknopingspunten zijn er voor het gebruik van wetenschap in de politiek. Dat is ten eerste het strategische gebruik van wetenschappelijke kennis als symbool of teken (Feldman en March, 1981), ten tweede een toename van het gebruik van wetenschap tijdens onzekerheid (Davies, 2004; Van der Sluijs e.a., 2010) en ten derde een toename van het gebruik van wetenschap wanneer een probleem als urgent wordt gezien (Davies, 2004).

Eerder heb ik het gehad over de legitimiteitsfunctie die het gebruik van wetenschap kan hebben in de politiek. Daarbij sluit het hierboven genoemde eerste punt aan. Het gebruik van wetenschap kan niet alleen de functie hebben om te legitimeren, maar ook om andere kenmerken van het beleid of van de persoon te laten zien. Feldman en March (1981, p.2) noemen de zoektocht naar en het gebruik van kennis een 'representation of competence and a reaffirmation of social virtue'. Mensen denken volgens hen dat het maken van een besluit met meer informatie per definitie beter is dan met minder informatie. Wat Feldman en March

beweren is dat mensen in besluitvormingsprocessen bewust en onbewust een teken willen afgeven met het gebruik van kennis. Zij willen daarmee het teken afgeven dat ze bezig zijn een goed besluit te nemen of een goed besluit hebben genomen. De zoektocht naar en het gebruik van kennis wordt daarmee een symbool voor een goed besluit.

Het blijft een vraag of politici deze tactiek van het strategisch en symbolisch gebruiken van wetenschappelijke kennis daadwerkelijk toepassen. Met de kennisdemocratie en het groter geheel van de kennismaatschappij in het achterhoofd lijkt het erop dat het in de politieke ratio van het streven naar kiezersgewin past om beleid te voorstaan dat gebaseerd is op wetenschappelijke kennis. Strategisch en symbolisch gebruik van kennis behoort dan zeker tot de mogelijkheden.

Een variant van die manier van gebruik van wetenschappelijke kennis is een opportunistisch gebruik van kennis. In zijn onderzoek naar het gebruik van prestatie-informatie door Noorse politici in lagere overheden laat Askim (2007) zien dat de politici de kennis strategisch gebruiken: wanneer het hen uitkomt wordt het wel gebruikt en wanneer het hen niet uitkomt niet.

Het tweede aanknopingspunt is de mate van onzekerheid. Van der Sluijs e.a. (2010) noemen in hun onderzoek het lineaire model. Dit model is een tactiek van politici om om te gaan met onzekerheid. Wanneer er een grote mate van onzekerheid heerst onder politici omtrent een maatschappelijk probleem – wat is de omvang van het probleem en wat zijn de gevolgen? – is een vaak toegepaste tactiek om tot het besluit te komen dat er meer onderzoek moet worden gedaan. Dit heeft twee redenen: 1) politici denken door meer onderzoek meer duidelijkheid te krijgen zodat die een basis kan vormen voor politieke consensus en 2) het maken van een besluit wordt vooruitgeschoven, omdat het onderzoek afgewacht moet worden. Volgens Van der Sluijs e.a. (2010) staat een lineair model het ten volle voeren van het debat in de weg. De druk rust op de schouders van de wetenschappers. De tweede reden kan gecombineerd worden met het gebruik van wetenschap als symbool. Het wekt de indruk dat verstandig, rationeel en goed te werk wordt gegaan, maar de onderliggende reden kan enkel een politieke zijn, zoals het uitstellen van een besluit. Kortom, een situatie waarin politici motieven hebben om terug te grijpen op wetenschappelijke kennis is een situatie van onzekerheid onder die politici.

Het derde aanknopingspunt is de mate van urgentie bij een maatschappelijk probleem. Net als bij de onzekerheid draait het om de urgentie die politici voelen (Davies, 2004). De theorie van Davies (2004) is simpel: hoe hoger de urgentie die gevoeld wordt hoe meer de politiek geneigd is om terug te grijpen naar wetenschappelijke kennis. Uit het eerder genoemde onderzoek van Askim (2007) komt naar voren dat sommige politici kennis vooral gebruiken in het geval van een ramp, een schandaal of een anderszins acute situatie.

Hoe de toename van het gebruik van wetenschap in de politiek vorm krijgt in kwalitatieve zin blijft hierdoor een vraag die niet volledig beantwoord wordt. Bovendien zegt de theorie niets over de betekenis van wetenschap voor politici. Dit onderzoek kan bijdragen aan het gebrek aan onderzoek hierover.

2.2.4 Instituties op de grens van wetenschap en politiek

De kennisdemocratie en de verwetenschappelijking van beleidsterreinen zijn geen fenomenen die alleen maar geleidelijk en impliciet plaatsvinden. Veel van de rollen die wetenschap kan

hebben in de politiek zijn geïnstitutionaliseerd en die vormen van institutionalisering heeft in de afgelopen decennia verschillende ontwikkelingen doorgemaakt (Hoppe en Halfman, 2004).

De vraag gesteld door Weingart (1999, 151) – ‘how can science-politics be institutionalised?’ – wordt op een beschrijvende manier in kaart gebracht door Hoppe en Halfman (2004, 33) – ‘wat zijn de opvallende veranderingen in de wereld van wetenschappelijke beleidsadviesing in Nederland sinds ongeveer de jaren tachtig van de vorige eeuw?’ De beschrijving van Hoppe en Halfman is daarmee de leidraad voor dit onderdeel. Het in kaart brengen van de ontwikkelingen binnen de instituties van politiek en wetenschap helpt mee om de resultaten van dit onderzoek beter te begrijpen.

In de jaren '70 kende Nederland talloze (>100) verzuilde adviesraden. Ze gaven vanuit hun verzuilde groep advies over specifieke beleidsterreinen. Vanaf het midden van de jaren '70 hebben hervormingen daar verandering in gebracht. Het aantal werd sterk teruggedrongen en ze maakten een zogenaamde ‘deskundologisering’ (Hoppe en Halfman, 2004, 34) door; de adviesraden werden steeds meer bezet door onafhankelijke experts die niet betrokken waren bij een zuilgerelateerde organisatie. De paar tientallen adviesraden die overbleven in de jaren '90 en '00 kregen vanaf de jaren '70 gezelschap van enkele planbureaus. Officieel kent Nederland er heden ten dage vier: het Centraal Planbureau (CPB), het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) en het Ruimtelijk Planbureau (RPB). De WRR kan daar eventueel nog bijgeschaard worden, maar heeft, anders dan de planbureaus, oorspronkelijk niet de taak om beleid te monitoren en te evalueren.

De deskundologisering en professionalisering die de adviesraden en planbureaus doormaakten in de jaren '80 en '90 doet Hoppe en Halfman concluderen dat beleid in Nederland in toenemende mate beïnvloed werd door wetenschappelijke expertise. De verschillende instituten hebben in Nederland de functie om het politieke debat van grenzen te voorzien. Als een politicus buiten de kaders van een planbureau politiek voerde wordt dat over het algemeen niet geaccepteerd. In tegenstelling tot de afname aan wetenschappelijke autoriteit die ik eerder beschreven heb beweren Hoppe en Halfman dat de overheidsinstituten op de grens van wetenschap en politiek juist erg veel gezag hadden en hebben. Dit gezag is mogelijk gemaakt door politici en andere partijen die, in het Nederlandse consensussysteem niet teveel politieke risico's willen nemen en politieke vijanden willen maken, graag de grenzen van het politieke debat laten bepalen door wetenschappelijke experts.

Deze bijna technocratiserende situatie in Nederland vindt vooral plaats binnen de rijksdepartementen. Het parlement, zo stellen Hoppe en Halfman, is lange tijd sterk achtergebleven in het beschikken over wetenschappelijke kennis. Het parlement heeft aan de ene kant zeer weinig middelen om wetenschappelijke kennis te vergaren, laat staan zelf uit te voeren. Aan de andere kant ‘rationaliseren [zij] de uitbreiding van eigen wetenschappelijk ondersteuning weg als kostbare duplicering van de overheidsbureaucratie. Maar zij vergeten gemakshalve dat zij de departementale verkokering in de structuur van de vaste kamercommissies zelf klakkeloos dupliceren’ (Hoppe en Halfman, 2004, 42). Het leidt tot een situatie waarin alle wetenschappelijke kennis via de regering wordt gemobiliseerd en uitgevoerd door de departementen. Deze situatie is de laatste jaren enigszins aan het veranderen. Het parlement maakt steeds meer gebruik van de mogelijkheden om zelf onderzoek te initiëren en krijgt ook meer mogelijkheden door bijvoorbeeld het Onderzoek- en Verificatiebureau, opgericht in 2002, en een samenwerkingsverband met de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) dat in 2011 is gestart.

Hoppe en Halfman zien daarnaast dat de interacties tussen partijen uit de politiek en beleid en wetenschap steeds formeler en wettelijker zijn geworden. De interactie is, kortom, gecontractualiseerd. Bovendien vindt de interactie steeds meer plaats in een markt van kennisvragers en kennisaanbieders. Kenniscentra zijn dan ook steeds talrijker in aantal en steeds meer kennisaanbieders zijn commerciële partijen.

De wetenschappelijke kennisinstututen zijn in de laatste jaren kritisch naar zichzelf gaan kijken en dat heeft geleid tot een grotere openheid over hoe men tot kennis is gekomen en welke rol het speelt in het beleid en een grotere publieke verantwoording. De grote lijn die Hoppe en Halfman daarom zien is 'de beweging weg van de weinig transparante dialogen tussen politieke, economische en sociale elites uit het tijdperk van de in corporatistische structuren ingebedde beleidsadvisering' (Hoppe en Halfman, 2004, 54). Daaronder vallen drie belangrijke ontwikkelingen: 1) een technocratische wending, die vorm krijgt in de deskundologisering van het restant van de corporatistische structuren zoals het CPB en het SCP. 2) Een neoliberale ontwikkeling, met als kenmerken een zekere marktwerking op het gebied van wetenschap en politiek en de contractualisering tussen kennis- en beleidspartijen. 3). Een meer interactieve, deliberatieve of participatieve kennisproductie, waarin meer kennis en meer mensen van verschillende plekken worden betrokken. In dit laatste punt is veel terug te zien uit paragraaf 2.1.3 en het samen tot kennis komen ('knowledge co-creation'). Volgens Maasen en Weingart (2005) komt participatieve kennisproductie mede tot stand om meer legitimiteit voor de kennis en het daarop gebaseerde beleid te creëren.

2.2.5 Theorielacune

Ook in dit onderdeel blijkt dat de theorie zich voornamelijk richt op de onderzoekseenheden 'politiek' en 'beleid' en niet op politici specifiek. Daarnaast zijn het de natuurwetenschappelijke beleidsterreinen waarin niet alleen het gebruik van wetenschap al langere tijd groeiend is, maar zijn het ook die beleidsterreinen die de meeste aandacht krijgen van onderzoekers. Typisch sociaalwetenschappelijke onderwerpen als het onderwijs krijgen wel meer aandacht, maar ze blijven achter bij de natuurwetenschappelijke onderwerpen. Daarnaast is er nauwelijks onderzoek gedaan naar de manier waarop politici wetenschap gebruiken in het debat en is er geen enkel onderzoek gedaan naar wat politici van wetenschap vinden.

2.3 De schurende ratio's van wetenschap en politiek

De vraag is enkele keren voorbij gekomen: kunnen wetenschap en politiek überhaupt wel een vruchtbare interactie hebben of zijn de werelden zodanig verschillend dat een samenwerking bij voorbaat al vruchteloos is? Ik wil het daarom hebben over de verschillen in denkpatronen, doelen en processen van de wetenschap en de politiek die schuren. Op welke manier zorgen de wetenschappelijke ratio en de politieke ratio voor een complexe interactie of juist voor een gemakkelijke interactie? Ik zal beargumenteren dat de beginselen van de wetenschap en de politiek wezenlijk verschillen. Dit wordt echter genuanceerd door de politisering van de wetenschap en de verwetenschappelijking van de politiek.

Er bestaan in de literatuur vragen over het gebruik van wetenschappelijke kennis in het democratische bestuur van een land. De belangrijkste grijpt terug naar de beginselen van zowel de democratie als de wetenschap. Als aan de ene kant de wetenschap als doel heeft om op een systematische manier tot een betere – of in feite de enige ware – kennis over de werkelijkheid te

komen dan andere manieren en het wordt aanvaard dat dit doel ook gehaald wordt schuift het alle andere meningen terzijde. Als een democratie volledig berust op die wetenschappelijke kennis is de democratie dan niet overbodig (Biesta, 2007)? Aan de andere kant heb ik eerder al gezegd dat vanuit het principe van een democratie absolute waarheden afgewezen worden (Vasta, 2010). Het is een systeem van veelstemmigheid in plaats van eenstemmigheid. De vraag is of wetenschap en democratie in theorie wel kunnen bestaan in een interactie tussen beide.

De praktijk laat echter zien dat een interactie er zeker is, dus van de ideaaltypische werelden van de wetenschap en de politiek die elkaar overbodig zouden kunnen maken is geen sprake. Wetenschap wordt inderdaad niet meer beschouwd als een producent van de waarheid die spreekt voor zichzelf en de Nederlandse politiek is steeds meer afhankelijk van kennis.

De verschillen in beginselen maken de interactie niet gemakkelijk. Eerder werd al verwezen naar de stelling van In 't Veld (2010) dat er een spanning is tussen de ratio's van de wetenschap en de politiek, omdat waar de wetenschappelijke ratio erop gericht is 'vanuit een gedegen probleemstelling te komen tot een optimale oplossing, handelt de politicus in zekere zin andersom' (In 't Veld, 2010, p.67). Niet voor niets spreekt Hoppe (1999) van een florerende marktplaats van politieke ideeën en argumenten, waar politici argumenten kunnen vinden voor hun politieke ideeën.⁵

De spanning zit in de verschillende manieren van beoordelen. Wetenschap wordt beoordeeld op het proces. Wanneer dat volgens bepaalde standaarden is uitgevoerd is de kwaliteit hoog. Wat er uit een onderzoek komt is daarbij van ondergeschikt belang. In de politiek wordt beoordeeld op kiezersgunst (In 't Veld, 2010). Wat moet een politicus doen als een kwalitatief hoog onderzoek niet concludeert wat de kiezer wil horen? Een dergelijke situatie schetst precies waar de werelden van de wetenschap en de politiek schuren. Voor een wetenschapper is het professionele zelfmoord om de conclusies van een onderzoek aan te passen aan politiek wenselijk uitkomsten, terwijl het voor een politicus politieke zelfmoord is om zich niet (ten minste gedeeltelijk) te richten op de kiezer. Of je het als wetenschapper of als politicus goed doet hangt dus van wezenlijk andere criteria af.

Zich mengen in het publieke debat, een vorm van politiek, is voor een wetenschapper zelfs een riskante bezigheid, omdat de objectiviteit van de ter discussie gesteld kan worden. Sommigen zien het ook niet als de taak van de wetenschapper om politieke conclusies te verbinden aan hun onderzoek. Daar zijn immers politici voor. Het gevaar om zich teveel richting de andere wereld te begeven is er ook voor politici. De politicus kan zich niet veroorloven om zijn of haar ideologie of achterban ondergeschikt te stellen aan wetenschappelijke bevindingen. Ook hier hebben we echter gezien dat de twee werelden zich naar elkaar toe bewegen, zoals de toename van wetenschappers die zich mengen in het publieke debat (Edwards, 1999).

Hoewel de beginselen van de twee ratio's de andere wereld overbodig kunnen maken, is er sprake van een toenemende interactie. De vraag is waar het ideale evenwicht ligt tussen de invloed van de wetenschap op de politiek en de invloed van de politiek op de wetenschap. Het probleem is echter dat, gezien vanuit de beginselen van de twee werelden, de kritiek op een interactie naar mijn verwachting altijd zal blijven. De één pleit voor een grotere invloed van wetenschappers op de politiek en de ander voor minder invloed. De één pleit voor meer gebruik van wetenschap door politici en de ander pleit voor meer invloed van de wens van de kiezer. Vasta (2010) neemt in deze vraag een genuanceerde positie in. Technocratie mag niet

⁵ 'The market-place of political ideas and arguments is thriving; but on the other hand, politicians and citizens are at a loss to judge its nature and quality' (Hoppe, 1999, 202).

'zegevieren' over de politiek, maar wetenschap moet wel erkend worden als essentieel en onontkoombaar onderdeel van het cultureel, sociaal en bestuurlijk systeem (Vasta, 2010, p.134). De interactie blijft echter onder een continue spanning staan.

2.5 Verwachtingen

Het hoofdstuk wordt afgesloten door een aantal verwachtingen te verwoorden op basis van het voorgaande: de politisering van de wetenschap, de verwetenschappelijking van de politiek en de twee verschillende werelden van de politiek en de wetenschap. In het achterhoofd houd ik de specifieke kenmerken van de minderheden- en integratiepolitiek.

Op basis van de politisering van de wetenschap is het te verwachten dat, ten eerste, de autoriteit van wetenschap voor politici afneemt. In de loop der tijd zal wetenschappelijk onderzoek steeds minder gezag hebben in het debat. De uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek zullen daardoor minder als feit worden gezien en meer als mogelijke invalshoek of één van de vele informatiebronnen. Politici zullen wetenschap beschouwen als een bron van kennis die feilbaar is en tegenstrijdig kan zijn. In het debat kan dit aan de ene kant juist leiden te discussie over onderzoek en de betrouwbaarheid daarvan, aan de andere kant kan het leiden tot een gelaten houding tegenover politici die op een andere manier gebruik maken van onderzoeken.

Ten tweede verwacht ik dat de kennis die politici gebruiken van een toenemend aantal verschillende bronnen komt. Vooruitlopend op de verwachtingen bij de verwetenschappelijking van de politiek, zullen die bronnen steeds minder vaak universiteiten zijn en steeds vaker commerciële onderzoeksbureaus. Daarnaast zullen politici in toenemende mate transparantie en controleerbaarheid van wetenschappelijke onderzoeken eisen en zullen ze de wetenschap vaker (mede)verantwoordelijk houden voor beleidsstukken.

De derde verwachting is gebaseerd op de theorie die gaat over het samen tot kennis komen, zij het in samenwerking, zij het in onderhandeling of in conflict. De theorie stelt dat deze vormen in populariteit groeien en die vormen van kennisproductie verwacht ik daarom meer tegen te komen in het debat. Daarbij zullen politici in toenemende mate gaan spreken over het samen tot kennis komen of juist de kritiek geven dat bepaalde partijen niet zijn betrokken bij de kennisproductie (denk aan de representatiefunctie van wetenschap).

Op basis van de verwetenschappelijking van de politiek is het, ten eerste, ambigu wat verwacht kan worden van de toename of afname van het gebruik van wetenschap. De literatuur suggereert een algemene toename, maar op het specifieke onderwerp van de minderheden en integratie lijkt die toename er niet te zijn. De mate van het gebruik van wetenschap wordt daarnaast niet direct gemeten in dit onderzoek. De manier waarop politici omgaan met wetenschappelijk onderzoek zegt niks over de mate waarin het gebruikt wordt. Resultaten op dit gebied zullen voorzichtig zijn.

Het gebruik van wetenschap neemt dus waarschijnlijk niet toe in het minderheden- en integratiedebat, maar de verwachting is wel dat politici een toename van wetenschappelijk onderzoek in het debat voorstaan. Ze zullen een verwetenschappelijking zien als een goede ontwikkeling.

Ten tweede verwacht ik dat politici, ten minste gedeeltelijk, strategisch gebruik maken van wetenschappelijke onderzoeken, omdat het hun posities ondersteunt of omdat het gebruik van wetenschap de status heeft om als basis te dienen voor een 'goed' besluit. Het is daarmee een signaal naar de kiezer. Het bewijs hiervoor zal voornamelijk uit de interviews moeten komen. Het gebruik zal waarschijnlijk ook afhangen van de urgentie en onzekerheid die politici ervaren. Een toename zal, wederom, moeilijk te meten zijn, maar een verandering in de rol van wetenschap verwacht ik wel.

De derde verwachting op het gebied van de verwetenschappelijking van de politiek is dat het aantal bronnen van kennis niet alleen groter en diverser wordt, maar ook in toenemende mate bestaat uit commerciële partijen die specifiek onderzoek doen naar beleidsproblemen, zoals net al is genoemd. Het restant aan technocratische, corporatistische instituten zal echter nog zeker van invloed zijn. Het aantal adviesraden dat betrokken wordt in de politiek zal afnemen, net als het gebruik van onderzoeken van universiteiten.

Een specifiek aandachtspunt voor de casus van dit onderzoek wil ik daaraan toevoegen. Het is interessant om te zien of de minderheden- en integratieproblematiek zich ontpopt als een 'wicked problem'. De politieke dissensus lijkt in de laatste tien jaar te zijn toegenomen, dus de vraag is in hoeverre politici het eens zijn over de te gebruiken kennis. De (politieke) consensus over de werkelijkheid krijgt groeiende aandacht in de literatuur, maar of die ook bereikt wordt is nog onduidelijk. De afnemende autoriteit van wetenschap, de hoeveelheid aan bronnen en de onzekerheid van de (sociaalwetenschappelijke) kennis doet vermoeden dat onenigheid over de te gebruiken kennis in toenemende mate aanwezig zal zijn.

In algemene termen verwacht ik dat de rol van wetenschap in het politieke debat problematischer is geworden. Er speelt een aantal factoren dat de interactie tussen wetenschap en politiek ingewikkelder maakt dan het traditionele beeld van 'speaking truth to power' en de transactie van kennis van de wereld van de wetenschap naar de wereld van de politiek. De betrouwbaarheid en autoriteit van de 'feilbare wetenschap' staat ter discussie, kennis komt van steeds meer verschillende bronnen en de werkelijkheid draait in toenemende mate om een consensus over de werkelijkheid. Al deze factoren zorgen er naar mijn verwachting voor dat de rol die wetenschap in de politiek heeft in complexiteit toeneemt.

3. Methoden

De hoofdvraag van dit onderzoek – *hoe heeft de rol van wetenschap zich ontwikkeld in het Nederlandse Tweede Kamerdebat over minderheden en integratie?* – vormt het uitgangspunt van dit methodenhoofdstuk. De vraag die in dit hoofdstuk beantwoord wordt is hoe het zoeken naar een antwoord op die vraag vorm is gegeven in dit onderzoek.

3.1 Onderzoeksdesign: kwalitatieve casestudie gericht op ontwikkeling

De hierboven genoemde hoofdvraag geeft aan dat het onderzoek drie belangrijke onderdelen heeft: 1) de rol van wetenschap in de politiek, 2) in het minderheden- en integratiedebat en 3) de ontwikkeling daarvan. Over de manieren waarop politici invulling geven aan de rol van wetenschap in het politieke debat is nog weinig specifieke kennis, zoals uit het vorige hoofdstuk blijkt. Het is daarom logisch om te kiezen voor een kwalitatief onderzoek dat een inventarisatie maakt van de manieren waarop politici dat doen. Het onderzoek is in dat opzicht een verkennend onderzoek. Er worden geen hypothesen getest en de mate waarin wetenschap wordt gebruikt in de politiek is ondergeschikt aan de manier waarop dat wordt gedaan.

De focus op het een enkel debat betekent dat dit onderzoek een casestudie genoemd kan worden. Volgens Flyvbjerg (2001) wordt de casestudie vaak gezien als een onderdeel uit de beginfase van een onderzoek. Het kan daarmee een onderwerp verkennen en met deze kennis kunnen hypothesen opgesteld en getest worden. Het past in die betekenis goed bij dit onderzoek. De betekenis van een goede casestudie is echter groter. Onderzoek naar menselijk handelen of menselijke attitudes is contextafhankelijk. De kennis die het vergaart is daarmee ook in bepaalde mate contextafhankelijk. Flyvbjerg (2001, p.73) beweert daarom dat, aangezien voorspellende en universele kennis niet bestaat in sociaal wetenschappelijk onderzoek, concrete en contextafhankelijke kennis waardevoller is dan 'het ijdele zoeken' naar deze voorspellende en universele kennis.

Daarnaast is de keuze van de specifieke casus belangrijk. De minderheden- en integratiepolitiek is om enkele redenen een goede casus voor dit onderzoek. Ten eerste is het, zoals ik al heb gezegd, bij uitstek een sociaalwetenschappelijk onderwerp. Het wordt gezien als een multidisciplinair onderwerp, maar elk deelonderwerp, zoals onderwijs, cultuur, werkgelegenheid, discriminatie en immigratie, heeft een sociaalwetenschappelijk karakter. Het is daarmee op inhoudelijke gronden – de verschillende karakters van natuurwetenschappen en sociale wetenschappen – een *critical case study* (Flyvbjerg, 2001); de kenmerken van de casus zijn zo, dat de casestudie door die kenmerken inzichten kan geven over cases met andere kenmerken. Hier moet echter zorgvuldig en voorzichtig mee omgegaan worden.

De minderheden- en integratiepolitiek is om een tweede reden een goede casus. Omdat het integratiebeleid één van de weinige terreinen is waar volgens Duyvendak (2006) geen sprake is van een verwetenschappelijking van het beleid vormt deze casus een extreme of afwijkende casus (Flyvbjerg, 2001). Door in te zoomen op deze afwijkende casus probeer ik te onderzoeken waarom deze casus afwijkt van het patroon. De casus is bovendien uitzonderlijk, omdat de sociale wetenschappers uit de inleiding aangaven het grootste gat tussen hun onderzoeksresultaten en de beleving van politici te zien in dit onderwerp.

Ten derde zorgt de periode dat het debat bestaat in de Tweede Kamer ervoor dat de casus praktisch bruikbaar is voor dit onderzoek. Sinds de jaren '70 staat het onderwerp op de

politieke agenda. Ik kan op die manier het minderheden- en integratiedebat volgen vanaf het ontstaan daarvan en ik kan (oud-)politici spreken die zowel in vroeger tijden als nu bezig zijn met dit onderwerp. De periode die het onderzoek omvat is bovendien groot genoeg om ontwikkelingen waar te nemen.

Daarmee beland ik bij het derde belangrijke onderdeel van de hoofdvraag van dit onderzoek: de ontwikkeling. Om de ontwikkeling, en onder ontwikkeling versta ik zowel veranderingen als stabiliteit, te kunnen onderzoeken is een langere periode nodig en een methode om die ontwikkeling te kunnen weergeven. Door de focus op de rol van wetenschap in het debat in plaats van in (de uitvoering van) beleid ligt de nadruk van dit onderzoek sterk op taal en de betekenis die politici geven aan de rol van wetenschap in de politiek. De methode van dit onderzoek komt op die manier het dichtst bij een discoursanalyse. In een discoursanalyse wordt zowel onderzocht welke argumentatieve structuur in documenten en andere geschreven of gesproken uitspraken wordt gebruikt als de toepassingen daarvan (Hajer, 2006, 66)⁶. Door te onderzoeken hoe deze politieke discourses veranderen in het minderheden- en integratiedebat door de tijd heen kan ik een beeld geven van de ontwikkeling van de betekenis die politici geven aan de rol van wetenschap in de politiek en hun toepassingen daarvan.

Hiervoor heb ik gekozen voor een periode van vanaf het begin van het minderheden- en integratiedebat in de Tweede Kamer tot nu. Dat komt neer op debatten vanaf het vergaderjaar 1974-1975 tot 2009-2010.

3.2 Dataverzameling

De data zijn verzameld uit (verslagen van) Tweede Kamerdebatten en interviews. De archieven die de debatten beheren zijn www.statengeneraaldigitaal.nl (tot 1995) en <https://zoek.officielebekendmakingen.nl> (vanaf 1995 tot nu). De debatten die ik heb gebruikt zijn niet alle debatten die over minderheden en integratie gaan. De selectie van de debatten is gebaseerd op relevantie voor dit onderzoek en de beschikbare tijd. De onnauwkeurigheid van de zoekmachines heeft er aan bijgedragen dat de selectie niet is gemaakt uit alle bruikbare debatten, maar een gedeelte daarvan.

Ik heb in de archieven gezocht op zoektermen die voor die periode relevant zijn. Op basis van de Commissie Blok (Tweede Kamer, 2004) en Duyvendak (2006) heb ik gekozen voor 'minderheden' en 'wetenschap' voor de periode 1974-1995 en voor 'minderheden', 'integratie' en 'wetenschap' voor de periode 1995-2010. Ik heb alle zoekresultaten beoordeeld op relevantie voor het onderzoek met de vragen: gaat het over minderheden en/of integratie en gaan één of meerdere fragmenten over wetenschappelijk onderzoek. Daaruit bleek dat veel zoekresultaten niet over minderheden of integratie gaan.

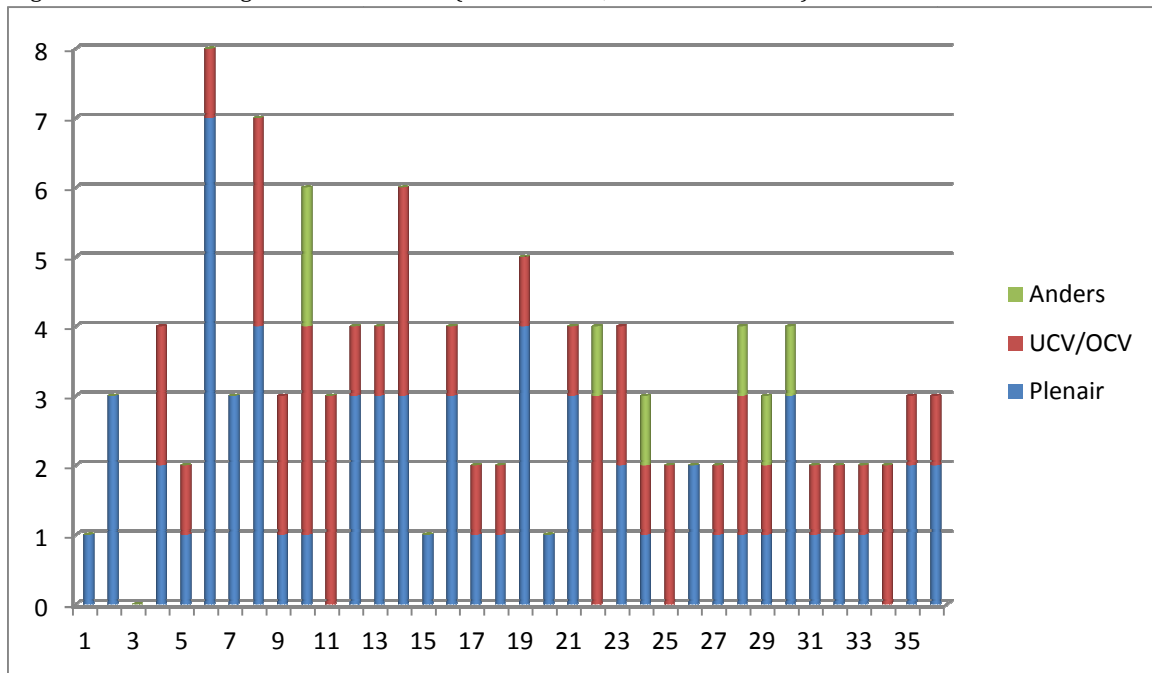
De relevante resultaten zijn er per jaar gemiddeld 5 á 6 en na 1995 7 á 8. Het verschil komt voor een groot deel door het archief van 1995 tot nu dat de resultaten in kleinere onderdelen weergeeft. Zo worden in die zoekmachine de eerste en tweede termijn van een vergadering vaak gescheiden. Ik heb al die debatten gescand op trefwoorden die duiden op een fragment dat gaat over wetenschappelijk onderzoek. Deze trefwoorden zijn 'wetenschap', 'onderzoek', 'rapport', 'studie' en soms een specifiek trefwoord dat voor dat jaar relevant was, zoals 'WRR' na hun uitgebrachte advies in 1989. Deze fragmenten heb ik vervolgens gecodeerd (zie 3.2.2).

⁶ 'Discourse analysis [...] is the examination of argumentative structure in documents and other written or spoken statements as well as the practices through which these utterances are made' (Hajer, 2006, 66).

3.2.1 Samenstelling debatten

Het totale aantal debatten dat uiteindelijk is gebruikt is 114 (zie bijlage 1 voor de lijst met debatten). Dat komt neer op een gemiddeld aantal van iets meer dan drie per vergaderjaar. Het precieze aantal gebruikte debatten per vergaderjaar is weergegeven in figuur 1. Daarin is ook te zien wat de verhouding commissievergadering - plenair debat is. In totaal zijn er 44 (verslagen van) commissievergaderingen gebruikt, 63 plenaire debatten en 7 andere soorten documenten zoals schriftelijke vragen en antwoorden of een rondetafelgesprek.

Figuur 1: Samenstelling en aantal debatten (1=1974-1975, 2=1975-1976 enz.)

Enkele uitschieters zijn het vergaderjaar 1976-1977 waarin geen enkel bruikbaar debat gevonden kon worden en enkele jaren in het begin van de jaren '80 waarin het aantal sterk hoger was dan het gemiddelde. Het laatste kan ten eerste te maken hebben met de groeiende aandacht voor het probleem en ook zeer veel vraag naar wetenschappelijke onderzoeken aan het begin van de jaren '80. De periode wordt gekenmerkt door de introductie van een nieuw beleidsprobleem, de minderheden, en daarbij horen veel debatten over onderzoek naar dat nieuwe probleem. Ten tweede werd het onderwerp destijds in meerdere mate bij diverse beleidsterreinen besproken, zoals werkgelegenheid en onderwijs. Later kregen minderheden en integratie hun 'eigen' debatten. Dat is ook de reden voor een licht onevenredige samenstelling van de debatten met het zwaartepunt op de jaren '80 en een deel van de jaren '90.

3.2.2 Coderen

De 114 debatten heb ik ingevoerd in het codeerprogramma NVivo 9. Het programma heeft mij in staat gesteld om per fragment enkele labels aan dat fragment te geven. Het gaat hier om labels als de partij van de politicus uit het fragment, of die partij in de coalitie of de oppositie zit, in het kabinet of het parlement, welke functie het fragment heeft, om wat voor soort vergadering het gaat, welke houding tegenover wetenschap het fragment beschrijft, welk gedrag een politicus vertoont en kenmerken van de wetenschap, zoals waar de wetenschap vandaan komt en of het onderzoek een specifieke methode heeft.

Het coderen ben ik begonnen met enkele open vragen en categorieën. In het begin was het de bedoeling om de categorieën zo open mogelijk te houden om geen gegevens verloren te laten gaan en te snel een fragment onder een bepaalde voorafgemaakte noemer te plaatsen. Het heeft geleid tot de volgende categorieën in de vorm van open vragen:

- wie hoort er bij het fragment (partij, coalitie-oppositie, kabinet-parlement)?
- waar komt het fragment vandaan (commissievergadering, plenair debat etc.)?
- waar komt de wetenschap vandaan (universiteit, WRR, adviesraad etc.)?
- waar gaat het over (welke wetenschap, welk onderwerp)?
- hoe verwijzen politici naar wetenschappelijk onderzoek (houding, betekenis, waarde)?
- welke functie heeft het (vraag inleiden, agenderen, standpunt onderbouwen etc.)?
- wanneer of in welke context wordt het gebruikt (hier gaat het om de urgentie en onzekerheid die politici ervaren)?

Ongeveer halverwege de periode 1974-2010 heb ik een tussentijdse analyse gemaakt, van de codes die inmiddels verzameld waren, met de vraag: welke onderwerpen komen steeds terug en kunnen zorgen voor een betere indeling van de codes? Deze onderwerpen zijn uiteindelijk de leidraad geworden voor de verdere codering, de resultaten en de analyse. Tijdens de verdere codering is er steeds een categorie 'diversen' geweest om fragmenten in te plaatsen die bij geen onderwerp pasten.

In de uit de debatten tevoorschijn gekomen onderwerpen blijkt een grove driedeling te zitten. Ten eerste vertonen de politici een bepaalde houding tegenover (de rol van) wetenschap. Ten tweede vertonen zij een bepaald gedrag, dus het gebruik van wetenschap in het debat. Ten derde zijn er verschillen in de Tweede Kamer op diverse terreinen. Enkele onderwerpen vallen zowel gedeeltelijk onder de houding als onder het gebruik. In het resultatenhoofdstuk (hoofdstuk 4) worden de onderwerpen uiteengezet.

De onderwerpen voor de houding van politici:

- Algemene houding van politici tegenover wetenschap/waarde van wetenschap
- Ideale/perfecte wetenschap volgens politici
- Kwaliteit en betrouwbaarheid van wetenschap
- De mogelijkheden en beperkingen van wetenschap/wat we weten door onderzoek, volgens politici
- Onderzoek en de relatie tot beleid
- De speciale rol van de overheid in relatie tot onderzoek
- Onderzoek in relatie tot standpunten en meningsvorming

De onderwerpen voor het gebruik door politici:

- De zoektocht naar meer kennis
- Subjectiviteit, politiek en debat in en om onderzoek
- Onderzoek en de relatie tot beleid
- De speciale rol van de overheid in relatie tot onderzoek
- Onderzoek in relatie tot standpunten en meningsvorming
- Specifiek voor minderhedenpolitiek
- De context: urgentie en onzekerheid
- De bron van de onderzoeken
- De kenmerken van de onderzoeken

De onderwerpen voor de verschillen binnen de Tweede Kamer:

- Verschillen tussen partijen

- Verschillen tussen politieke stromingen
- Verschillen tussen regering en parlement
- Verschillen tussen coalitie en oppositie

3.2.3 Interviews

Naast het coderen van de debatten heb ik vijf (oud-)politici geïnterviewd. Deze gesprekken hebben een toetsingsfunctie in dit onderzoek en zorgen voor een methodische triangulatie. De interviews zijn gehouden nadat een aanzienlijk deel van de debatten gecodeerd en tussentijds geanalyseerd waren. Voorlopige conclusies heb ik op die manier voor kunnen leggen aan de respondenten. De rol van de respondenten is in het resultatenhoofdstuk niet expliciet aanwezig, maar het merendeel van de resultaten is getoetst in gesprek met de respondenten. Waar zij nuttige aanvullingen hadden op de resultaten zijn die anoniem verwerkt in de resultaten. De grootste bijdrage die de (oud-)politici hebben geleverd aan dit onderzoek zit echter in de analyse van de resultaten. In combinatie met de theorie hebben de interviews een interpretatiekader geschapen voor de resultaten van dit onderzoek.

De keuze voor respondenten is gebaseerd op hun aanwezigheid in het minderheden- en integratiedebat en ik heb geprobeerd om een goede verdeling over de partijen en tussen perioden te maken. Het is desondanks niet gelukt om een CDA-Kamerlid te spreken. De lijst met respondenten:

- Bas van der Vlies, SGP-Kamerlid van 1981 tot 2010, door het geringe aantal zetels van de SGP (maximaal 3) en het lange Kamerlidmaatschap wordt dhr. Van der Vlies omschreven als generalist.
- Gerrit Jan Wolffensperger, D66-Kamerlid van 1986 tot 1997, naast een korte periode fractievoorzitter onder andere woordvoerder minderheden, integratie en immigratie aan het begin van de jaren '90.
- Thanasis Apostolou, PvdA-Kamerlid van 1989 tot 2002 en woordvoerder minderheden, integratie en immigratie tijdens zijn gehele Kamerlidmaatschap.
- Jan Rijpstra, VVD-Kamerlid van 1994 tot 2005, eerst woordvoerder immigratie, later woordvoerder immigratie en integratie.
- Cora van Nieuwenhuizen, VVD-Kamerlid van 2010 tot nu, woordvoerder immigratie en integratie.

De (oud-)politici die ik heb gesproken hebben bij elkaar 66 jaar in de Tweede Kamer gezeten. Ze bestrijken met hun Kamerervaring een periode van 1981 tot nu. Ze zijn allen in perioden van enkele jaren of hun gehele periode als Kamerlid woordvoerder minderheden, immigratie en/of integratie geweest.

De interviews zijn te omschrijven als halfgestructureerd. Vaste vragen waren algemene vragen als *welke rol heeft wetenschap idealiter in het debat en op welke manier gebruikt(e) u wetenschappelijk onderzoek?* De algemene vragen heb ik aangevuld met vragen die gebaseerd zijn op voorlopige conclusies, zoals *klopt het dat voor u en andere politici de wetenschappelijkheid van onderzoek van secundair belang was/is in het politieke debat?* Tussendoor heb ik doorgevraagd op onderwerpen die de respondenten aansneden.

Enkele respondenten gaven tijdens of na de gesprekken aan dat het voor hen niet slechts antwoord geven op vragen was, maar dat ze gedurende de gesprekken ook reflecteerden op hun

eigen gedrag en dat het tijdens het gesprek bijvoorbeeld duidelijk werd dat ze helemaal geen duidelijke definitie van wetenschap hebben.

3.3 Data-analyse

In eerste instantie heb ik enkele perioden onderscheiden in het minderheden- en integratiedebat. Het onderscheid, dat samenvalt met de decennia, wordt ook gebruikt door de Commissie Blok (Tweede Kamer, 2004) en de perioden worden gekenmerkt door een politieke verschuiving in het minderheden- en integratiebeleid. De periode 1974-1980 is de periode van voor een algemeen minderhedenbeleid, waarin het besef dat de tijdelijke immigranten permanent zouden blijven nog niet sterk aanwezig was. Dat veranderde in de periode 1980-1990, waarin er wel een algemeen minderhedenbeleid werd gevoerd, ingeluid door het rapport 'Etnische minderheden' van de WRR (1979). Een andere WRR-rapport ('Allochtonenbeleid', 1989) luidde het volgende decennium in waarin de nadruk lag op participatie, inburgering en integratie (Tweede Kamer, 2004). Vanaf het begin van de jaren '00 is de aandacht voor het onderwerp onder leiding van Pim Fortuyn en Geert Wilders toegenomen, maar is het beleid voor minderheden en integratie afgezwakt. In de analyse gebruik ik deze vier perioden om ontwikkeling en verschillen aan te duiden, maar zoom ik regelmatig in op kortere perioden wanneer de resultaten daar om vragen.

De tussentijdse analyse die halverwege is gemaakt is inmiddels aan bod gekomen hierboven. De onderwerpen die daaruit kwamen vormen de leidraad voor de resultaten en de analyse. Een extra stap heb ik proberen te maken door de resultaten te categoriseren in *stabiele factoren*, *trends* en *patronen* in de hoop dat het de resultaten inzichtelijker en overzichtelijker maakt. Vervolgens heb ik de resultaten betrokken op de theoretische verkenning en geprobeerd te duiden met behulp van de theorie en de afgenomen interviews.

3.4 Reflectie op de methoden

De gekozen methoden hebben voor- en nadelen. De voordelen zijn grotendeels aan bod gekomen, maar zal ik hier kort noemen. Een groot voordeel is dat de keuze voor het gebruiken van debatten en interviews het onderzoek in staat stellen om een grote periode te beschrijven. Het was de vraag of de respondenten een even grote periode konden omvatten als de debatten, maar het is gelukt om politici te spreken die met hun Kamerlidmaatschap bijna de gehele periode bestrijken. Voor de weergave van een ontwikkeling, die het resultaat van dit onderzoek moet zijn, is het waardevol dat een grote periode is gebruikt.

Daarnaast geeft de combinatie van debatten en interviews het onderzoek een methodische triangulatie. Door het gebruik van meerdere methoden kunnen resultaten getoetst worden en dat is ook gebeurd door middel van de interviews. Het zorgt voor een zekere controle van de resultaten.

De controle van de resultaten is een voordeel van de methoden van dit onderzoek, maar een nadeel is de controleerbaarheid van het onderzoek. Door de combinatie van een kwalitatieve insteek en een dermate grote hoeveelheid data uit de 114 debatten is het onmogelijk om alle resultaten weer te geven of om conclusies te onderbouwen met al het bewijs dat daarvoor is. In het resultatenhoofdstuk heb ik daarom gekozen voor veel citaten die tekenend zijn voor een bepaald resultaat of een bepaalde ontwikkeling of een goed voorbeeld vormen van dat resultaat

of die ontwikkeling. De citaten worden aangevuld door andere manieren waarop zoveel mogelijk bewijs voor de resultaten in de tekst komt zonder dat deze onleesbaar wordt. Dat is een precair balanceren.

Voor eenieder die dit onderzoek wil herhalen om de resultaten en conclusies te controleren zijn alle gebruikte debatten en gesproken (oud-)politici terug te vinden, maar alle fragmenten die uit de debatten zijn gehaald en gecodeerd kunnen niet in dit onderzoeksrapport geplaatst worden. Het geven van de gebruikte debatten en de gebruikte coderingscategorieën is het hoogst haalbare voor dit onderzoek.

Voor sommigen is de open insteek van dit onderzoek een ander nadeel. De aanvankelijke coderingscategorieën zijn slechts minimaal gebaseerd op bestaande theorieën, maar het gebruiken van zulke theorieën om op zoek te gaan naar fragmenten en om ze mee te categoriseren is om twee redenen niet gebeurd. Ten eerste heb ik in de theoretische verkenning aangetoond dat specifieke literatuur over de manier waarop politici invulling geven aan de rol van wetenschap in de politiek slechts in geringe hoeveelheid aanwezig is. Ten tweede kunnen vooraf bepaalde categorieën ervoor zorgen dat nieuwe resultaten over het hoofd gezien worden. Dit onderzoek draait daarbij niet om het testen van bestaande theorieën, maar eerder om het opbouwen van theorie uit de empirische gegevens. De open insteek kan dus zowel als voordeel als nadeel beschouwd worden. Voor dit onderzoek zie ik het echter eerder als een voordeel.

Tot slot zijn de zoektermen voor de debatselectie termen die gericht zijn op minderheden en integratie in hun algemeenheid. De kans bestaat dat de zoektermen het insluiten van debatten over specifieke voorvallen die te maken hebben met minderheden en integratie hebben voorkomen. Ook al is het categoriale beleid sinds het begin van de jaren '80 verdwenen, sommige groepen (Marokkanen, Antilianen) krijgen regelmatig als groep aandacht in de politiek. De vraag of het eventuele missen van debatten over specifieke voorvallen gevolgen heeft voor de resultaten van dit onderzoek kan ik moeilijk beantwoorden. Ik kan alleen vermelden dat met de algemene zoektermen ook meerdere debatten gevonden werden over bijvoorbeeld tot haat oproepende imams en debatten over voorvallen op specifieke scholen. Vaak werden die incidenten in het debat betrokken op het groter geheel van minderheden en integratie, waardoor de zoektermen ook in die debatten voorkomen. In welke mate dat plaatsvindt is onduidelijk, waardoor de kans op het missen van relevante debatten blijft bestaan.

4. Resultaten: hoe politici invulling geven aan de rol van wetenschap

Zoals in eerdere hoofdstukken is aangegeven staat de rol van wetenschap voor politici centraal in de data die zijn verzameld uit de Tweede Kamerdebatten en de interviews met (oud-) politici. De onderwerpen die uit de debatten naar voren zijn gekomen zijn opgesomd in paragraaf 3.2.2 en uit die lijst met onderwerpen blijkt dat ze zijn onder te brengen in drie min of meer te onderscheiden categorieën: de houding van politici, het gebruik door politici en de verschillen binnen de Tweede Kamer. De rol die wetenschap heeft in het minderheden- en integratiedebat is dus te omschrijven als de combinatie van de houding van en het gebruik door politici omtrent wetenschap waarin verschillen bestaan binnen de Tweede Kamer. Deze drie elementen vormen de leidraad voor dit resultatenhoofdstuk.

De onderwerpen van wetenschappelijk onderzoek in relatie tot beleid, in relatie tot standpunten en in relatie tot de rol van de overheid en de regering gaan gedeeltelijk over de houding van politie en gedeeltelijk over het gebruik van politici. De onderwerpen zijn echter ondergebracht onder de houding van politici tegenover wetenschap, omdat dat element de grootste invloed had in de genoemde onderwerpen.

4.1 De houding van politici tegenover wetenschap

Politici geven, desgevraagd in interviews of in Kamerdebatten, impliciet of expliciet constant antwoord op de volgende vragen: wat zien wij als goed wetenschappelijk onderzoek, hoe waarderen we dat onderzoek, welke betekenis geven wij aan wetenschap, wat kan wetenschappelijk onderzoek betekenen voor de politiek en voor beleid en hoe beoordelen wij onderzoek op de betrouwbaarheid en kwaliteit?

4.1.1 Algemene houding politici tegenover wetenschap: waarde en betekenis

De eerste belangrijke constatering in de debatten is dat politici niet zozeer een houding hebben tegenover *wetenschap* en *wetenschappelijk* onderzoek, als wel tegenover *onderzoek in het algemeen*. Dit doet in eerste instantie misschien twijfelen aan de insteek en hoofdvraag van dit onderzoek, maar de bevinding is ook voor dit onderzoek over wetenschap van groot belang. Het is niet zo dat politici geen houding hebben tegenover wetenschap, maar het onderscheid tussen wetenschappelijk onderzoek en onderzoek in het algemeen wordt ten eerste niet duidelijk gemaakt en tweede is het onderscheid dat politici maken niet van groot belang voor de politici.

Althans, de kwalificatie 'wetenschappelijk' is maximaal van secundair belang. De kwalificatie 'bruikbaar' is daarentegen voor de politici in het minderheden- en integratiedebat van het grootste belang. Hierover zijn politici het door de jaren heen eens. Als een onderzoek niet gebruikt kan worden door politici is het voor politici niks waard. Logischerwijs wordt het onderzoek dan ook niet gebruikt in het debat. Men zou kunnen zeggen dat onderzoek in het debat per definitie bruikbaar is, omdat het gebruikt wordt, maar er zit enige nuance in de term bruikbaar. De betekenis van bruikbaar onderzoek is onderhevig aan verschillende opvattingen. Bruikbaar kan betekenen dat het onderzoek een bruikbare input is voor het debat. Dit is voor politici een minimale vereiste voor onderzoek. Het moet gaan over een onderwerp dat politici belangrijk vinden, dat is genoeg. Een zwaardere eis is echter van meer belang voor politici; het onderzoek moet (kunnen) leiden tot politieke actie. Kortom, uit de debatten blijkt dat onderzoek bruikbaar moet zijn en bij voorkeur moet deze bruikbaarheid vorm krijgen door actie, beleid of

nieuwe politieke doelen. Onderzoeksresultaten worden vaak doorgespeeld naar het kabinet als kennis om te gebruiken en naar te handelen, zoals in dit verslag van een overleg over inburgering:

'Mevrouw Ravestein (D66) was van mening dat de ARK zich, uitzonderingen daargelaten, redelijk positief over het inburgeringsbeleid sinds april heeft uitgelaten. Het leek haar goed dat het kabinet de aanbeveling van de ARK in overweging neemt om de regelgeving voor nieuw- en oudkomers op elkaar af te stemmen of zelfs met elkaar te integreren' (Kamerstukken TK, 2000-2001).

Dit beeld van onderzoek dat vooral bruikbaar moet zijn in plaats van wetenschappelijk blijft de gehele periode bestaan, dus het *belang* van een onderscheid tussen onderzoek in het algemeen en wetenschappelijk onderzoek lijkt voor politici niet groot. Dat houdt echter niet tegen dat in de loop van de jaren '90 het onderscheid tussen de twee scherper wordt gemaakt. In meerdere gevallen wordt expliciet vermeld dat een onderzoek wetenschappelijk is. SP-Kamerlid Kant geeft een mooi voorbeeld in een debat in 1998:

'De bedrijven hebben fors geprofiteerd van deze goedkope arbeidskrachten. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat 80% van de bedrijven destijds ernstige stagnatie zou hebben ondervonden zonder buitenlandse werknemers. De gastarbeiders, zo zou je kunnen zeggen, waren de goedkope smeerolie van onze Nederlandse economie' (Kamerstukken TK, 1998-1999a).

De wereld van de wetenschap wordt duidelijker gedefinieerd en wordt ook gezien als de wereld van de experts. Een goed voorbeeld daarvan is de instelling van de Tijdelijke *Wetenschappelijke Commissie Minderheden* onder leiding van oud-VVD-politica Ginjaar-Maas in de tweede helft van de jaren '90, waarin de wetenschappelijkheid van de commissie extra nadruk krijgt. Het scherper onderscheid tussen onderzoek en wetenschappelijk onderzoek groeit in de jaren '00. Speciale vermeldingen van waardering worden gemaakt voor onderzoek dat komt van universiteiten en vooral voor onderzoek uit het buitenland:

'Ik had liever gehad dat een universiteit, een buitenlandse instelling of een onderzoeksinstituut dat zo min mogelijk betrokken was bij de beleidsvoorbereiding en de beleidsevaluatie was gekozen' (VVD-Kamerlid Hirsi Ali, Handelingen TK, 2003-2004a).

Politici kunnen soms zeer eensgezind zijn, zo ook over de algemene waarde die zij wetenschappelijk onderzoek toekennen. Deze is vanaf 1974 tot nu hoog. Wetenschap heeft een zekere status voor politici. De waardering voor wetenschap zit vooral in de bruikbaarheid die de onderzoeken kunnen hebben voor de politiek. Dat is niet vreemd wanneer men beseft dat de bruikbaarheid van het grootste belang wordt geacht. De waardering voor onderzoek ligt, naast de bruikbaarheid, bij de kenmerken van onderzoek die ik klassiek of modern zou willen noemen. Het onderzoek wordt gewaardeerd, omdat het onafhankelijk en objectief is, het kan nuanceren, biedt een breder perspectief en geeft mogelijkheden tot vooruitgang. Staatssecretaris Zeevalking (D66) laat in dit debat over buitenlandse werknemers zien op welke manier veel politici cijfers als exponent van 'harde' kennis meer waarderen dan de 'zachtere' kwalitatieve kennis: *'Cijfers zijn doorslaggevend. Cijfers zijn hard en cijfers zijn reëel'* (Handelingen TK, 1975-1976a).

Ook al zijn politici eensgezind over de waarde van wetenschap en onderzoek, het betekent niet dat de houding louter positief is. Belangrijk is het onderscheid tussen harde en zachte kennis dat ik hierboven al noemde. Zachte kennis wordt in verband gebracht met sociale wetenschappen en onderzoek dat niet waarde vrij is. Politici waarderen zachte kennis duidelijk minder dan harde kennis. De kanttekeningen die politici plaatsen bij wetenschappelijk onderzoek nemen een vlucht in de tweede helft van de jaren '80. Het is een roerige periode in het minderheden- en integratiedebat, omdat het uitvoeren van een nieuw WRR-onderzoek op het spel staat. Het cynisme tegenover wetenschappelijk onderzoek neemt toe. Een nieuw onderzoek zou alleen maar tijd en geld kosten en er is al zoveel onderzoek:

'Het minderhedenbeleid lijkt zich langzamerhand verstrikt te hebben in zijn eigen netten: er is nu sprake van een web van onderzoeken; er wordt onderzocht hoe onderzoek te doen en er wordt gesproken over een inventarisatie van maatregelen; er wordt gezocht naar oorzaken en er is een verzanding in incidentenbeleid en vakjargon' (PSP-Kamerlid Van Es over minderhedenonderzoek, Handelingen TK, 1986-1987b).

In de jaren daarna blijft de waardering voor wetenschappelijk onderzoek groot, maar breidt het arsenaal aan kritieken zich uit. Een veel gehoord verwijt richting de 'minderhedenwetenschap', ook vóór 1990, is dat onderzoek enkel door autochtonen wordt uitgevoerd. Menig politicus vindt een 'wit' onderzoeksteam niet representatief en geschikt voor hetgeen onderzocht moet worden. Bijvoorbeeld Kamerlid Dijkman vraagt in 1984 om meer betrokkenheid van minderheden in onderzoek:

'Wij achten het hier de plaats om te benadrukken dat deskundige leden uit de etnisch-culturele groepen meer betrokken moeten worden bij het onderzoek dan tot nu toe het geval is' (Handelingen TK, 1983-1984c).

Die verzoeken werden gedaan, omdat een 'wit' onderzoeksteam een 'gekleurd' beeld van de werkelijkheid zou geven. Een punt van kritiek in de jaren '00 is dat het kabinet onderzoek laat doen om het beleid te legitimeren. Volgens GroenLinks-Kamerlid Halsema zouden dit soort onderzoeken het maken van goed beleid alleen maar in de weg staan:

'Criminaliteitspreventie verdient financiële stabiliteit en een ruime kans om tot bloei te komen. Jaarlijks terugkerende beleidslegitimerende onderzoekjes dienen dat doel niet' (Handelingen TK, 2001-2002).

Een gemeenschappelijk en algemeen beeld van de houding van politici tegenover wetenschap laat, in het kort, zien dat wetenschap van grote betekenis is, ook al kan de kritiek op de wetenschap in specifieke perioden sterk groeien en is de trend zichtbaar dat het aantal punten van kritiek langzaam is gegroeid. Het belangrijkste resultaat is echter dat de kwalificatie 'wetenschappelijk' van secundair belang is voor politici, hoewel het onderscheid tussen onderzoek in het algemeen en wetenschappelijk onderzoek vanaf midden jaren '90 steeds sterker gemaakt wordt.

4.1.2 *De ideale wetenschap, kwaliteit en betrouwbaarheid*

De waarde van wetenschap hangt samen met het beeld van politici over de ideale wetenschap. Wanneer is wetenschap bruikbaar – en in het verlengde daarvan – wanneer is wetenschappelijk onderzoek goed? Die eerste vraag is van cruciaal belang gebleken, zoals in de vorige paragraaf staat. Politici geven in het debat blijk van hun idee over de ideale wetenschap. Het beeld over goede wetenschap komt onder meer tot stand door de opvatting van politici over de kwaliteit en betrouwbaarheid van onderzoek.

De politicus redeneert in een cirkel als het gaat om goed en bruikbaar onderzoek. Goed onderzoek is onderzoek dat bruikbaar is en onderzoek wordt bruikbaar als het goed is. Goed staat daarnaast, doorgaande op de vorige paragraaf, niet perse voor wetenschappelijk, maar wel voor kenmerken gelijk aan een klassieke of moderne opvatting van wetenschap. Goed wetenschappelijk onderzoek moet voor politici strikt onafhankelijk en objectief zijn, waarin cijfers een belangrijke rol spelen. Het is bovendien het terrein van een groepje experts dat duidelijkheid en helderheid in een complexe realiteit moet scheppen. Bijvoorbeeld op het gebied van discriminatie van minderheden in Nederland vond D66-Kamerlid Wessel-Tuinstra dat het vaststellen daarvan niet iets is voor Kamerleden: *'Bovendien is het buitengewoon ingewikkeld om discriminatie vast te stellen. Daarvoor is een bureau met een deskundig onderzoeksteam nodig'* (Handelingen TK, 1983-1984a).

Deze opvatting van de ideale wetenschap is moeilijk te verenigen met de eis van politici dat onderzoek moet leiden tot politieke actie. Terwijl politici het goed vinden wanneer de wetenschap afstand bewaart tot de politiek in de vorm van onafhankelijkheid en objectiviteit wordt de interactie sterk benadrukt. Via deze denklijn ligt de taak om wetenschap en politiek tot elkaar te brengen bij de politiek en dat is inderdaad wat politici zeggen. De taak om een politiek gevolg te geven aan onderzoeken ligt echter enkel bij het kabinet en de overheid: *'Er ligt een ISI-rapport, waaraan het kabinet conclusies moet verbinden, waarmee het naar de Kamer moet komen'* (CDA-Kamerlid Krajenbrink, Handelingen TK, 1992-1993a). Hierin is goed te zien dat het kabinet is dat actie moet ondernemen.

De betrouwbaarheid en kwaliteit van onderzoek in het algemeen worden niet in twijfel getrokken. De specifieke onderzoeken waarin de betrouwbaarheid en kwaliteit ter discussie staan nemen wel toe. Dit is een duidelijk verschil tussen houding van politici en het gebruik door politici. Als voorbeelden noem ik in mindere mate het WRR-rapport van '89 (Handelingen TK, 1989-1990d) en in meerdere mate de Tijdelijke Commissie Onderzoek Integratiebeleid (Commissie Blok) in 2004 en het WRR-rapport over Islamitisch extremisme uit 2007. Vooral het inschakelen van het Verwey-Jonker Instituut door de Commissie Blok om een deel van het onderzoek uit te voeren werd bekritiseerd; het instituut zou al teveel betrokken zijn geweest bij het integratiebeleid (Handelingen TK, 2003-2004a). En het WRR-rapport van 2007 werd bijna Kamerbreed afgeserveerd door een te eenzijdige focus op de werkelijkheid (Handelingen TK, 2006-2007) (deze onderzoeken komen later uitvoeriger terug in paragraaf 4.2.2). Het wordt duidelijk dat de betrouwbaarheid en kwaliteit samenhangen met een vermeende subjectiviteit binnen de uitvoering van het onderzoek. Bij een vermoeden dat een onderzoek niet geheel objectief is uitgevoerd worden daarover kritieken geuit in het debat.

De betrouwbaarheid van onderzoek staat om twee redenen verder ter discussie. Ten eerste zien politici in het geval van de minderheden- en integratieproblematiek een realiteit die snel verandert. Een onderzoek uit 1979 is in 1985 weer gedateerd, zoals D66-Kamerlid Mik in 1985 zei:

'Er zijn nieuwe feiten. De relatieve werkloosheid neemt toe. De gezinshereniging is voltooid, hetgeen een toenemende neiging tot segregatie impliceert (zie Bovenkerk, onderzoek in Utrecht). De schoolprestaties zijn vaak slecht. Het spijbelpercentage, vooral van meisjes, is zeer hoog. Hetzelfde geldt voor de doorstroming. De problematiek van de tweede en derde generatie dient zich aan. Het specifieke bejaardenprobleem manifesteert zich. De huisvesting is een probleem. De vraag rijst dan of het WRR-rapport en de Minderhedennota nog wel passen bij de situatie van nu. Vergeten wij niet de enorme dynamiek van het geheel, die tot een geheel nieuwe werkelijkheid kan voeren?' (Handelingen TK, 1985-1986a)

Dit besef van de dynamiek van het probleem klinkt regelmatig in de debatten door. Een oplossing hiervoor dient zich pas aan het eind van de jaren '90 aan. De vraag om longitudinaal en structureel onderzoek begint hier en neemt in de loop van de jaren '00 verder toe (Handelingen TK, 2001-2002; Kamerstukken TK, 2005-2006; Handelingen TK, 2008-2009a; Kamerstukken TK, 2008-2009). Evaluatieonderzoek, longitudinaal onderzoek en structureel onderzoek vormen in de jaren '00 de top-3 van de door politici meest genoemde soorten onderzoeken. In de decennia ervoor worden de laatste twee niet genoemd, terwijl evaluatieonderzoek stabiel vaak genoemd wordt.

Bij structureel of systematisch onderzoek denkt men aan onderzoek dat eens per jaar, eens per twee jaar of eens per vier jaar uitgevoerd wordt om kennis up-to-date te houden en beleid te evalueren. Een voorbeeld van de vraag om structureel evaluatieonderzoek geeft SGP-Kamerlid Van der Staaij in een commissievergadering:

'Wij willen graag pleiten voor systematische beleidseffectenrapportages. Ik zou met name willen wijzen op de arbeidsparticipatie, scholing en criminaliteitsbestrijding als belangrijke punten die daarbij aandacht zouden moeten krijgen' (Kamerstukken TK, 1998-1999a).

Het dynamische karakter van de sociale werkelijkheid waar het in de integratiepolitiek om draait is langzaam doorgedrongen bij politici en wordt omgezet in een andere benadering van onderzoek, die gefocust is op structureel onderzoek.

De tweede reden is een probleem dat hierop volgt. Het gebrek aan een goed functionerend meet- en informatiesysteem voor integratie belemmert de betrouwbaarheid van structureel onderzoek. De Minister voor Wonen, Wijken en Integratie benadrukt dat gebrek in 2008: *'In Nederland bestaat [...] geen allesomvattend informatiesysteem over de stand van de integratie'* (Kamerstukken TK, 2007-2008b). Steeds wisselende parameters en variabelen maken structureel onderzoek moeilijk.

Politici hebben, samenvattend, een modernistisch beeld hebben van wetenschap en twijfelen niet dat onderzoek ook op die manier wordt uitgevoerd. Tegelijkertijd neemt de kritiek op de kwaliteit en betrouwbaarheid van losse onderzoeken in de loop der tijd toe (zie 4.2.2) en verwachten politici dat de overheid het gat tussen de wetenschap en politieke actie overbruggt. De snel veranderende realiteit vormt een reëel obstakel voor goed en betrouwbaar onderzoek. Hier moet bij gezegd worden dat politici niet uitvoerig spreken over hun beeld van de ideale wetenschap.

4.1.3 Mogelijkheden en beperkingen van onderzoek

De bruikbaarheid van onderzoek is van groot belang voor politici en de bruikbaarheid hangt voor een gedeelte samen met de kwaliteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. De logische

vervolgvraag die politici in de debatten beantwoorden is op welke manieren onderzoek bruikbaar is, de mogelijkheden, maar ook welke factoren ervoor zorgen dat onderzoek niet bruikbaar is, de beperkingen. De vraag wat men nou eigenlijk weet door het doen van onderzoek speelt een belangrijke rol. De mogelijkheden worden door politici sterker benadrukt dan de beperkingen.

De mogelijkheden van wetenschap zijn onder te verdelen in drie categorieën. 1) Wetenschap kan inzicht, duidelijkheid en helderheid creëren. Wetenschap geeft dus een betere weergave van de realiteit (*'[i]k denk dat het belangrijk is dat wij alle duidelijkheid krijgen en dat er goed onderzoek wordt gedaan naar dit soort organisaties'* (SP-Kamerlid Karabulut, Kamerstukken TK, 2009-2010)). 2) Wetenschap kan helpen om te duiden wat het probleem is en om te definiëren (*'als je meer onderzoeksresultaten hebt, [kun] je ook nauwkeuriger zien waar precies de problemen liggen'* (PvdA-Kamerlid Worrell, Handelingen TK, 1984-1985a)). Een respondent gaf daarnaast aan dat bijvoorbeeld het WRR-rapport van 1989 de terminologie destijds erg hielp door het begrip 'allochtonen' gangbaar te maken. Wetenschap helpt dus het debat door een probleem bespreekbaar te maken. 3) Wetenschap kan invloed hebben op het beleid, meestal geformuleerd als het bieden van opties en het brengen van vooruitgang of verbetering (*'[e]r is evenwel ruimte voor verbeteringen en in dit verband zijn de aanbevelingen van de WRR interessant'* (D66-Kamerlid Ravestein, Kamerstukken TK, 2001-2002b)).

Voor de eerste categorie wordt in elke periode vaak toegepast in het debat. Het weergeven van de realiteit met behulp van een onderzoek gaat meestal gevolgd door een standpunt zoals in dit fragment uit het debat over de Commissie Blok:

'Uit onderzoek blijkt dat de migranten die geslaagd zijn, degenen zijn die juist zijn opgegaan in de Nederlandse samenleving. Dus migranten die grotendeels of geheel geassimileerd zijn. Daarom doen wij afstand van het uitgangspunt van integratie met behoud van eigen identiteit' (VVD-Kamerlid Hirsi Ali, Handelingen TK, 2003-2004a)

Onderzoek kan daarnaast een mythe ontkrachten of waarschuwen voor een sociaal probleem:

'De onderzoeken die tot nu toe zijn gehouden, wijzen uit dat er in ieder geval van de bijstandsuitkeringen geen noemenswaardig misbruik wordt gemaakt door illegalen. Dat heb ik gezegd en dat herhaal ik nogmaals. Er wordt een mythe in stand gehouden, alsof daar de grote problemen zijn. Dat is niet het geval' (PvdA-Kamerlid Apostolou, Handelingen TK, 1992-1993d).

De derde categorie, het van invloed zijn op het beleid, wordt echter het meest gewaardeerd door politici. Wetenschap kan zaken in beweging zetten, waardoor beleid verbetert of een impasse wordt doorbroken, zoals SP-Kamerlid Marijnissen vond over het parlementaire onderzoek van 2004:

'Politieke partijen hielden elkaar in de greep, zodat er niets tot weinig op het punt van integratiebeleid gebeurde. Het instellen van een parlementaire onderzoekscommissie kan in zo'n situatie een probaat middel zijn om de patstelling te doorbreken en zo de discussie vlot te trekken' (Handelingen TK 2003-2004c).

De beperkingen van wetenschappelijk onderzoek die politici zien vallen in dezelfde categorieën: 1) Wetenschap kan niet overal duidelijkheid in scheppen (*'wij [verwachtten] een heldere analyse*

van een complex vraagstuk. Het rapport was echter een grote teleurstelling' (SP-Kamerlid De Wit Handelingen TK, 2006-2007). 2) Wetenschap is niet altijd eenduidig genoeg om een gangbare probleemdefinitie in de politiek te brengen, maar ook belemmert een gebrek aan een gangbare definitie wetenschappelijk onderzoek (zie een citaat van VVD-Kamerlid Hirsi Ali op pagina 68). 3) Wetenschap kan invloed hebben op het beleid, maar dat gebeurt volgens de politici te weinig ('deze overheid negeert dit rapport echter in de beleidsnota' (PvdA-Kamerlid Buurmeijer, Handelingen TK, 1983-1984d)).

In de eerste categorie is een duidelijke ontwikkeling te zien tussen 1974 en 2010. In de jaren '70 en '80 menen politici dat wetenschap inderdaad niet overal een antwoord op heeft en niet altijd duidelijkheid kan scheppen en de reden daarvoor wordt gevonden in een gebrek aan onderzoek. Wil de wetenschap wel duidelijkheid scheppen, dan is simpelweg meer onderzoek en beter onderzoek nodig.

'Mijn departement beschikt niet alleen over de onderzoeksresultaten die mevrouw Laning noemde, en waarbij het gaat om de toegankelijkheid van verschillende voorzieningen in de sfeer van de gezondheidszorg, welke resultaten erop zouden duiden dat het met die toegankelijkheid niet zo best is gesteld. Er zijn ook andersluidende onderzoeksresultaten, terwijl nog niet alle onderzoeken zijn afgesloten. Het komt mij voor, dat een eenduidige conclusie nu nog niet is te trekken' (Minister Brinkman, Handelingen TK, 1983-1984b).

Het gebrek aan eenduidige conclusies is volgens deze minister slechts een kwestie van tijd. Uiteindelijk, door meer onderzoek, zal duidelijk worden wat de juiste conclusies zijn. Dit is niet zozeer een beperking van de wetenschap an sich, maar slechts een tijdelijk gemis. Dat geldt ook voor eenduidige onderzoeksresultaten; meer onderzoek zal uiteindelijk leiden tot eenduidige uitkomsten. Ik zou dit graag een methodologische beperking noemen en de tijd kan deze beperking opheffen. Dit verandert in de jaren '90. In die periode worden de beperkingen juist gezocht in de wetenschap zelf. Het gaat om wat wetenschap wel en niet te weten kan komen. Ik zou dit een epistemologische beperking willen noemen. Wetenschap is bijvoorbeeld niet in staat om de complexiteit van het probleem te bevatten of te omschrijven in een onderzoek, wetenschap kan geen zekerheden bieden en niet alles kan met cijfers aangetoond worden. PvdA-Kamerlid Rehwinkel benoemt dit gebrek in een rondetafelgesprek over de Tijdelijke Wetenschappelijke Commissie Minderheden:

'Zowel de commissie-Ginjaar-Maas als het kabinet heeft geconstateerd dat er sprake is van groeiende polarisatie. De heer Du Longh [LBR] heeft gezegd dat de mate waarin hiervan sprake is moeilijk in cijfers terug te vinden is' (Kamerstukken TK, 1997-1998a).

In het laatste decennium beschouwen politici de beperkingen als een combinatie van methodologische en epistemologische beperkingen. De snelle veroudering van kennis is een beperking die vaak gehoord wordt en daar wordt de methodologische oplossing van structureel onderzoek voor aangedragen. Maar politici uiten daarnaast de opvatting dat onderzoek vaak alleen correlaties aantoonst en geen causale verbanden kan aantonen. Minister Van Boxtel beantwoordt op die manier de vraag van een Kamerlid in een debat over minderheden en criminaliteit:

'De heer Vos [VVD] vraagt of er een relatie is tussen het geld dat is bedoeld voor preventie, het weghouden van mensen uit de criminaliteit, en het teruglopen van de criminaliteitsstatistieken. Iedere wetenschapper zal hem vertellen dat dit niet kan' (Handelingen TK, 2001-2002).

Daar tussenin zit het gebrek aan een meetsysteem. Politici lijken nog niet te weten of dit een kwestie van tijd en meer onderzoek is of dat een meetsysteem voor de mate van integratie een wetenschappelijke onmogelijkheid is.

Kortom, de mogelijkheden én beperkingen worden gezocht in drie categorieën, waarbij wetenschappelijk onderzoek meer mogelijkheden dan beperkingen wordt toegeschreven. De beperkingen van wetenschap worden in verschillende perioden gezocht in oorzaken van epistemologische of methodologische aard. Een duidelijke trend lijkt daarin niet zichtbaar.

4.1.4 Welke rol dichten politici wetenschap toe in relatie tot beleidsvorming en standpuntbepaling?

Ik heb laten zien dat de bruikbaarheid van wetenschappelijk onderzoek belangrijk is voor politici en dat de bruikbaarheid afhankelijk is van de vele mogelijkheden en in mindere mate de beperkingen die politici onderzoek toeschrijven. Zoals eerder omschreven is onderzoek al bruikbaar wanneer het gebruikt kan worden in het debat, maar politici zien de bruikbaarheid eerder in de toepasbaarheid in beleid.

Omtrent de relatie tussen wetenschap en beleidsvorming uiten politici drie nadrukkelijke zorgen: 1) het beleid is niet gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek en daar zijn politici het niet mee eens, 2) onderzoek is niet of te weinig terug te zien in beleid en 3) onderzoek kost alleen maar tijd en geld, terwijl beleid nu nodig is. De eerste zorg leidt ertoe dat politici aangeven dat ze willen wachten op onderzoek, voordat ze hun standpunt bepalen of voordat beleid gemaakt moet worden en het leidt ertoe dat veel politici vragen naar de wetenschappelijke onderbouwing van beleid, zoals PSP-Kamerlid Van Es in debat met minister Rietkerk over een terugkeeroptie voor immigranten: *'[o]p welke onderzoeksgegevens is een dergelijke verwachting eigenlijk gebaseerd?'* (Handelingen TK, 1983-1984d) Het verwijt dat de overheid te weinig gebruik maakt van onderzoek in het beleid is hieraan verwant. De zorg dat er geen actie volgt op onderzoek is eerder al naar voren gekomen. De regering speelt hier vaak op in door te benadrukken dat het onderzoek wel degelijk meegenomen wordt in het beleid:

'Wij onderschrijven het belang van een spoedige inburgering van langdurig en legaal in ons land verblijvende niet-Nederlanders, en daarom hebben wij aangekondigd, de gedachte van de inburgeringscontracten uit het rapport, dat door de heer Heerma [CDA] werd geciteerd, van de hoogleraren Van der Zwan en Entzinger, nader uit te werken' (Minister Kok, Handelingen TK, 1994-1995a).

De derde zorg vindt, eind jaren '80, zijn climax in het besluit om een nieuw WRR-onderzoek naar minderheden te doen, dat werd gepubliceerd in 1989 (Handelingen TK, 1986-1987b; Handelingen TK, 1987-1988a; Handelingen TK, 1987-1988b), maar is een argument dat in de 35 jaar van dit onderzoek terugkeert: *'[w]ij moeten niet meer onderzoeken, wij moeten dat [de verdeling van gewichtengelden op basis van etniciteit] gewoon durven veranderen'* (VVD-Kamerlid Dijkstal, Handelingen TK, 1999-2000a).

De politicus verwacht, kortom, dat beleid is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Daarvoor is hij of zij bereid te wachten, maar als het onderzoek er is moet het wel gevolgd worden in beleid. Die houding is in de periode van dit onderzoek niet veranderd.

De relatie die politici zien tussen wetenschappelijk onderzoek en standpunten is vergelijkbaar. Het is, gezien de beperkte spreektijd die politici hebben in het debat, geen vereiste dat politici al hun standpunten onderbouwen met onderzoeksresultaten, maar er wordt wel verwacht dat ze op die manier onderbouwd *kunnen* worden.

Het onderbouwen van een standpunt wordt vaak gecombineerd met het weergeven van de realiteit. De vorm van een dergelijk argument is de volgende:

'Uit onderzoek blijkt dat nogal wat mensen werk vinden en dan de inburgering laten voor wat ze is. Zou hier dan niet de slogan "werk, werk, werk" moeten worden vervangen door "taal, taal, taal"? Zouden die mensen niet aanspraak moeten kunnen maken op een stoomcursus, waarin zij in een kort tijdsbestek alles krijgen dat anders over een jaar is uitgespreid, zodat zij zich kunnen kwalificeren voor de arbeidsmarkt?' (SP-Kamerlid Marijnissen, Handelingen TK, 1999-2000b).

Eerst wordt op basis van een onderzoek een weergave van de realiteit gegeven en vervolgens wordt dat omgezet in een standpunt of een standpuntgerelateerde vraag. Het gebeurt ook dat politici zeggen hun standpunt pas te bepalen als onderzoeksconclusies bekend zijn, zoals CDA-Kamerlid Bijleveld-Schouten aangeeft over lopende onderzoeken in een debat over inburgering: *'[d]eze stukken zijn absoluut noodzakelijk om over deze wet een oordeel te kunnen geven'* (Kamerstukken TK, 1996-1997b).

In de jaren '00 is het onderbouwen van een standpunt met onderzoeken nog populair, maar steeds vaker is een woordenwisseling te zien waarin het standpunt van een ander onderuit wordt gehaald door gebruik te maken van onderzoeksresultaten of te wijzen op het gebrek aan wetenschappelijke onderbouwing (Kamerstukken TK, 2005-2006; Handelingen TK, 2006-2007). SP-Kamerlid Kant past in dit fragment de eerste tactiek toe:

'Ik wil even terugkomen op de aanleiding voor de heer Van de Camp [CDA] om hierover te spreken. Hoorde ik hem goed zeggen dat er geen sprake is van secularisatie in deze groepen? Een paar jaar geleden heeft het SCP een onderzoek gedaan waaruit twee trends bleken, namelijk in het algemeen secularisatie – ik begrijp dat het CDA daar niet zo blij mee is, ook niet als het om de islam gaat – en daarnaast een religieuze revitalisatie bij kleine groepen' (Kamerstukken TK, 2005-2006).

Daarnaast is in dezelfde periode te zien dat het debat vaker gaat over een eerste reactie op een onderzoek dan over een uitgebreide behandeling van een onderzoek (Kamerstukken TK, 2000-2001; Kamerstukken TK, 2001-2002b). Bij gebrek aan tijd blijft het daarbij, waardoor er over onderzoeken vergaderd wordt via eerste reacties.

Tot slot, in het laatste decennium vinden uitspraken over onderzoeksresultaten plaats die kortweg gaan over de keuze of een politicus die resultaten wel of niet deelt. In eerdere decennia ging het debat niet over de resultaten van een onderzoek, maar over de kabinetsreactie daarop. Dit fragment laat zien dat in de jaren '00 het aannemen van onderzoeksconclusies niet zo voor de hand ligt als in de decennia daarvoor. Er moet nadrukkelijk duidelijk gemaakt worden of onderzoeksconclusies wel of niet gedeeld worden: *'De leden van de SP-fractie delen de in het rapport geschetste algemene conclusie, dat de intenties van de Kaderwet door een ruime*

meerderheid van de adviescolleges niet krachtig genoeg worden nageleefd' (Kamerstukken TK, 2007-2008a). Ik zie het als een indicatie dat wetenschap autoriteit heeft, maar dat deze autoriteit zeer broos is. Het delen van conclusies kan net zo gemakkelijk als ze verwerpen.

De houding die politici hebben tegenover wetenschap en standpunten en beleid draait, in het kort, om de verwachting dat standpunten en beleid onderbouwd kunnen worden met onderzoeksresultaten. De vraag om een standpunt of het beleid daadwerkelijk te onderbouwen wordt steeds vaker toegepast in het debat in een poging een standpunt of het beleid te bekritisieren. Een terugkomende, maar marginale, houding is dat politici niet bereid zijn nieuw onderzoek voor beleid te doen en gelijk beleid willen maken. Het wordt in het laatste decennium min of meer getolereerd dat onderzoeksconclusies kortweg niet gedeeld worden. Als ze wel gedeeld worden moet dat in ieder geval expliciet medegedeeld worden.

4.1.5 *De rol van de overheid in het gebruik van wetenschap*

In de voorgaande paragrafen is te zien dat politici verwachten dat beleid op wetenschappelijk onderzoek is gebaseerd en dat ze soms niet meer onderzoek willen, maar dat er direct begonnen wordt met beleid maken. Dit maakt de rol van het kabinet en de overheid delicaat; de verwachtingen kunnen per onderwerp verschillen. Welke rol moeten het kabinet en de overheid spelen in het gebruik van wetenschap volgens de politici?

Politici zien voor het kabinet een cruciale rol in het gebruik van wetenschap in het minderheden- en integratiedebat. Voor de politici is het kabinet de actor bij uitstek die onderzoek op gang moet brengen. Elk verzoek tot nieuw onderzoek is dan ook gericht aan het kabinet en is vergelijkbaar met of een variant op dit verzoek uit een debat over inburgering: *'[i]s de minister van OCW bereid om een onderwijskundig onderzoek te starten, zoals door de ARK is aanbevolen?'* (PvdA-Kamerlid Noorman-Den Uyl, Kamerstukken TK, 2000-2001). Het kabinet moet dus onderzoek initiëren, maar even belangrijk zijn het delen van de onderzoeksresultaten met de Kamer (*'ik vind het irritant en eigenlijk niet gepast dat wij het onderzoek nog steeds niet hebben ontvangen. Kan de Kamer het onderzoek nu krijgen?'* (SP-Kamerlid Karabulut, Handelingen TK, 2008-2009b)) en het geven van een kabinetsreactie op een onderzoek (*'[i]k vraag me af hoe de minister over de aanbevelingen in het rapport van de Erasmus universiteit denkt'* (D66-Kamerlid Groenman, Handelingen TK, 1990-1991b)). Daarbij komt nog dat het kabinet onderzoeksresultaten moet betrekken in het beleid dat het maakt. Op die manier krijgt het kabinet door de Kamerleden een spilfunctie toegewezen in de interactie met de wetenschap.

Deze spilfunctie is in ongeveer de eerste 10-13 jaar van dit onderzoek niet problematisch. Het kabinet en de overheid hebben in deze periode een objectieve en neutrale status in de Kamer. De politieke rol van het kabinet wordt in die periode pas vormgegeven in een kabinetsreactie op een onderzoek. Na 1990 zien politici meer een politieke rol van het kabinet *in* het uitvoeren en initiëren van onderzoek in plaats van *na* het onderzoek. Er komen vragen waarom hier wel en daar geen onderzoek naar gedaan is en ook het negeren of niet gebruiken van onderzoek is een regelmatig gehoord verwijt aan het kabinet (Handelingen TK, 1987-1988d; Kamerstukken TK 1995-1996b; Handelingen TK 1996-1997b). PSP-Kamerlid Van Es laat het laatste verwijt zien in een fragment uit een debat vóór het WRR-rapport van 1989:

'Wat te denken van de brutaliteit waarmee werd aangekondigd dat een advies gevraagd zal worden aan de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid over de uitvoering van het minderhedenbeleid, omdat het kabinet constateert dat het uitgestippelde beleid sinds de minderhedennota in 1983 niet heeft gewerkt? Alsof het heel gewoon is weer een advies vragen, weer uitstel van een zaak waarvan men heel goed weet dat jarenlang stapels adviezen, onderzoekresultaten, andere politieke opvattingen heel bewust genegeerd zijn. Het kabinet heeft al die jaren niets gedaan, behalve pappen en nathouden omdat de positie van migranten in de Nederlandse samenleving het kabinet volkomen onverschillig laat' (Handelingen TK, 1987-1988a).

De spilfunctie blijft echter tot aan het begin van de jaren '00 onveranderd. Vanaf dat moment is er een stijging te zien van aandacht voor bijvoorbeeld onderzoeken die door een politieke partij zelf zijn uitgevoerd, door het Onderzoeks- en Verificatiebureau van de Tweede Kamer of een parlementair onderzoek. In de perioden '74-'80, '81-'90 en '91-'00 zijn er respectievelijk 0, 1 en 2 debatten waarin gerefereerd wordt aan parlementaire onderzoeken of partijonderzoeken (inclusief onderzoek van wetenschappelijke bureaus van politieke partijen) (Handelingen TK, 1982-1983b; Handelingen TK, 1992-1993b; Handelingen TK, 1994-1995c). In de periode '01-'10 is dit aantal gestegen naar 9 debatten, waarvan in 6 debatten gesproken wordt over een parlementair onderzoek (Kamerstukken TK, 2002-2003b; Handelingen TK, 2003-2004a; Handelingen TK, 2003-2004b; Handelingen TK, 2003-2004c; Handelingen TK, 2005-2006; Kamerstukken TK, 2007-2008a), in 2 debatten over partijonderzoeken (Handelingen TK, 2003-2004a; Handelingen TK, 2008-2009b) en in 1 debat over het Onderzoeks- en Verificatiebureau van de Tweede Kamer (Handelingen TK, 2006-2007). Een respondent legde deze verandering in ons gesprek uit als een groeiende wens van Kamerleden om los van de overheid onderzoek te kunnen doen.

Ondanks deze ontwikkeling is de kabinetsreactie op een onderzoek door de jaren heen steeds het begin geweest van het debat en verzoeken Kamerleden vaak om een dergelijke reactie voordat ze verder op een onderzoek ingaan. In het laatste decennium vragen Kamerleden in meerdere mate om een korte eerste reactie op een onderzoek dan om een volledige reactie.

Het kabinet en de overheid krijgen, samenvattend, van het parlement een spilfunctie in de interactie tussen wetenschap en politiek en die functie nemen zij ook. De houding tegenover de spilfunctie is vanaf de jaren '90 aan het veranderen. De overheid wordt niet meer alleen gezien als een objectieve partij in het laten uitvoeren van onderzoek en het delen van onderzoeksresultaten met de Kamer, maar wordt ook gezien als een subjectieve partij in het onderzoeksproces. Die subjectieve rol heeft het niet meer alleen in het geven van een kabinetsreactie. Vanaf het begin van de jaren '00 neemt de wens van de Kamer toe om zelf onderzoek te kunnen doen, waardoor de politici de rol van de overheid en het kabinet willen terugdringen. Dat leidt onder meer tot het parlementaire onderzoek van de Commissie Blok.

4.2 Het gedrag van politici in het gebruik van wetenschap

Het mag geen verrassing zijn dat de houding van politici tegenover wetenschap kan verschillen van hoe politici daadwerkelijk omgaan met wetenschap in het debat. Dat is niet cynisch bedoeld als in het 'volkse' verwijt dat politici altijd wat anders doen dan ze zeggen, maar ik zie het eerder als een onderdeel van de politieke praktijk. De politicus heeft te maken met het complexe probleem van de integratie van minderheden en heeft een chronisch tekort aan tijd. Het is logisch dat hun houding tegenover wetenschap niet altijd bepaalt hoe ernaar gehandeld wordt.

De verschillen komen ten eerste naar voren in andere onderwerpen. In de onderwerpen omtrent de houding waren betekenisgeving, waardering en normativiteit (de ideale wetenschap en hoe wetenschap gebruikt moet worden) van groot belang. In dit onderdeel wordt duidelijk hoe politici hun zoektocht naar meer kennis inzetten, hoe er debat wordt gevoerd over wetenschap, hoe de rol van wetenschap verandert in perioden van grote onzekerheid en urgentie, wat de bronnen zijn van gebruikte onderzoeken en wat de kenmerken zijn van die onderzoeken.

Ten tweede zien we in het gebruik een verschil in diepgang. Ik heb beschreven hoe politici aankijken tegen de wetenschappelijkheid en bruikbaarheid van onderzoek en het onderscheid tussen wetenschappelijk onderzoek en onderzoek in het algemeen. Desondanks hebben de politici veel gesproken over hun houding tegenover wetenschap. Wanneer het gaat om hun gebruik van wetenschap gaat komen deze oordelen en het onderscheid tussen wetenschap en onderzoek in het algemeen minder terug. De diepgang verdwijnt, omdat het onderscheid verdwijnt.

Ondanks de verschillen zijn er overeenkomsten tussen de houding en het gebruik van politici, die herkenbaar zullen zijn en voortvloeien uit de houding van politici tegenover wetenschap.

4.2.1 De zoektocht naar meer kennis

Het zoeken naar meer kennis is een van de populairste bezigheden voor politici. De constatering dat er te weinig kennis is is vaak het startschot van iets wat lijkt op een spel tussen parlement en kabinet. Het spel gaat als volgt. Een Kamerlid stelt dat 'we' te weinig weten over een bepaald onderwerp en zet deze constatering om in een verzoek aan het kabinet om meer onderzoek te doen. Het kabinet heeft op dat moment drie opties: 1) het kabinet stelt de politicus gerust door mede te delen dat een dergelijk onderzoek al bezig is (*'[m]isschien is het goed u mede te delen dat ik het Instituut van de Rijksuniversiteit Leiden opdracht heb gegeven een literatuurstudie te verrichten'* (Minister Dales, Handelingen TK, 1992-1993b)). 2) Het kabinet staat negatief tegenover een onderzoek, maar als de Kamer erop staat zal het kabinet een onderzoek instellen (*'[i]k voel er niet heel veel voor om allerlei onderzoek te gaan instellen'* (Minister Van Boxtel, Kamerstukken TK, 1998-1999a)). 3) Het kabinet zegt een onderzoek toe en zal de Kamer inlichten als de resultaten bekend zijn (*'[w]ij zullen de Kamer op de hoogte houden [...] van de stand van zaken m.b.t. het onderzoek'* (Minister D'Ancona, Handelingen TK, 1981-1982d)).

Het spel vervolgt afhankelijk van de reactie van het kabinet. Bij optie 1 is het klaar, totdat de politicus terugkomt op het onderzoek. Dat gebeurt op twee manieren: 1) het Kamerlid informeert naar de verwachte afronding van het onderzoek (*'[i]s het onderzoek van Regioplan al afgerond of bestaat er een tussenrapportage?'* (Kamerstukken TK, 1996-1997a)) of 2) het Kamerlid is geagiteerd of bezorgd, omdat het zo lang duurt (*'[d]e resultaten hebben wij echter nog steeds niet onder ogen. Wat zijn daarvan de redenen? Wanneer is het resultaat wel afgerond?'* (PSP-Kamerlid Van Es, Handelingen TK, 1981-1982d)). Het kan gebeuren dat een Kamerlid meerdere keren moet vragen naar een onderzoek en dat kan uiteindelijk jaren duren, zoals een respondent vertelde. Dan heeft een onderwerp vaak al aan actualiteit verloren. Bij optie 2 is het voor dat debat ook klaar. Het verschil met optie 1 is dat het in dit geval zelden voorkomt dat een Kamerlid terugkomt op het verzoek. Optie 3 heeft hetzelfde vervolg als optie 1.

Op deze manier houden kabinet en parlement elkaar bezig en het spel wordt door beide in stand gehouden. Er is ook begrip vanuit de Kamer dat onderzoek tijd kost en dat een goed onderzoek een grondig onderzoek is. Het spel gaat verder wanneer het onderzoek klaar is. Het kabinet is aan zet, maar het parlement moet het daar op wijzen. Dat gebeurt op twee manieren:

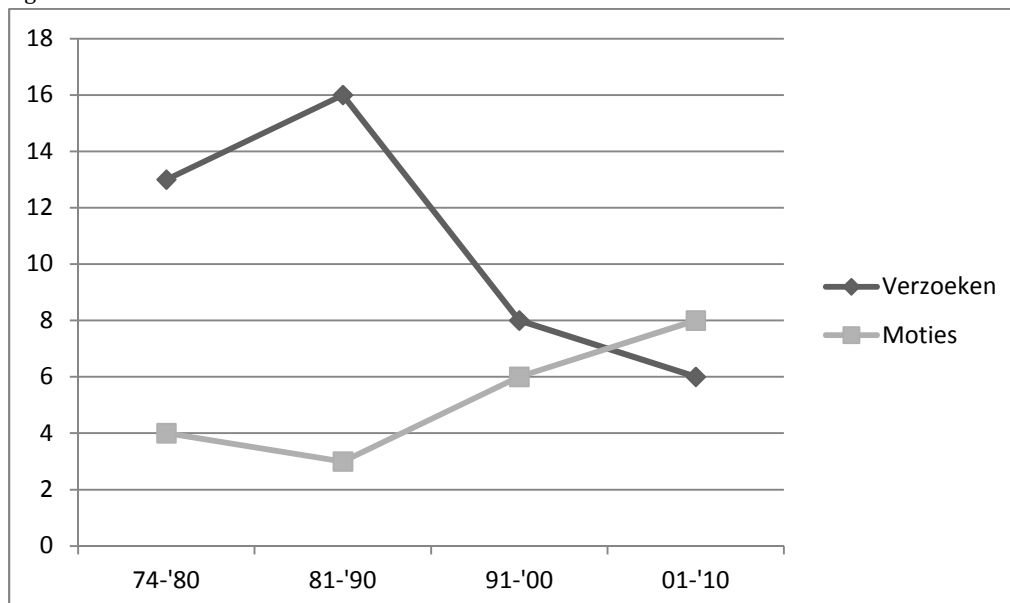
1) een politicus vindt dat het kabinet de onderzoeksresultaten moet delen met de Kamer, want dat gebeurt niet altijd of 2) een Kamerlid verzoekt het kabinet om eerst met een kabinetsreactie op het onderzoek te komen voordat er verder gedebatteerd kan worden (zie paragraaf 4.1.5).

Pas na al deze zetten wordt er inhoudelijk gedebatteerd over een onderzoek. Daarbij moet ik vermelden dat er soms jaren overheen gaan voordat een verzoek tot nader onderzoek eindigt in een debat over dat onderzoek en opmerkelijker nog is dat het aantal verzoeken in relatie tot debatten over onderzoeken onevenredig groot is. Om veel onderzoeken wordt dus gevraagd, maar niet gedebatteerd.

Er zijn afwijkingen en trends zichtbaar in wat ik net heb omschreven als het spel om de zoektocht naar meer kennis. Het spel kan namelijk beïnvloed worden door een alternatieve zet van een Kamerlid. Die kan beginnen met de zet dat meer kennis niet nodig is, omdat we alles al weten of dat nieuw onderzoek te veel tijd en geld zal kosten. Prof. dr. Bovenkerk was lange tijd een bekende naam in het minderheden- en integratiedebat. Dat hij vetrok uit Nederland betekende genoeg volgens RPF-Kamerlid Leerling: *'Inmiddels is onderzoeker Bovenkerk voor een jaar naar de Verenigde Staten vertrokken, omdat in Nederland niets meer te onderzoeken is op het terrein van minderhedenbeleid'* (Handelingen TK, 1987-1988b). Met name eind jaren '80 was die openingszet geen zeldzame meer. Die periode is enkel een afwijking, aangezien het spel in de periode daarna zijn gebruikelijk vorm weer aanneemt.

Een trend is zichtbaar op twee manieren. Een verzoek tot nader onderzoek wordt in de loop der tijd steeds vaker gedaan via een motie. Die trend zet zich in midden in de '90'er jaren en gaat door in de jaren '00. In figuur 2 is te zien hoe de verzoeken tot nader onderzoek in verhouding staan met de moties voor nader onderzoek. Met inachtneming van het relatief grote aantal gebruikte debatten uit de periode tot 1990 is de daling van het aantal verzoeken niet opvallend, maar de stijging van het aantal moties des te meer.

Figuur 2: verzoeken en moties om nader onderzoek.

Daarnaast gaan de verzoeken vanaf het eind van de jaren '90 over specifiekere vormen van onderzoek. Politici willen in die periode dat er 1) structureel of periodiek onderzoek wordt gedaan, 2) meer evaluatieonderzoek komt, soms in combinatie met structureel onderzoek en 3) een parlementair onderzoek wordt ingesteld. Verder maken enkele politici zich zorgen over het

bewaren en behouden van de opgedane kennis rondom de integratie van minderheden: *'Hoe wil de minister de opgebouwde kennis van de task force [inburgering] voor de toekomst behouden?'* (CDA-Kamerlid Sterk, Kamerstukken TK, 2002-2003a)

Zoals ik zei is de zoektocht naar meer kennis een belangrijke activiteit van zowel Kamerleden als kabinetsleden en de zoektocht is in ieder geval tot nu toe nog niet ten einde gekomen. Drie factoren zijn daarvan op invloed. Ten eerste speelt het spel dat ik hierboven heb beschreven een rol in het niet snel bevredigen van de vraag om meer kennis en meer onderzoek. Ten tweede heb ik beschreven dat politici de opvatting hebben dat meer onderzoek tal van mogelijkheden tot verbetering biedt en dat gebreken in onderzoek (gedeeltelijk) opgelost kunnen worden door meer onderzoek. Ten derde zien politici een beleidsterrein voor zich met een snel veranderende werkelijkheid en snel ouder wordende onderzoeksresultaten. De zoektocht naar meer kennis lijkt daarom op een onstilbare honger of een spel zonder eind.

4.2.2 *Politiek om wetenschap*

In het gebruik van wetenschap door politici komt een onderwerp naar voren dat ik politiek om wetenschap heb genoemd. Dit een moeilijk af te bakenen onderwerp, maar in de debatten kwamen fragmenten voor die het best op de volgende manier te omschrijven zijn. Politici proberen politiek te voeren met wetenschap. Dat kan gebeuren op duidelijke, logische en enigszins neutrale manieren, zoals een standpunt onderbouwen met onderzoeksresultaten. Het kan ook voorkomen dat politici zich sterk gaan mengen in de wetenschap, wanneer ze bijvoorbeeld kritiek hebben op een onderzoeksopzet of -methode of wanneer wetenschap inzet wordt van een politieke strijd. Het laatste noem ik politiek om wetenschap.

In dit onderwerp is een duidelijke trend te zien die vanaf het begin van de onderzochte periode doorzet tot aan het eind. Het best is deze trend weer te geven met behulp van een viertal voor het minderheden- en integratiebeleid belangrijke onderzoeken en de debatten daaromheen. De onderzoeken zijn het in 1979 verschenen WRR-rapport 'Etnische Minderheden', het in 1989 verschenen WRR-rapport 'Allochtonenbeleid', het in 2004 verschenen parlementaire onderzoek 'Bruggen bouwen' (Commissie Blok) en het in 2006 verschenen WRR-rapport 'Dynamiek in islamitisch activisme'. Aan de hand van het debat rondom deze onderzoeken wordt zichtbaar dat de invloed en autoriteit van deze onderzoeken is afgenomen en de kritieken op onderzoeksopzetten, -methoden en -conclusies sterk zijn toegenomen.

Het WRR-rapport van 1979 wordt door veel politici gezien als een goed rapport – het was tegelijk een van de eerste grote publicaties over minderheden in Nederland – die op die manier een breuk met het toenmalige beleid veroorzaakte, zoals VVD-Kamerlid Hermans in dit fragment laat zien:

'Na het verschijnen van het WRR-rapport over de etnische minderheden in Nederland is er duidelijk sprake geweest van een beleidswijziging, in die zin dat het kabinet daarna anders dan tevoren van het standpunt is uitgegaan dat er sprake is van het hier blijven van de grootste groepen uit de minderheden. Dat wil zeggen dat het kabinetsbeleid zich vanaf dat moment nadrukkelijker richtte op de integratie van de betrokken groeperingen in de Nederlandse samenleving' (Handelingen TK, 1984-1985b).

Het categoriale beleid van voor het onderzoek ging over in een algemeen minderhedenbeleid. Het onderzoek werd, kortom, gewaardeerd en gevolgd.

Het WRR-rapport van 1989 is enkele keren ter sprake gekomen. Standpunten werden al vooraf ingenomen sterk tegen of sterk voor het onderzoek. Dat het onderzoek na publicatie weer onderwerp was van veel debat mag daarom geen verrassing zijn. Nadrukkelijk spreken de voorstanders van het onderzoek (onder andere de PvdA, D66, CDA en VVD) hun waardering uit over het onderzoek, terwijl andere partijen kritiek hebben. PvdA-Kamerlid Apostolou vatte het destijds zo samen:

'Er zijn weinig van de recentelijk uitgebrachte rapporten van de Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid (WRR), die onderwerp van een zo brede maatschappelijke discussie zijn geweest als het rapport "Allochtonenbeleid". Dit rapport is door velen geprezen voor de positieve voorstellen, maar is ook heftig bekritiseerd' (Handelingen TK, 1989-1990d).

Onder andere het autochtone karakter van de onderzoekers en het gebrek aan een Europees hoofdstuk waren aan het onderzoek gemaakte verwijten.

Eind jaren '90 en begin jaren '00 kwam, onder leiding van SP-Kamerlid Marijnissen, de behoefte op om het minderheden- en integratiebeleid te onderzoeken en evalueren door middel van een parlementair onderzoek (Kamerstukken TK, 2002-2003b). In 2004 verscheen het eindrapport van dat onderzoek met de naam 'Bruggen bouwen'. De commissie bestond uit Kamerleden van de VVD, PvdA, GroenLinks, CDA, LPF en de SP en had het Verwey-Jonker Instituut, een commercieel onderzoeksbureau, ingeschakeld om een deel van het onderzoek op zich te nemen. Het is de vraag in hoeverre een parlementair onderzoek normaliter door politici gezien wordt als een onafhankelijk en objectief onderzoek, maar met een brede vertegenwoordiging van de partijen, het inschakelen van een onderzoeksinstituut en in totaal 89 gesprekken met betrokkenen was veel gedaan om die status wel te krijgen.

Toen het rapport eenmaal was verschenen hadden sommige partijen hun reactie op het onderzoek al gegeven. VVD-, LPF-, SP- en CDA-politici verklaarden voordat het rapport verscheen dat de integratie een mislukking was (Van der Laan, 2004). De conclusie van het rapport was echter dat de integratie (deels) succesvol was, maar dat het integratiebeleid daar niet aan had bijgedragen (Tweede Kamer, 2004). Deze milde conclusie van het onderzoek leidde in de Tweede Kamer tot veel debat.

Het is opmerkelijk dat de kritiek van politici die het niet met de conclusie eens waren zich voornamelijk richtte op de opzet en methoden van het onderzoek of op de politieke belangen die binnen de commissie zouden spelen tijdens het onderzoek. Kortom, er werd een manier gezocht om het onderzoek als subjectief en niet onafhankelijk te betitelen. En die werd gevonden door bijvoorbeeld VVD-Kamerlid Hirsi Ali, sterk tegenstander van de conclusies:

'Er zijn drie redenen waarom de werkwijze van de commissie beter had kunnen zijn. De eerste is de opzet van het onderzoek, de tweede is de aanbesteding van het bronnenonderzoek en de derde betreft het mijden van politiek gevoelige vragen' (Handelingen TK, 2003-2004a).

Haar kritiek op de opzet betrof voornamelijk het gebrek aan politieke consensus over het concept integratie. Wanneer dat onderdeel van de hoofdvraag van een onderzoek niet helder is

kan het onderzoek alle kanten opgaan en levert het tegelijkertijd enkel vage resultaten op. De kritiek op het bronnenonderzoek door het Verwey Jonker Instituut hield in dat het instituut op allerlei manieren betrokken was geweest bij het integratiebeleid in de vorm van medewerkers die in adviescommissies hadden gezeten of anderszins betrokken waren geweest. Zij waren hierdoor niet meer objectief en onafhankelijk. De keuze voor een sociaal-economische invalshoek en niet een sociaal-culturele invalshoek zou het onderzoek teveel gestuurd hebben, waarmee politiek gevoelige vragen uit de weg werden gegaan.

De kritiek die Kamerlid Hirsi Ali uitte werd niet door iedereen gedeeld. Voornamelijk de politici die het niet eens waren met de conclusies van het rapport benadrukten fouten die zouden zijn gemaakt in het proces. De linkse partijen zoals GroenLinks toonde zich gematigd positief over het rapport.

De mate van kritiek hing in dit geval sterk samen met de politieke standpunten over het onderwerp, die ook al vooraf ingenomen werden. De status en autoriteit van het onderzoek waren duidelijk niet meer aanwezig, vooral omdat de onafhankelijkheid en objectiviteit ter discussie werden gesteld.

Het vorige geval ging om een parlementair onderzoek. Om te laten zien dat de trend zich ook op andere onderzoeken voltrekt kijk ik naar het rapport van de WRR uit 2006: 'Dynamiek in islamitisch activisme'. De algemene opinie in de Kamer werd omschreven door GroenLinks-Kamerlid Halsema:

'Het WRR-rapport is bij verschijning bekritiseerd omdat het vergoelijkend zou zijn en een te rooskleurig beeld zou schetsen. Inderdaad heeft het soms de trekken van een ideologisch rapport. Omdat men vooral op zoek is gegaan naar de islamitische bewegingen die aansluiting zoeken bij democratie en mensenrechten, worden deze ook uitvergroot. De negatieve ontwikkelingen lijken daardoor minder ernstig en indringend. Het is zoals de regering in haar reactie zegt: als je het bewijs wilt leveren dat zwarte zwanen bestaan, dan hoef je er maar één te vinden. Daar is de WRR in geslaagd, maar hij heeft GroenLinks er niet van overtuigd dat er meer dan één zwarte zwaan is' (Handelingen TK, 2006-2007).

De ideologische en vergoelijkende insteek was veel politici een doorn in het oog. Hetzelfde gebeurde als met het rapport 'Bruggen bouwen'; de posities en standpunten van de partijen worden niet aangepast aan de conclusies van het onderzoek, maar de politici die het het minst met de conclusies eens zijn noemen redenen op waarom het onderzoek niet deugt. Die redenen slaan bijna altijd terug op de objectiviteit en onafhankelijkheid van het onderzoek ('een ideologisch rapport').

Politiek om wetenschap blijft een moeilijk te grijpen fenomeen, omdat politici het niet doen voorkomen als politiek om wetenschap. Als men beter kijkt naar de trend, de manieren en de patronen die zichtbaar worden in debatten rondom wetenschappelijke onderzoeken is er wel degelijk sprake van politiek om wetenschap. Daarbij zijn politieke standpunten bepalend voor het beoordelen van wetenschappelijke onderzoeken en worden onwelgevallige onderzoeksresultaten bekritiseerd met een gebrek aan objectiviteit en onafhankelijkheid. De trend is dat de autoriteit van wetenschappelijk onderzoek niet zozeer gedaald is, maar steeds meer afhankelijk is van vooraf ingenomen politieke posities en het door politici delen van onderzoeksresultaten of niet, ook al komen die resultaten uit de empirie. Het bevestigt de eerdere conclusie dat de autoriteit van wetenschappelijk onderzoek broos is.

4.2.3 De gebruikte wetenschap: bronnen en soorten

Tot nu toe gaan de resultaten over wetenschap, wetenschappelijk onderzoek of onderzoek in het algemeen. Hier zijn tal van onderscheiden in te maken. Ik heb beschreven dat ik het niet als mijn taak zie om te definiëren wat wel en wat niet wetenschappelijk onderzoek is, maar wat ik wel kan doen is kijken naar de bronnen van de onderzoeken die aandacht krijgen van politici en naar verschillende andere kenmerken van de gebruikte onderzoeken zoals de onderwerpen en methoden. Hier zijn trends, maar ook constante factoren in te zien.

In het geval van de bronnen van de kennis en de onderzoeken heb ik per decennium bijgehouden welke bronnen van kennis de meeste aandacht hebben gekregen van politici. Elk fragment, negatief, positief of neutraal, heeft te maken met een specifieke organisatie of een onbekende bron. De 'populairste' negen van elk decennium staan weergegeven in tabel 1.

Tabel 1: Bronnen van kennis met de meeste aandacht per decennium

	'74-'75 t/m '79-'80	'80-'81 t/m '89-'90	'90-'91 t/m '99-'00	'00-'01 t/m '09-'10
1.	Adviesraden	WRR	Onbekend	WRR
2.	Universiteiten	Onbekend	SCP	Parlementair onderzoek
3.	Commissierapporten	Overheidsinstanties	WRR	(Commerciële) adviesbureaus
4.	ACOM	Adviesraden	Universiteiten	Onbekend
5.	Onbekend	Universiteit	(Commerciële) adviesbureaus	Algemene Rekenkamer
7.	WRR	ACOM	Inspecties	SCP
8.	Belangenverenigingen	Onderzoeksstichting	Adviesraden	Ministeries
9.	Evaluatierapport	SCP	CPB	AIVD (BVD)

Een constante factor is de aandacht voor een aantal bekende kennisinstituten. Onder andere dankzij de regelmatige kritiek krijgt de WRR door de jaren heen het meeste aandacht van de politici en heeft daarmee de grootste invloed op het minderheden- en integratiedebat. Andere gerenommeerde kennisinstituten, het SCP, CBS, CPB en de Algemene Rekenkamer, spelen altijd een rol (ook al vallen sommige buiten de top-9), maar voeren niet de boventoon. Een speciale vermelding krijgen enkele losstaande, maar terugkerende initiatieven die in korte perioden veel aandacht kregen. Het gaat om door de regering of door de politiek geïnitieerde wetenschappelijke adviescommissies. In de jaren '70, in het begin en het midden van de jaren '80 zorgde de Adviescommissie Onderzoek Minderheden (ACOM) voor wetenschappelijke inbreng in het minderheden- en integratiedebat, in het tweede deel van de jaren '90 werd de Tijdelijke Wetenschappelijke Commissie Minderheden ingesteld en de Tijdelijke Commissie Onderzoek Integratiebeleid, het parlementaire onderzoek, had halverwege de jaren '00 ook een korte tijd een grote invloed op het debat.

Universitaire onderzoeken, die vaak in combinatie met de naam van een hoogleraar genoemd worden (bijvoorbeeld prof. dr. Bovenkerk of prof. dr. Entzinger), maken een regelmatige, maar neerwaartse ontwikkeling door. In de jaren '70 maken politici in totaal het meest verwijzingen naar universitaire onderzoeken en onderzoeken van adviesraden. In de twee decennia daarna worden de universiteiten voorbij gestreefd door de onafhankelijke overheidskennisinstituten als de WRR en het SCP en door onderzoeken van verschillende adviesraden zoals de Raad voor het Jeugdbeleid en de Emancipatieraad. In het laatste

decennium krijgt, in lijn met de voorgaande decennia, het universitaire onderzoek minder aandacht en valt buiten de tabel.

Juist sterk toegenomen is de aandacht voor onderzoeken van (commerciële) adviesbureaus en onderzoeksorganisaties, zoals Regioplan, KPMG of het Verwey Jonker Instituut. Deze staan los van de overheid en worden ingehuurd om een onderzoek te doen of een beleidsadvies te maken. Ik heb deze onder één noemer geplaatst, maar de categorie bestaat uit tientallen verschillende organisaties.⁷ Een andere toename in de laatste 15 jaar is de stijgende aandacht voor inspectie- en evaluatieonderzoeken en voor onderzoeken van de BVD en AIVD. De onderzoeken van de AIVD hebben alles te maken met een groeiende aandacht voor moslimextremisme en de onderzoeken hebben in sommige gevallen een geheim karakter, waardoor het debat vaak gaat de openheid omtrent de onderwerpen van de AIVD-onderzoeken:

'Ik heb de minister gevraagd of hij bereid is een nader kwalitatief onderzoek te doen naar aanleiding van wat in het AIVD-verslag staat over deze club. Ik ben echt benieuwd naar welk actief netwerk ze op welke manier aan het bouwen zijn. Er moet openheid zijn, juist in dit soort discussies, om te voorkomen dat radicalisering plaatsvindt. Ik denk dat dat echt een taak van de minister is' (SP-Kamerlid Karabulut, Kamerstukken, TK 2009-2010).

Daarnaast heb ik gekeken naar hoe vaak het voorkomt dat politici wel verwijzen naar een onderzoek, maar niet duidelijk maken welk onderzoek dat is. D66 is een partij die vaak op een wetenschappelijke manier verwijst naar onderzoeken, maar het verwijzen naar een onbekend onderzoek is een handeling die vooral in de jaren '80 en '90 zeer veel voorkomt.

Naast de bronnen van de onderzoeken kent het soort onderzoek enkele ontwikkelingen. In de jaren '70 en begin jaren '80 was de politiek gefocust op culturele verschillen en cultuurbehoud, zoals onderwijs in eigen taal. Dit is terug te zien in de aandacht voor antropologische en interpretatieve onderzoeken. De wens voor meer onderzoek in die categorie blijkt onder andere uit het volgende fragment:

'Ik spreek echter niet over registreren, ik bedoel sociaal-cultureel onderzoek naar allerhande meningen en wensen onder de Molukkers, een gedegen onderzoek, waarvan ik de indruk heb dat het nog nooit is ingesteld. Uit de stukken blijkt nergens dat men behoorlijk op de hoogte is van meningen en wensen' (PSP-Kamerlid Van der Spek, Handelingen TK, 1977-1978c).

In de loop van de jaren '80 verschoof de aandacht naar achtergestelde posities van minderheden in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Economische en sociologische studies kregen in deze periode meer aandacht, waarmee ook de aandacht voor statistische onderzoeken steeg. In de jaren '90 was het nieuwe beleidsidee van inburgering onderwerp nummer één met daarachter nog steeds onderwijs en werkgelegenheid. Aangezien het onderwerp inburgering een direct verband had met het gevoerde inburgeringsbeleid was de aandacht voor evaluatieonderzoeken over onder andere inburgering sterk gestegen en deze stijging bleef in het decennium daarna doorzetten. De groeiende aandacht voor geloof en islamitisch extremisme in de jaren '00 leidde tot een groeiende aandacht voor ten eerste (geheim) AIVD-onderzoek en ten tweede voor internationaal vergelijkend onderzoek. Politici vroegen daarnaast in het laatste decennium veel

⁷ In dat opzicht is een vergelijking met één enkel instituut als de WRR niet helemaal eerlijk, maar als elk commercieel adviesbureau afzonderlijk in de lijst zou staan zouden ze wegvallen in de statistieken. Hetzelfde geldt voor andere categorieën.

naar longitudinaal onderzoek, zoals GroenLinks-Kamerlid Halsema in 2001 over criminaliteit en minderheden:

'Om beter zicht te krijgen op de effectiviteit van het overheidsbeleid bepleit ik dan ook een uitgebreid wetenschappelijk onderzoek over een wat langere termijn naar de wijze waarop overheidsbeleid het gedrag van jongeren beïnvloedt. Ik merk hierbij op dat dit onderzoek in Nederland nog nooit heeft plaatsgevonden' Handelingen TK, 2001-2002).

Het is de bedoeling om in al deze stijgende en dalende aandacht een trend of patroon te zien. De eerste trend die zichtbaar is is dat de diversiteit aan bronnen toeneemt en dat deze toename ten koste gaat van de aandacht voor universitaire onderzoeken en in mindere mate van de verschillende planbureaus. De aandacht wordt verlegd van de meer klassieke kennisinstellingen naar nieuwe en/of commerciële kennisinstellingen, maar ook onderzoek van gemeenten, provincies, politieke partijen en belangenverenigingen dragen bij aan de toenemende diversiteit. De tweede trend is een toenemende aandacht voor onderzoek dat specifiek gericht is op beleid. Aan de ene kant gaat het om verschillende evaluatieonderzoeken en aan de andere kant om beleidsadviezen van gespecialiseerde adviesbureaus.

Een eerste patroon is de terugkerende poging van de politiek – ongeveer om de tien jaar – om wetenschappelijk onderzoek binnen de politiek te krijgen door verschillende wetenschappelijke commissies en onderzoeken in het leven te roepen. Deze komen, maar gaan ook weer. Een tweede patroon is een (logisch) verband tussen het onderwerp dat politieke aandacht krijgt (bijvoorbeeld discriminatie), de wetenschap die daarmee te maken heeft (sociologie) en methoden die gebruikelijk zijn in die tak van wetenschap (statistiek).

4.2.4 Urgentie en onzekerheid

Uit de literatuur blijkt dat twee factoren het gebruik van wetenschappelijk onderzoek zouden laten toenemen of ten minste beïnvloeden. Dat zijn urgentie en onzekerheid. Ik heb gekeken wanneer politici extra blij gaven van een gevoel van urgentie en een gevoel van onzekerheid omtrent de minderheden- en integratieproblematiek en heb dat naast de houding tegenover en gebruik van wetenschap gelegd.

Onzekerheid wordt door politici ook verwoord als onduidelijkheid; onduidelijkheid over wat het probleem precies is en wat de oplossingen kunnen zijn. De onzekerheid krijgt daarnaast vorm door uitingen van een gebrek aan kennis. Vooral rond 1980 en aan het eind van de jaren '80 gaven politici blij van onzekerheid. Twee fragmenten laten zien hoe de onzekerheid werd geuit.

'Toch moet ook nu nog worden gesteld dat de voor een gefundeerd beleid benodigde kennis slechts fragmentarisch aanwezig is, zelfs onverlet het baanbrekend werk van het Sociaal en Cultureel Planbureau, zelfs in kwantitatieve zin' (CDA-Kamerlid, Handelingen TK, 1981-1982^e).

'[H]et Minderhedenbeleid heeft behoefte aan meer helderheid, aan een tijdspad waarop staat aangegeven wat met welke middelen wanneer moet zijn bereikt. Zoals het nu gaat, met de onduidelijkheid over de periode tot 1990, ontpopt de regering zich als "Niemand". Dat is een zwaktebod' (PvdA-Kamerlid Lilipaly, Handelingen TK, 1987-1988b).

Het begon met onduidelijkheid over wat het probleem en de omvang van het probleem was. Dat werd gevolgd met een iets mindere, maar duidelijk aanwezige, onzekerheid over de beste oplossingen. Het tweede fragment toont dat de regering werd gezien als oorzaak voor de onduidelijkheid. Eind jaren '80 vermoedde veel politici dat het probleem een sterke ontwikkeling had doorgemaakt, waardoor nieuw (WRR-)onderzoek hoog op de agenda stond. Het gevoel van onzekerheid is daarna niet meer zo groot geweest.

Er zijn dus twee perioden met een sterke mate van onzekerheid en in die perioden is de vraag om meer onderzoek zeer groot. Met het WRR-rapport van 1979 was die vraag naar onderzoek niet gestild; er was voor politici nog steeds veel onduidelijkheid over de omvang van het probleem. Deze vraag naar onderzoek ging gepaard met de vraag naar beleid. De eerste Minderhedennota kwam uiteindelijk in 1983, maar voor veel politici waren de onderzoeksgegevens waarop het beleid was gebaseerd verouderd (zie het citaat van D66-Kamerlid Mik in paragraaf 4.1.2). Dit leidde tot een nieuwe golf van uitingen van onzekerheid rondom 1987, waarop werd besloten opnieuw een WRR-onderzoek uit te laten voeren.

Kortom, in perioden van onzekerheid was de gangbare oplossing om meer onderzoek te laten doen. Dat klinkt logisch, maar het is opvallend dat de periode samenvalt met de houding van politici die ik in paragraaf 4.1.3 heb omschreven als een opvatting dat onduidelijkheid niet een beperking van de wetenschap is, maar een gebrek aan onderzoek. In de decennia na 1990 werden onzekerheden vaker gezien als een mogelijke beperking van de wetenschap. Wetenschap kan niet overal inzicht in scheppen. De onzekerheid was in de laatste decennia minder groot dan daarvoor en dat kan dus ook te maken met een toenemende acceptatie of tolerantie voor onzekerheid en onduidelijkheid.

Het gevoel van urgentie in de politiek is per definitie hoog. Als dat het niet was zou het onderwerp niet op de politieke agenda staan. Toch is er onderscheid te maken tussen perioden. Rond 1980 was het gevoel van urgentie verdeeld. Aan de ene kant zagen politici snel een groot en divers probleem ontstaan met minderheden in Nederland: *'Enige haast is natuurlijk geboden, gezien de omvang die het vraagstuk van de etnische minderheden in ons land geleidelijk aan gaat nemen'* (PvdA-Kamerlid Molleman, Handelingen TK. 1977-1978d). Aan de andere kant wilden politici juist rustig de tijd nemen voor een weldoordacht beleid. In het volgende fragment is te zien dat het gevoel van urgentie toenam naarmate de eerste minderhedennota werd uitgesteld en uiteindelijk pas in 1983 werd gepresenteerd:

'Tot voor kort wees alles erop dat wij deze nota ten spoedigste zouden ontvangen. Nu moeten wij constateren dat het wellicht begin volgend jaar zal worden. Dit houdt, gegeven de verkiezingen, het risico in, dat deze zaak veel te ver gaat schuiven. Dit kan niet. Wij vragen de Regering dan ook met klem deze nota nog dit kalenderjaar in te dienen, ten einde behandeling ervan in deze kabinetsperiode nog mogelijk te maken' (CDA-Kamerlid Lubbers, Handelingen TK, 1980-1981a).

Dat gevoel groeide tot rond 1990: *'Maar nog te weinig is bij iedereen het besef doorgedrongen dat wij met een aantal problemen, zoals dat van de werkloosheid onder etnische minderheden, op een tijdbom leven'* (Minister D'Ancona, TK, 1989-1990b). Het artikel 'Het multiculturele drama' van Paul Scheffer in het NRC Handelsblad (29-01-2000) en de opkomst van de rechts-nationalistische politici Pim Fortuyn en Geert Wilders in de eerste helft van de jaren '00 leidden een nieuwe periode van grote urgentie in.

Het is moeilijk om te zeggen welke invloed het gevoel van urgentie heeft gehad op de houding en het gedrag van politici omtrent wetenschap. Opvallend is dat de twee perioden

worden gekenmerkt door twee voor het minderheden- en integratiedebat belangrijke onderzoeken: het WRR-rapport van 1989 en het parlementaire onderzoek van 2004. In het eerste geval waren het de partijen die een sterk gevoel van urgentie hadden die *geen* onderzoek wilden laten doen. Om te zeggen dat het onderzoek een product was van de urgentie is daarom niet juist. Het gevoel van urgentie heeft in die periode wel geleid tot politisering van het debat en politisering van het doen van onderzoek. Zowel omtrent minderheden als omtrent het doen van onderzoek was er sprake van polarisatie. Daarbij komt dat de periode wordt gekenmerkt door een hoge mate van onzekerheid bij de politici. Ik trek daarom ten eerste de conclusie dat urgentie (we moeten wat doen!) in combinatie met onzekerheid (wat moeten we doen?) voer is voor tweespalt en polarisatie. Ten tweede trek ik de conclusie dat onderzoek in een dergelijke situatie wordt gezien en gebruikt als politiek middel. De wens voor meer onderzoek werd in die periode door sommige politici gezien als een truc om tijd te rekken. Daarnaast werd de wens om actie in plaats van meer onderzoek werd door sommigen gezien als irrationeel, zoals de manier waarop Minister Van Dijk reageerde op de eerder gepasseerde uitspraak van PSP-Kamerlid Van Es dat er beleid gemaakt moest worden in plaats van nieuw onderzoek:

'Dan begrijp ik echter niet in alle opzichten (ik kijk nu even naar mevrouw Van Es) waarom een onderzoeksprogramma dat wij de komende tijd geïntensiveerd voortzetten, zoveel kritiek oplevert. Wij constateren dat de problemen niet in alle opzichten goed doorzien en bekend zijn en dat gezocht moet worden naar betere oplossingen. Dan zijn de resultaten van onderzoek natuurlijk broodnodig' (Handelingen TK, 1986-1987b).

In het tweede geval, het parlementaire onderzoek van 2004, kwam de urgentie voort uit een gevoel dat vanaf het begin van het minderhedenbeleid in 1983 een slecht beleid was gevoerd dat zou culminereren in een 'vervreemding in de samenleving' en een 'bedreiging voor de maatschappelijke vrede' (Scheffer, 2000). De urgentie draaide erom dat het oude beleid krachtig bijgesteld zou worden. Een deel van de urgentie was daarom het evalueren van het oude beleid, ook al was achteraf zichtbaar dat de politieke standpunten door het onderzoek niet sterk werden beïnvloed.

Onzekerheid en urgentie hebben een verband met de houding tegenover en het gebruik van wetenschappelijk onderzoek door politici. Twee conclusies zijn belangrijk. Ten eerste leidt in het geval van onzekerheid zowel onzekerheid tot een grotere drang naar meer onderzoek, als een verandering in houding tegenover wetenschap tot een kleiner gevoel van onzekerheid en onduidelijkheid. Het verband kan dus beide kanten op werken. Ten tweede kan urgentie verschillende vormen aannemen. Het kan een grote drang tot actie en beleid zijn of het kan een grote drang tot verandering zijn waarbij het noodzakelijk is om te weten vanuit waar die aanpassingen moeten plaatsvinden. In combinatie met onzekerheid kan urgentie voor stevige politiek zorgen, ook als het gaat om het doen van onderzoek.

4.3 Verschillen binnen de Tweede Kamer

In het bovenstaande is de onderzoekseenheid steeds politici als groep geweest. Die bestaat uit Tweede Kamerleden en leden van het kabinet. Ik zou de data geen recht doen als ik het zou laten bij deze op consensus gerichte aanpak. De democratische politiek is per slot van rekening een systeem van consensus en dissensus. Hoewel een globaal verhaal van de groep politici te maken

is is het niet een compleet verhaal. De kleinere, specifiekere verhalen van bijvoorbeeld partijen, van de oppositie en van kabinetsleden maken het verhaal wel compleet. De belangrijkste resultaten daarvan worden hier weergegeven.

4.3.1 *Verskil tussen coalitie en oppositie*

Een interessant geval voor deze paragraaf is het CDA. De partij is een regeringspartij bij uitstek: de partij is, de voorgangers KVP en ARP meegerekend, 8 van de 35 jaar van dit onderzoek geen regeringspartij geweest.⁸ Dat betreft de periode van de kabinetten Kok I en Kok II (1994-2002). Daarnaast is het CDA altijd een grote middenpartij geweest en het is een partij met een christelijke ideologie. Deze drie kenmerken maken het CDA een interessant geval.

Als ik kijk naar de houding van het CDA tegenover wetenschap in de politiek valt een gematigde en nuchtere houding op. Het CDA doet opmerkelijk weinig uitspraken *over* wetenschap, terwijl het in het gebruik een partij is die zich veelvuldig berust op wetenschappelijke onderzoeken. Het CDA heeft van alle grote partijen de minste kritiek op onderzoeken en op wetenschap in het algemeen gehad, hoewel de partij in het minderheden- en integratiedebat altijd prominent aanwezig is geweest. Wetenschappelijk onderzoek maakt deel uit van de politiek, maar een speciale rol heeft het bij het CDA niet. De rol is aanwezig, niks meer en niks minder.

De nuchtere en gematigde houding maakt echter een sterke verandering door na de regeringswissel in 1994. Na 1994 zet het CDA bepaalde onderzoekresultaten erg dik aan. Wanneer het, bijvoorbeeld, in een debat gaat over een geconcentreerde (allochtone) onderklasse zegt CDA-Kamerlid Mateman:

'Het Sociaal en cultureel planbureau signaleert het allergevaarlijkste dat kan gebeuren, namelijk gettovorming, Amerikaanse toestanden: een onderklasse die wij in dit land niet meer op een hoger peil kunnen brengen. Laten wij in vredesnaam een beleid voeren om dit probleem op te lossen' (Handelingen TK, 1994-1995b).

Deze straffe toon in combinatie met een wetenschappelijk onderzoek is in de periode vóór 1994 en ná 2002 niet gebruikt door het CDA. De toon zwakt in de loop van de oppositieperiode af, maar het waarschuwend karakter van het CDA met behulp van de wetenschap blijft sterk aanwezig:

'Ik betreur het dat de staatssecretaris voor het gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid niet de waarschuwing ter harte neemt die opklinkt uit de minderhedenrapportage van het Sociaal en cultureel planbureau. Ik hoop dat zij daarop goed zal ingaan' (Kamerlid Koekoek, Handelingen TK, 1996-1997a).

Of een partij zich bevindt in de oppositie of de coalitie blijkt in dit geval een wezenlijk verschil te maken. Ook bij andere partijen is dit zichtbaar. De PvdA had in 1987 bijna zes jaar in de oppositie gezeten toen PvdA-Kamerlid Jabaaij deze uitspraak deed:

⁸ In al die kabinetten, behalve het kabinet Den Uyl (1973-1977) en het kabinet Rutte (2010-nu), leverde het CDA ook de minister-president met drie maal Van Agt (1977-1982), drie maal Lubbers (1982-1994) en vier maal Balkenende (2002-2010).

‘Er komt een onderzoek naar de positie van Molukse vrouwen. Dat vind ik natuurlijk prima. Wordt dat onderzoek ook uitbesteed aan een etnisch onderzoeksbureau? Zo niet, waarom niet? Is het waar dat dit onderzoek wordt verricht door een mannelijke begeleider? Nee toch, foei, minister! Mannen kunnen het niet altijd beter dan wij’ (Handelingen TK, 1987-1988b).

Dit soort duidelijke kritiek op het kabinet en wetenschappelijk onderzoek is in de jaren dat de PvdA in de regering zat niet teruggekomen.

Kortom, twee verschillen zijn zichtbaar tussen coalitiepartijen en oppositiepartijen. Ten eerste is dat de toon waarmee wetenschappelijk onderzoek gebruikt wordt (‘het allerergste dat kan gebeuren’) en ten tweede de mate van kritiek op het gebruik van wetenschap door de regering. Onderzoek is daarmee voor oppositiepartijen zowel een instrument als een onderwerp voor hun oppositievoering.

4.3.2 Verschil tussen radicale en gematigde partijen en tussen politieke stromingen

Er is een verschil tussen een oppositiepartij en een coalitiepartij en dat verschil zit vooral in de mate van kritiek op een onderzoek en de toon waarop verwezen wordt naar onderzoeksresultaten. De verschillen in de mate van kritiek en de toon komen ook naar voren wanneer ik kijk naar min of meer radicale partijen en middenpartijen. De middenpartij CDA, zoals ik omschreef, had een gematigde houding tegenover wetenschap met uitzondering van een periode waarin de toon kritischer en feller werd. Over een andere middenpartij, de PvdA, kan hetzelfde gezegd worden. Radicale partijen zijn kritischer op wetenschappelijk onderzoek en op de manier waarop een kabinet omgaat met wetenschappelijk onderzoek.⁹ Daarbij nemen ze niet een duidelijk standpunt in omtrent wetenschap; de overheid kan teveel gebruik maken van wetenschap, maar ook te weinig. Een belangrijke overeenkomst is dat radicalere partijen het, in tegenstelling tot middenpartijen, eens zijn dat meer onderzoek niet perse nodig is. Ze zien liever dat er direct beleid wordt gemaakt, zoals blijkt uit enkele citaten van de PSP die al zijn langs gekomen. In dat opzicht hebben radicale partijen een groter gevoel van urgentie dan gematigde partijen.

De verschillen worden echter groter wanneer verschillende politieke stromingen vergeleken worden. De groepen partijen die zich daarin het meest onderscheiden zijn de radicaal rechtse partijen, de christelijke partijen, de linkse partijen en liberale partijen.

Radicaal rechts is voornamelijk hard van toon en doet graag boude uitspraken, zoals ook een respondent aangaf. Daaronder valt ook de houding tegenover wetenschap. Die houding verschilt van het ontkennen van het wetenschappelijke karakter van de WRR tot het beleid bekritisieren, omdat het geen wetenschappelijke onderbouwing heeft:

‘De Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid heeft in hoge mate aangetoond dat het integratie beleid al jaren mislukt. Dat is bepaald geen wetenschappelijke conclusie van de raad, maar ik heb nog nooit gelezen dat dit enige vorm van subsidiëring aan de raad in de weg heeft gestaan’ (CD-Kamerlid Janmaat, Handelingen TK, 1994-1995c).

⁹ Onder de radicale partijen schaar ik radicaal links (zoals de PPR, PSP, CPN, GroenLinks en SP), radicaal rechts (zoals de Centruumpartij, CD, LPF en PVV) en radicaal christelijk (zoals de SGP).

[H]et geeft tegelijkertijd aan hoe weinig argumenten die zelfde VVD heeft voor de stellingen die zij hier verkondigt. Nergens is immers aangetoond dat het onderwijzen in eigen taal en cultuur een wetenschappelijk gefundeerde basis legt bij jonge mensen voor het beter begrijpen van de ander taal. Deze regering heeft dit onderzoek nagelaten' (Centrumpartij-Kamerlid Janmaat, Handelingen TK 1983-1984d).

Aan de ene kant (het tweede citaat) wordt het beleid sterk bekritiseerd, omdat het niet wetenschappelijk onderbouwd is en aan de andere kant (het eerste citaat) wordt de wetenschap bekritiseerd op de wetenschappelijkheid van de conclusies. Dat de rechtse partijen zich niet buiten de wetenschap stellen, maar daarin wel een stevige toon blijven houden laat PVV-Kamerlid Fritsma zien in een debat over integratie en de Islam:

'Je hoeft de Koran er maar op na te slaan om te zien dat je wordt overdonderd door haat en geweld. Ik wijs de heer De Krom [VVD] erop dat juist heel veel moslims in Nederland van mening zijn dat de Koran niet vrij interpreteerbaar is. De Dienst Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam heeft daarnaar onderzoek gedaan. Het schokkende resultaat daarvan is dat slechts 17% van de moslims in Nederland vindt dat de Koran vrij mag worden geïnterpreteerd' (Kamerstukken, 2008-2009).

Linkse partijen benaderen wetenschap openlijker vanuit hun ideologisch perspectief. Dat doen ze ten eerste door een duidelijke gerichte selectie te maken in onderzoeken, waarin gelijkheid en emancipatie voorop staan. Ten tweede is de kritiek op wetenschap ook gebaseerd op hun ideologie, zoals het citaat van PvdA-Kamerlid Jabaaij hierboven, waarin de autochtone en mannelijke wetenschap bekritiseerd wordt.

De andere christelijke partijen lijken in hun houding tegenover wetenschap sterk op het CDA, zoals ik die al eerder heb beschreven. Ze uiten weinig tot geen kritiek op de wetenschap en gebruiken het regelmatig.

Een laatste verschil tussen politieke stromingen is die van de liberale partijen met de rest. Wat de liberale partijen (VVD en D66) bijzonder maakt in hun houding tegenover wetenschap is hun uitgesprokenheid over wetenschap en tegelijkertijd hun geloof in de wetenschap. De uitgesprokenheid wordt zichtbaar door hun waardering van of juist kritiek op onderzoek expliciet te verwoorden. D66-Kamerlid Pechtold verwoordt in dit fragment expliciet de waardering voor een onderzoek zonder daarbij een oordeel te vellen over de conclusies, iets wat hij anderen verwijt:

'Toen dit WRR-rapport uitkwam, hadden sommigen al fundamentele kritiek voordat zij menselijkerwijs het rapport hadden kunnen lezen. Een van hen was toenmalig fractievoorzitter Verhagen. Daarom mis ik dan ook vandaag zijn ongetwijfeld genuanceerde inbreng. Het rapport analyseert, maar geeft geen hapklare oplossingen. Het geeft wel aanknopingspunten en het richt zich vooral op de internationale context. Ik ben blij met dit rapport. Eindelijk nuance, eindelijk het grote perspectief en de langere adem die zo broodnodig zijn' (Handelingen TK, 2006-2007).

Hun geloof in de wetenschap krijgt vorm door de uiting dat onderzoek beter moet en niet dat onderzoek niet moet. VVD-staatssecretaris Wallis de Vries deelde in 1978 mee dat de kwaliteit van een onderzoek zodanig laag was dat het onderzoek over moest:

'Mijn ambtsvoorganger had een bepaald onderzoeksinstituut gevraagd, daarover te rapporteren, maar ik vond de uitslag van de voorlopige rapportage op het punt van rehabilitatie en nazorg zo onvoldoende dat ik een nieuw bureau wil zoeken, om een nieuw onderzoek op dit punt te laten houden. Dat zal wat vertragend werken, maar tegen de achtergrond van het feit dat de prioriteit meer dient te worden gelegd op de nazorg en rehabilitatie, vind ik het volkomen gerechtvaardigd om de door mij gekozen weg te volbrengen' (Handelingen TK, 1978-1979b).

4.3.3 *Verskil tussen kabinet en parlement*

Het verschil tussen kabinet en parlement vloeit voort uit de spilfunctie die het kabinet heeft in het doen en delen van onderzoek. Kabinetsleden zijn voornamelijk bezig met drie dingen: 1) het reageren op vragen of moties voor nader onderzoek en het beoordelen of dat mogelijk is, 2) vertellen wanneer een bepaald onderzoek afgerond is of alleen vertellen dat er onderzoek bezig is en 3) het geven van een reactie op een onderzoek (zie voor deze drie activiteiten paragraaf 4.2.1).

Parlementariërs zijn ook voornamelijk bezig met drie dingen: 1) het kabinet verzoeken om nader onderzoek, 2) vragen naar onderzoeksresultaten en 3) vragen om een kabinetsreactie op een onderzoek. Dat houdt elkaar in evenwicht zoals men kan zien en deze bezigheden vormen een aanzienlijk deel van de debatten in de minderheden- en integratiepolitiek. Een kritische houding tegenover wetenschappelijk onderzoek en de rol van de overheid of het kabinet daarin is voornamelijk voorbehouden voor oppositiepartijen en niet zozeer voor het gehele parlement, alhoewel een dergelijke kritische houding van coalitiepartijen in de jaren '70 en begin jaren '80 vaker voorkwam dan daarna. Ik zie daarin dat het dualisme van Kamer tegenover kabinet in plaats van oppositie tegenover coalitie op het gebied van de interactie tussen wetenschap en politiek steeds minder uiting vindt in het debat.

Kijken naar de verschillen levert enkele interessant resultaten op. Ten eerste is er een verschil tussen partijen en stromingen. Gematigde middenpartijen zijn ook gematigd in hun benadering van wetenschap. Radicale partijen zijn eerder geneigd om 'door te pakken' in plaats van nieuw onderzoek aan te vragen. De rechtse radicale partijen zijn hard van toon, terwijl de linkse partijen openlijk kennis gebruiken, interpreteren en beoordelen vanuit hun (radicale) ideologie. De liberale partijen profileren zich als de 'wetenschapspartijen' met extra aandacht en extra waardering voor wetenschappelijk onderzoek.

Ten tweede valt een deel van de verschillen tussen partijen te verklaren door hun positie als oppositie- of coalitiepartij. De gematigde toon en nuchtere benadering van wetenschap van coalitiepartijen wordt harder en dikker aangezet wanneer diezelfde partij in de oppositie zit.

Ten derde is het verschil tussen kabinet en parlement een logisch gevolg van de spilfunctie die het kabinet speelt in de 'onderzoekscyclus' van vragen om onderzoek, het uitvoeren van onderzoek, het delen van onderzoek en het reageren op onderzoek.

4.4 *Samenvatting: stabiele factoren, trends en patronen*

Zoals eerder uitgelegd in is het begrip *ontwikkeling* uit de hoofdvraag van dit onderzoek uiteen gehaald in de drie categorieën: stabiele factoren, trends en patronen. De ontwikkelingen die de rol van wetenschap heeft doorgemaakt moet op die manier duidelijk worden in dit samenvattende en afsluitende onderdeel. Een korte uitleg: de stabiele factoren zijn de resultaten die in de 35 jaar van het onderzoek min of meer gelijk zijn gebleven, de trends zijn duidelijke veranderingen, zowel in korte tijdsperioden als langere tijdsperioden, de patronen, tot slot, zijn

ontwikkelingen die specifiek zijn voor bepaalde omstandigheden of die specifiek zijn per partij bijvoorbeeld. Waar de vorige onderdelen van dit hoofdstuk expliciet bijdragen aan een antwoord op de empirische deelvragen van dit onderzoek geeft dit onderdeel nogmaals hetzelfde antwoord, maar dan weergegeven met een nadruk op de ontwikkeling.

4.4.1 *Stabiele factoren*

Meer consensus dan in deze paragraaf zal in de rest van het onderzoek niet gevonden kunnen worden. De stabiele factoren zijn houdingen en handelingen van politici die min of meer gelijk zijn gebleven gedurende de laatste 35 jaar en die weinig verschillen tussen partijen. De stabiele factoren schetsen het algemene, constante beeld van de resultaten van dit onderzoek.

Hoewel in het resultatenhoofdstuk meerdere voorbeelden van forse kritiek op onderzoek langs zijn gekomen (zie bijvoorbeeld paragraaf 4.2.2) is de positieve houding tegenover wetenschap sterk aanwezig en de waardering ervoor groot. Veel politici zien het als een nuttige en bruikbare input voor politiek en beleid (zie paragraaf 4.1.1 t/m 4.1.4). Daarmee kom ik gelijk tot een andere grote stabiele factor: de kwalificatie 'wetenschappelijk' heeft voor politici een lagere prioriteit dan de kwalificatie 'bruikbaar'. Voor een politicus moet de bruikbaarheid van een onderzoek hoog zijn. Het betekent dat politici in het beoordelen van onderzoek niet perse letten op de wetenschappelijkheid, maar eerst en vooral op de bruikbaarheid. Het zorgt ervoor dat de uitkomst voor politici boven de procedure gaat en in die zin gaat het nut boven de kwaliteit.

Desondanks stellen politici twee andere belangrijke eisen aan onderzoek: het onderzoek moet objectief en onafhankelijk zijn (paragraaf 4.1.2). Gebrek aan deze twee kenmerken is daarmee de grootste kritiekvanger van onderzoek, naast een gebrek aan bruikbaarheid (paragraaf . Hoewel de wetenschappelijkheid van een onderzoek niet van het grootste belang is, zijn deze twee, typisch wetenschappelijke, kenmerken belangrijk voor politici. Andere wetenschappelijke standaarden zoals betrouwbaarheid en validiteit worden nauwelijks genoemd door politici. Objectiviteit en onafhankelijk kunnen daarom de politiek wetenschappelijke standaarden genoemd worden.

De kritiek op de bruikbaarheid wordt sterk gezocht in de rol van de overheid en het kabinet. Het is aan hen om onderzoek daadwerkelijk te gebruiken in beleid (paragraaf 4.1.5). Bruikbaarheid heeft dus twee betekenissen: onderzoek moet bruikbaar zijn voor de politiek (en dat is het volgens politici) en de politiek zelf moet het gebruiken. Daar zit voor politici een probleem, want die taak is bij uitstek weggelegd voor de regering en die maakt volgens politici te weinig gebruik van bruikbare onderzoeken.

Het positieve beeld van wetenschappelijk onderzoek wordt onder meer geuit door het grote aantal mogelijkheden dat het onderzoek de politici kan bieden (paragraaf 4.1.3). De mogelijkheden zijn samen te vatten onder drie noemers: inzicht bieden, bespreekbaar maken en in beweging zetten. De beperkingen, die minder aandacht krijgen, vallen in dezelfde categorieën, maar politici hebben veranderende opvattingen over de aard van de beperkingen. Die liggen ofwel in de wetenschap zelf en zijn daardoor onoverkomelijk of ze liggen in een gebrek aan onderzoek en zijn daarmee wel overkomelijk.

Het sluit aan bij het positieve beeld van wetenschappelijk onderzoek en de mogelijkheden die het kan bieden dat politici verwachten dat beleid en standpunten op onderzoeksresultaten zijn gebaseerd (paragraaf 4.1.4). Politici zijn daarom bereid te wachten op nieuw onderzoek voordat ze hun standpunt bepalen of voordat nieuw beleid gemaakt wordt. Belangrijk is dat politici niet verwachten dat alles onderbouwd moet worden, maar het moet wel

onderbouwd kunnen worden. Het gevolg voor het debat is dat het niet kunnen onderbouwen van beleid of een standpunt wordt gezien als een zwaktebod.

Een laatste stabiele factor is de onophoudelijke zoektocht naar meer kennis. Politici zijn nog niet in een periode gekomen waarin er consensus is over een beeld van de realiteit en over een manier om de integratie te meten en dus blijven ze op zoek naar meer kennis. Dat is ten dele toe te schrijven aan het politieke spel dat Kamerleden en kabinetsleden spelen, maar ook aan de, soms sterker, soms minder aanwezige houding van politici dat meer onderzoek tot een compleet en eenduidig beeld van de werkelijkheid leidt. Bovendien hebben politici de opvatting dat de 'integratiewerkelijkheid' een zodanig dynamisch karakter heeft dat onderzoek gedaan moet blijven worden op een structurele manier. De zoektocht naar meer kennis blijft op die manier een eeuwig onderdeel van het debat.

4.4.2 Trends

Naast de stabiele factoren zijn er de trends, de echte veranderingen, die vanaf 1974 zichtbaar zijn in de houding tegenover en het gebruik wetenschap in het minderheden- en integratiedebat.

Een van de stabiele factoren is, zoals ik heb beschreven, de ondergeschiktheid van de kwalificatie 'wetenschappelijk' aan de kwalificatie 'bruikbaar', ook al vinden politici objectief en onafhankelijk onderzoek belangrijk. Aanvankelijk, in de jaren '70 en '80 wordt het onderscheid tussen wetenschappelijk onderzoek en onderzoek in het algemeen door politici niet gemaakt. Alle onderzoeken vallen onder één noemer en worden voornamelijk beoordeeld op de bruikbaarheid. Het onderscheid tussen wetenschap en niet-wetenschap wordt echter in de decennia daarna steeds sterker gemaakt door politici die het wetenschappelijke karakter van onderzoeken meer benadrukken – overigens zonder aan te geven waar het onderscheid precies in zit (zie paragraaf 4.1.1). Een voorbeeld dat tekenend is voor deze trend zijn twee onderzoekscommissies: de Adviescommissie Onderzoek Minderheden uit het begin van de jaren '80 en de Tijdelijke *Wetenschappelijke* Commissie Minderheden uit de tweede helft van de jaren '90. De toevoeging wetenschappelijk staat symbool voor het toenemende onderscheid dat politici maken. Het onderscheid gaat echter niet gepaard met een duidelijk waarneembare grotere waardering voor wetenschappelijk onderzoek boven niet-wetenschappelijk onderzoek wat men wel zou verwachten.

Een andere stabiele factor die is genoemd is de kritiek op onderzoek die zich door de jaren heen heeft gericht op de bruikbaarheid, objectiviteit en onafhankelijkheid van een onderzoek. De trend die daarmee te maken heeft is een toename van de kritiek op onderzoeken (paragraaf 4.2.2). Deze kritiek heeft naast de bruikbaarheid, objectiviteit en onafhankelijkheid ook te maken met andere kenmerken van de kwaliteit en bruikbaarheid van onderzoeken, zoals gedateerde gegevens. Politici zijn dus in de laatste twintig jaar kritischer geworden op enkele kenmerken van het onderzoeksproces en daarmee bepalen ze of ze de inhoudelijke conclusies van een onderzoek accepteren of niet.

Beperkingen van wetenschappelijk onderzoek zijn minder belangrijk voor politici dan de mogelijkheden. Dat blijft in het onderzoek hetzelfde. Er is een trend zichtbaar in hoe de beperkingen beoordeeld worden door politici. In de jaren '70 en '80 zijn politici ervan overtuigd dat meer en beter onderzoek een antwoord is op de beperkingen van onderzoek. In de jaren '90 verdwijnt deze opvatting gedeeltelijk en wordt vervangen door de opvatting dat wetenschap en onderzoek ook beperkingen hebben die niet of heel moeilijk door meer onderzoek opgelost kunnen worden, zoals het moeizaam aantonen van een causaal verband en de verhalen achter de cijfers. In de jaren '00 geven de opvattingen over de beperkingen van wetenschap een gemengd beeld van de decennia ervoor (zie paragraaf 4.1.3). Deze trend laat ten eerste zien dat

opvattingen over wetenschap inderdaad veranderlijk zijn en dat de definitie van wetenschap voor politici aan verandering onderhevig is. Ten tweede tonen deze resultaten dat politici in de jaren '70 en '80 wetenschap zagen als de oplossing voor alle onwetendheid om vervolgens in de jaren '90 met meer scepsis en in zekere zin meer realiteitszin, naar wetenschap te kijken. Over de mogelijkheden van wetenschap bestaat de laatste jaren meer twijfel: wat kan wetenschap eigenlijk?

In relatie tot beleid en standpunten zijn er twee trends te zien (paragraaf 4.1.4). De eerste trend is een groeiende vraag naar de wetenschappelijke onderbouwing van beleid en standpunten en een groeiende weerlegging van standpunten of beleid met behulp van onderzoek. De functie van de groeiende vraag naar een wetenschappelijke onderbouwing is het mogelijk bekritisieren van een standpunt of het beleid, wanneer het niet zodanig onderbouwd kan worden. Als ik terugga naar de terminologie van de theorie is er dus sprake van een verwetenschappelijking, alleen gaat het hier om een verwachte verwetenschappelijking van *de ander*. De tweede trend is een groeiende tolerantie voor het niet overnemen van onderzoeksconclusies of ten minste het nadrukkelijk maken of onderzoeksconclusies wel of niet worden geaccepteerd. Deze twee trends lijken tegenstrijdig, maar ze vinden allebei plaats in het debat. Het verschil is dat politici verwachten van de ander dat ze een wetenschappelijke onderbouwing hebben pas wanneer ze een standpunt innemen of wanneer beleid is gemaakt, terwijl het in de bespreking van onderzoeken getolereerd wordt als de conclusies niet overgenomen worden. Het standpunt is in het laatste geval dat de conclusies niet gedeeld worden, zonder daar een inhoudelijk standpunt aan te verbinden. Pas bij een inhoudelijk standpunt wordt de onderbouwing geëist. De trends zijn daarom niet tegenstrijdig, maar het gedrag van politici is inconsequent.

De spilfunctie die de overheid en het kabinet in 35 jaar minderheden- en integratiebeleid heeft ondergaan is een ontwikkeling. De spilfunctie blijft bestaan, maar de rol van de overheid en het kabinet in het starten, begeleiden en delen van onderzoek wordt langzaam niet meer gezien als een objectieve en neutrale rol, maar als een subjectieve en politieke rol. De wens van Kamerleden komt in de laatste 15 jaar naar voren om zelfstandig, als parlement, onderzoek te doen zonder daarbij gebruik te hoeven maken van het kabinet en de overheid.

Deze laatste trend is verwant met een toename van wat ik politiek om wetenschap heb genoemd. Het debat over onderzoeken gaat in toenemende mate over een onderzoek zelf en niet over de conclusies die de politiek aan een onderzoek moet of gaat verbinden. Opvallend is dat partijpolitieke posities de houding tegenover een onderzoek in het debat om wetenschap lijken te bepalen. Het debat rondom de vier onderzoeken uit paragraaf 4.2.2 dienen als een goed voorbeeld hiervan. De autoriteit van zulke onderzoeken is brozer geworden en afhankelijk van een politieke ratio. Politici kunnen gemakkelijker conclusies van een onderzoek verwerpen, zoals ook hierboven staat toen het ging om de onderbouwing van standpunten en beleid.

Een volgende trend komt voort uit de bronnen van kennis waar politici uit putten. De grote lijn daarin is dat de diversiteit aan bronnen toeneemt (paragraaf 4.2.3). Onderzoeken die gebruikt worden in het minderheden- en integratiedebat komen van steeds meer verschillende organisaties. Dat gaat ten koste van de meer traditionele kennisinstellingen, zoals de universiteiten en in mindere mate de corporatistische kennisinstellingen als het SCP, CBS en CPB. Commerciële onderzoeksorganisaties krijgen een steeds prominentere rol in het debat. Een trend in de kenmerken van die onderzoeken is dat steeds meer onderzoeken komen van organisaties die specifiek onderzoek doen voor beleid, zoals veel evaluatieonderzoeken. Daarnaast is de vraag om structureel (evaluatie)onderzoek toegenomen in de laatste 15 jaar van het onderzoek. De rol van wetenschap in het debat lijkt op deze manier steeds verder af te staan

van de idee van 'pure' wetenschap, afkomstig van het ultieme wetenschapsinstituut de universiteit. De gebruikte wetenschap krijgt steeds meer de vorm van toegepaste wetenschap afkomstig van commerciële onderzoeksbureaus.

Tot slot lijkt het gevoel van onzekerheid over de problematiek af te nemen. In de jaren '70 en '80 was dat gevoel bij politici erg groot, maar daarna worden er minder uitingen gedaan van een gevoel van onzekerheid. Twee mogelijke oorzaken liggen hieraan ten grondslag. De eerste mogelijke oorzaak is dat de hoeveelheid aan onderzoek in de jaren '80 duidelijkheid heeft geschapen in enkele belangrijke onzekerheden omtrent de minderhedenproblematiek. Een andere mogelijke oorzaak is dat de opvatting uit de jaren '90 dat meer onderzoek niet overal een antwoord op heeft ertoe heeft bijgedragen dat er een grotere tolerantie is ontstaan voor onzekerheden. Kortom, de hoop dat wetenschap specifieke onzekerheden zou verhelpen werd minder, dus het uiten van onzekerheid had geen doel meer.

4.4.3 Patronen

De patronen die uit het onderzoek komen zijn er slechts enkele. Er is gezocht naar patronen die te maken hebben met de urgentie en de onzekerheid omtrent de minderheden en integratie. De andere patronen zijn terugkerende waarnemingen onder dezelfde situaties.

Een van de terugkerende waarnemingen was het veranderende gedrag van oppositiepartijen die coalitiepartijen werden en andersom (zie paragraaf 4.3.1). Wanneer een partij in de oppositie zit heeft dat niet alleen invloed op hoe er naar het kabinetsbeleid wordt gekeken, maar ook op hoe partijen omgaan met wetenschappelijk onderzoek. Dat is te zien wanneer wordt gekeken naar partijen die zowel niet als wel in coalities hebben gezeten. De overgang van coalitiepartij naar oppositiepartij is te omschrijven als een overgang van een gematigde en kritiekloze houding tegenover wetenschap naar een houding van harde taal en meer kritiek. Op die manier lijkt wetenschap geworden tot een middel om de kritische houding die oppositiepartijen eigen is in te vullen. Het patroon is dus de houding en het gebruik van politici omtrent de rol van wetenschap die deels afhankelijk zijn van het behoren tot de coalitie dan wel de oppositie.

Oppositie- en coalitiepartijen kunnen tevens vergeleken worden door partijen die vaak in de regering zitten te vergelijken met partijen die altijd in de oppositie zitten. Deze manier van kijken levert echter alleen een beeld op van verschillen tussen partijen en politieke stromingen (paragraaf 4.3.2). Middenpartijen die vaak in de regering zitten hebben een gematigde benadering van wetenschap. Ze trekken geen overdreven of overhaaste conclusies, maar betrekken wetenschappelijk onderzoek wel expliciet in hun betogen en standpunten. Deze houding past ook bij de verschillende christelijke partijen. Rechtse radicalere partijen zijn voornamelijk hard van toon en gebruiken die toon om onderzoek dik aan te zetten en er (te) grote conclusies aan te verbinden. Conclusies aan de hand van onderzoeken zijn daarbij zwart of wit. Linkse partijen gebruiken onderzoeken voornamelijk om deze, vaak openlijk, te gebruiken, te interpreteren en te beoordelen vanuit hun linkse ideologie. Liberale partijen ontpoppen zich als de grootste voorstanders van het gebruik van wetenschappelijk onderzoek. Hun waardering is groter, maar ook hun kritiek kan groter zijn. Dit is echter altijd kritiek om het onderzoek beter te maken. Het patroon hier is dat de houding en het gedrag van politici omtrent de rol van wetenschap deels afhankelijk is van hun partij(ideologie). Uit de interviews blijkt echter dat er geen expliciete richtlijnen zijn binnen partijen over het omgaan met wetenschap.

Een ander patroon is te zien in de bronnen en kenmerken van gebruikte onderzoeken. Een terugkerende waarneming is het benoemen van een commissie om het politieke debat wetenschappelijker te maken en om feiten boven tafel te krijgen om mee te debatteren

(paragraaf 4.2.3). Zowel in de jaren '80, als '90 en '00 zijn dit soort commissies in het leven geroepen, maar deze waren altijd van tijdelijke aard. Een roep of de wens om het debat vanuit de politiek een wetenschappelijke impuls te geven is dus een terugkerend fenomeen. De wens is echter in de laatste tien jaar steeds meer een wens geworden voor een gedeelde wetenschappelijke impuls die samen geproduceerd wordt. Het beste voorbeeld daarvan is de Commissie Blok die rapporteerde in 2004.

Een gevoel van urgentie en onzekerheid vormen de input voor twee laatste patronen (paragraaf 4.2.4). Ten eerste kan het gevoel van urgentie twee tegengestelde vormen aannemen waarin een keuze voor het overslaan van onderzoek én juist een keuze voor meer onderzoek allebei tot de mogelijkheden behoren. Een gevoel van urgentie laat dus geen eenzijdig patroon zien, tenzij er twee soorten urgentie worden onderscheiden: een gevoel van urgentie voor *directe actie* en een gevoel van urgentie voor *ander beleid*. Wanneer het gevoel van urgentie betrekking heeft op het maken van beleid terwijl er nog geen beleid was wordt er door politici gepleit voor directe actie zonder extra onderzoek. Wanneer het gevoel van urgentie betrekking heeft op het standpunt dat het huidige beleid de situatie geheel de verkeerde kant op stuurt pleiten politici voor onderzoek om inzicht te krijgen in waar het beleid mis is gegaan. Ten tweede is de combinatie van urgentie en onzekerheid een basis voor veel en soms gepolariseerd debat waarin het doen van onderzoek duidelijk een omstreden onderwerp van debat is. De uiting van urgentie, we moeten wat doen, in combinatie met de onzekerheid over wat er dan gedaan moet worden, leidt ertoe dat politici standpunten innemen, ook over onderzoek, die ver uit elkaar liggen.

5. Conclusies en discussie

Dit laatste onderdeel van het onderzoek bestaat uit drie onderdelen. Allereerst worden de resultaten uit hoofdstuk 4 geduid met behulp van de literatuur en de gesprekken die ik heb gehad met (oud-)politici om de grote lijn van de gepresenteerde resultaten weer te geven. Vervolgens probeer ik met de daadwerkelijke conclusies antwoord te geven op de belangrijkste vraag van dit onderzoek: *hoe heeft de rol van wetenschap zich ontwikkeld in het Nederlandse Tweede Kamerdebat over minderheden en integratie?* Tot slot is er ruimte voor een discussie. Voor een overzicht van de resultaten verwijs ik graag naar onderdeel 4.4.

5.1 Vier grote lijnen

Het onderzoek heeft veel interessante resultaten voortgebracht, maar het is moeilijk om daar een grote lijn in te zien. Met behulp van de theorie en de interviews probeer ik in dit onderdeel die lijn in de resultaten te vinden.

5.1.1 *Wetenschap is geen wetenschap (meer)*

De eerste grote lijn kwam ter sprake in de interviews met (oud-)politici. Een respondent kwam in ons gesprek tot de conclusie: 'wetenschap en wetenschap is geen wetenschap. Wat is wetenschap eigenlijk?'. Deze uitspraak is tekenend voor de resultaten van dit onderzoek; wetenschap, of in ieder geval de opvatting en betekenis van wetenschap, is in beweging. Dat blijkt niet alleen maar uit de theorie, maar ook uit de resultaten van dit onderzoek. De beweging in de wetenschap vindt plaats in de manier waarop politici kijken naar wetenschap en hoe politici wetenschap gebruiken, maar de betekenis van wetenschap kan in het politieke debat soms zo veranderlijk zijn dat het resulteert in een tegenstrijdig of in ieder geval inconsequent beeld.

Op die manier maakt de autoriteit van wetenschap een merkwaardige verandering door. De theorie spreekt over een verlies aan wetenschappelijke autoriteit en dit is in steeds meer gevallen inderdaad te zien. Desondanks behoud wetenschap haar goede imago onder politici en wordt er onverminderd gevraagd om onderzoeken en wordt wetenschappelijk onderzoek gebruikt om beleid en standpunten te onderbouwen. Wetenschappelijk onderzoek wordt even gemakkelijk geaccepteerd en als rationale onderbouwing gebruikt als dat het juist niet geaccepteerd en bekritiseerd wordt. Wat moet de conclusie zijn als de wetenschap soms wel en soms niet haar autoriteit verliest? Eerder heb ik deze ontwikkeling niet een *verlies* aan autoriteit genoemd, maar een zeer *broos* geworden autoriteit van wetenschap in de politiek.

Dat wetenschap geen wetenschap is heeft meerdere betekenissen. Ten eerste is dat de hierboven genoemde broze autoriteit die ervoor zorgt dat wetenschappelijk onderzoek niet meer gelijk staat aan een politieke waarheid. Of wetenschap wetenschap is moet gebeuren bij de gratie van politici die wetenschap accepteren als wetenschap. 'Speaking truth to power' is op die manier geworden tot 'speaking power to truth'. Het omdraaien van dit gezegde slaat niet op de grotere inmenging van politiek in de wereld van de wetenschap en de manieren waarop politici onderzoeksresultaten manipuleren zoals Köbben (2003) stelt, maar slaat op de grotere inmenging *van* politiek in het gebruik van wetenschap *in* de politiek. Daarbij heeft praktisch elke politicus de macht om te bepalen welke waarheid hij of zij accepteert en welke niet.

Ten tweede staat 'wetenschap is geen wetenschap' voor een veranderende betekenis van wetenschap. Wetenschap staat, ook voor de politici in dit onderzoek, niet meer gelijk aan het kennen van de waarheid. Politici zien veel mogelijkheden die wetenschap kan bieden, maar ook de beperkingen. Er bestaat de laatste tien jaar onduidelijkheid onder politici wat wetenschap wel en niet kan, maar dat wetenschap, zeker in een sociaalwetenschappelijk onderwerp met een zeer dynamische realiteit, niet de waarheid kan beschrijven is voor de politici in een postnormale samenleving duidelijk. 'Je weet dat er in de integratiepolitiek geen zuiver wetenschappelijk antwoord is. Je kan wetenschap gebruiken, maar het kan slechts een middel zijn', aldus een respondent.

'Wetenschap is geen wetenschap' betekent, ten derde, dat de wetenschap niet meer traditioneel gelijk staat aan de universiteitswereld. Ook al hebben universiteiten nog steeds een voorname invloed op wat wordt gezien als wetenschap en niet-wetenschap (Biesta, 2007), een kennismonopolie hebben universiteiten niet meer. Wetenschap is in die zin gepolitiseerd en gedemocratiseerd en dat is terug te zien in de resultaten van dit onderzoek. De kennis die politici gebruiken in het debat komt van steeds meer van verschillende bronnen met een dalende belangstelling voor onderzoek van universiteiten. Het komt sterk overeen met de ontwikkelingen die Hoppe en Halfman (2004) waarnemen in de instituties op de grens van wetenschap en politiek. Steeds meer commerciële organisaties doen (contract)onderzoek voor beleidsproblemen. De respondenten van dit onderzoek en met hen andere politici (in gesprek met Slob, 2006) zijn het erover eens dat de politiek hierdoor overspoeld wordt door onderzoeken en rapporten.

Bovendien beweren al deze rapporten niet steeds hetzelfde, maar kunnen de rapporten juist tegengestelde conclusies bevatten, zoals ook te zien is in de debatten van dit onderzoek. Het gebrek aan eenduidigheid in de wetenschap wordt door een van de respondenten benoemd als een reden voor politici om wetenschap niet meer als doorslaggevende factor te zien. Dat is terug te zien in de groeiende tolerantie voor het niet accepteren van onderzoeksresultaten in de jaren '00.

Dit laatste sluit aan bij een vierde ontwikkeling. Het onderzoek waar naar gevraagd wordt bestaat steeds meer uit structureel beleidsevaluatieonderzoek. Het klassieke beeld van 'puur' wetenschappelijk onderzoek dat algemene wetmatigheden vindt maakt plaats voor toegepast onderzoek dat sterk gericht is op beleidsmatige problemen en is daarmee in toenemende mate tijd- en plaatsgebonden.

Tot slot draagt een van de belangrijkste resultaten van dit onderzoek bij aan mijn conclusie en die van een respondent dat wetenschap geen wetenschap is. In de wetenschappelijke wereld bestaan er regels voor wat wel en wat niet als wetenschap geldt. Deze regels zijn veranderlijk, maar worden wel in een intern controlesysteem toegepast om onderzoeken te beoordelen. Zodra onderzoeken in de politiek komen zijn deze kwaliteitsregels van ondergeschikt belang aan de bruikbaarheid van een onderzoek. Op het moment dat wetenschappelijk onderzoek in de politiek komt is wetenschap geen wetenschap meer, maar slechts bruikbaar of niet bruikbaar onderzoek.

De resultaten duiden daarentegen juist op een toenemende kritiek van politici op de objectiviteit en onafhankelijkheid van onderzoeken, twee traditioneel belangrijke eigenschappen van wetenschappelijk onderzoek. De resultaten van dit onderzoek wijzen er echter op dat politici hiermee niet direct kritiek hebben op de wetenschap, maar op de

onderzoeken zelf. Objectiviteit en onafhankelijkheid zijn daarmee hun eigen, selectief toegepaste, standaarden voor goed onderzoek.

5.1.2 *Het primaat van de politiek*

Het selectief toepassen van die kritiek sluit aan bij het volgende punt. Het merendeel van de respondenten gaf namelijk overtuigd de volgende interpretatie aan de voorlopige conclusies van dit onderzoek die aan hen voorgelegd werden. Of het nou ging om het verzoeken om meer onderzoek, het juist niet instellen van onderzoek of het bekritisieren van onderzoek, de houding en het gebruik van wetenschappelijk onderzoek gaan altijd vergezeld van politieke motieven. Een respondent zei: 'Ik heb altijd gedacht: wetenschap dient ons allemaal. In de praktijk werkt dat niet zo. Daar gaat de politieke doelstelling overheen'. Een andere respondent concludeerde: 'Er is geen wetenschappelijk primaat'.

Het is geen opzienbarende interpretatie van de resultaten. Het zou op zijn minst opmerkelijk zijn als de wetenschap het primaat zou hebben in de politiek. Een zodanig technocratische democratie wordt door veel politici en wetenschappers niet wenselijk geacht (zie bijvoorbeeld Vasta, 2010). Het is echter wel een belangrijke interpretatie voor dit onderzoek.

Hoe wordt deze interpretatie onderbouwd door de resultaten? Dat de politiek boven de wetenschap gaat is in meerdere resultaten terug te zien. Ten eerste is het waar te nemen in de kritiek die politici uiten op onderzoek. De kritiek heeft in toenemende mate betrekking op het onderzoeksproces, zoals een gebrek aan objectiviteit, verouderde gegevens of het gebrek aan een goed meetinstrument, maar *of* er kritiek wordt geuit en de *mate* van kritiek hangen samen met of de boodschap welkom is of niet welkom. Afhankelijk van partijpolitieke standpunten geven verschillende partijen een verschillende dosis kritiek.

Ten tweede komt uit het onderzoek dat de zoektocht naar nieuwe kennis en de verzoeken om nader onderzoek altijd aanwezig zijn, maar ook onderwerp kunnen zijn van politiek. Het niet of wel doen van onderzoek wordt op die manier, door politici zelf, in verband gebracht met politieke overtuigingen. De theorie van Feldman en March (1981) geeft houvast, want het politiek maken van het doen van onderzoek kan een politiek signaal afgeven naar de kiezer. Inzetten op nieuw onderzoek geeft een signaal af dat een partij rationele besluiten wil maken, terwijl het inzetten op geen nieuw onderzoek, maar wel directe actie een signaal geeft dat de partij wil 'doorpakken'. Onderzoek doen wordt op deze manier onderdeel van het politieke spel en dat past in de politieke ratio van het zoeken van argumenten bij een standpunt in plaats van andersom (In 't Veld, 2010).

Ten derde heb ik laten zien dat oppositiepartijen en coalitiepartijen verschillen in hun benadering van wetenschap. Oppositiepartijen zijn daarin kritischer op onderzoek én ze zetten onderzoeksresultaten juist sterker aan. Deze inconsequente houding is bewijs dat oppositiepartijen, net zo goed als coalitiepartijen, wetenschap als mogelijk middel zien om hun standpunten te onderbouwen, mocht een onderzoek zich daarvoor lenen.

Dat onderzoeken zich daar steeds beter voor lenen kwam in de interviews met (oud-)politici telkens terug. De overvloed aan onderzoeksrapporten die naar de politiek worden gestuurd werd door een respondent een 'proliferatie aan onderzoeken' genoemd waarin politici uitstekend 'selectief kunnen winkelen'. 'Hoe meer onderzoek, hoe meer tegenstrijdige

meningen', aldus een andere respondent. De wetenschap faciliteert daarmee de ontwikkeling dat politiek boven de wetenschap gaat.

Een respondent legde, tot slot, het primaat van de politiek over de wetenschap uit als een groter wordende aandacht van politici voor de stem van het volk. Partijen bepalen hun standpunten nu meer op wat het goed doet in de peilingen dan op wetenschappelijke ideeën. Het kan op die manier nog steeds zo zijn dat er een toename is van gebruik van wetenschap in de politiek, maar het beoordelen van die wetenschap en het bepalen van een standpunt is volgens de respondent meer afhankelijk van de publieke opinie dan 20 jaar geleden.

5.1.3 *Consensus in de politiek en consensus in de wetenschap*

Een gebrek aan eenduidigheid in de wetenschap en een toenemend politiek primaat maken het praktisch onmogelijk om een consensus te bereiken over de werkelijkheid. Maar consensus speelt nog een andere rol en dat kan ik niet beter verwoorden dan dat VVD-Kamerlid Hirsi Ali dat deed in het debat naar aanleiding van de Commissie Blok:

'Integratie is nooit eenduidig gedefinieerd, in die zin dat de hele Kamer het daarover eens was. Er is grote commotie en onenigheid ontstaan over het onderwerp. Vervolgens is er een commissie samengesteld om onderzoek te doen, die is opgezet met de vragen die ik zojuist heb genoemd. "Welk integratiebeleid kende Nederland?" Dat vond ik een karikatuur, niet alleen van de commissie maar van de hele Kamer. Iets wat niet is gedefinieerd en waarover geen consensus bestaat, wordt onderzocht' (Handelingen TK, 2003-2004a).

Politici dichtten wetenschap een belangrijke rol toe in het politieke debat. Ze zijn van mening dat wetenschap een grote bijdrage kan leveren aan goede politiek en goed beleid. Om die belangrijke rol te kunnen vervullen moet een consensus bereikt worden over wat zij, de politici, zien als de werkelijkheid ('shared truths', Vasta, 2010). Die consensus is in toenemende mate verdwenen uit de politiek door enerzijds het in toenemende mate gebruiken van wetenschap voor politieke doeleinden en anderzijds de toenemende mogelijkheden voor politici om selectief te winkelen in wetenschappelijke onderzoeken. Een gebrek aan consensus over de werkelijkheid is daarmee de consequentie van de twee bovenstaande paragrafen. Daarnaast laat Hirsi Ali in het fragment hierboven zien dat onderzoek doen zonder een politieke consensus over begrippen en doelen politiek onbruikbare kennis oplevert.

Consensus ontbreekt met deze uitleg op twee vlakken in de Nederlandse minderheden- en integratiepolitiek: het beeld van de integratiewerkelijkheid en het politieke doel (waaronder de gewenste definitie van integratie). Over het politieke doel, zo blijkt ook uit de gesprekken met politici uit die tijd, was in het begin van het minderheden- en integratiebeleid grotere consensus dan in de laatste 15 jaar (zie ook Duyvendak, 2006). De consensus over de werkelijkheid is, zo blijkt uit de debatten, vanaf 1990 afgenomen. De twee kenmerken van een 'wicked problem', dissensus over de te honoreren waarden en dissensus over de te gebruiken kennis, zijn dus in toenemende mate zichtbaar in de minderheden- en integratiepolitiek en ze versterken elkaar. Aan de ene kant versterkt het in toenemende mate gebruiken en *kunnen* gebruiken van verschillende wetenschappelijke onderzoeken verschillende politieke posities, omdat ze beter onderbouwd kunnen worden. Aan de andere kant belemmeren de verschillende politieke posities een consensus over politieke doelen wat het moeilijker maakt om politiek (algemeen) bruikbaar wetenschappelijk onderzoek te doen.

Deze ontwikkelingen verklaren deels de populariteit van instituten die beleidsmatig onderzoek doen, zoals de WRR, ook al neemt deze enigszins af. 'De WRR doet onderzoek dat het dichtste in de buurt komt van een consensus, hetzelfde geldt misschien voor het SCP', aldus een respondent. Maar ook de WRR kan zich steeds minder ontworstelen aan de 'politieke doelstelling die er overheen gaat'. Het komen tot kennis wat vanuit de Tweede Kamer gestart wordt, een poging om tot gezamenlijke kennis te komen, is in populariteit gestegen, maar ook via die manier, bijvoorbeeld in de vorm van een parlementair onderzoek, waren er politieke doelstellingen die de reacties bepaalden.

5.1.4 De minderheden en integratie

De bovenstaande analyse krijgt een speciale betekenis in de minderheden- en integratiepolitiek. De casus blijkt een speciale casus te zijn in de interactie tussen wetenschap en politiek.

De theorie en de resultaten laten zien dat de eenduidigheid van de wetenschap afneemt en bovendien leent een democratisch stelsel van veelstemmigheid zich er niet voor om absolute waarheden te accepteren. De specifieke minderhedenproblematiek maakt die situatie alleen maar sterker. Men heeft door het herkennen en erkennen van culturele minderheden niet alleen problemen met absolute waarheden door het hebben van *electorale* minderheden, maar ook door een veelvoud aan *culturele* opvattingen. Dit fenomeen is meerdere keren waargenomen in het onderzoek. Vooral de aandacht voor onderzoeksteams die niet alleen uit blanke mannen mogen bestaan volgens veel politici laat zien dat politici denken dat onderzoeken extra gekleurd kunnen worden door culturele verschillen tussen de onderzoekers en de onderzochten. In andere woorden, om een representatief beeld van de werkelijkheid te krijgen moet een onderzoeksteam een representatieve samenstelling hebben. Kortom, het onderwerp van culturele verschillen geeft een extra dimensie aan de interactie tussen wetenschap en politiek.

Bovendien is het onderwerp een politiek en maatschappelijk precair onderwerp. Het gaat over de beginselen van een democratische samenleving, zoals godsdienstvrijheid, vrijheid van meningsuiting en gelijkheid. Extra nadruk komt daardoor te liggen op onderzoeksethiek. Politici vragen zich af wat voor effecten bepaalde onderzoeksuitkomsten hebben op de minderheden, zoals bij het onderzoek naar de budgettaire effecten van niet-westerse immigranten. Als onderzoekresultaten een negatief effect hebben op het doel (bijvoorbeeld minder discriminatie) is het onderzoek dan ethisch verantwoord? De stelling dat sociaalwetenschappelijk onderzoek niet alleen de werkelijkheid beschrijft, maar ook in beweging zet krijgt in de minderheden- en integratiepolitiek extra nadruk.

Een zeer voorzichtige vergelijking met de interactie tussen wetenschap en de klimaatpolitiek laat zien dat de minderheden- en integratiecasus op een laatste punt speciaal is. In hun onderzoek naar de interactie tussen wetenschap en politiek op het gebied van het klimaat tonen Van der Sluis e.a. (2010) aan dat de wetenschap erg geconcentreerd is met één kennisinstituut als belangrijkste bron van kennis, het VN-klimaatpanel IPCC. Het IPCC heeft de rol om wetenschappelijke kennis te bundelen en is daarmee de belangrijkste bron van informatie voor politiek en overheid. Ook al staat het instituut onder grote druk door enkele incidenten, voor politici en bestuurders is het instituut de eerste partij als het gaat om informatie over het klimaat. Een dergelijk instituut bestaat er niet voor de minderheden- en integratieproblematiek. Dit onderzoek laat niet alleen zien dat de diversiteit aan kennisbronnen toeneemt, maar ook dat een duidelijke hiërarchie die in de klimaatcasus wel te zien is ontbreekt in de casus van dit onderzoek.

5.2 Conclusie: de politisering van de wetenschap in de politiek

De deelvragen van dit onderzoek heb ik geprobeerd te beantwoorden in de verschillende hoofdstukken van dit onderzoek. De eerste drie deelvragen over wat er bekend is over de invloed van de politiek op de wetenschap, de invloed van wetenschap op de politiek en hun relatie tot elkaar, zijn beantwoord in hoofdstuk 2. Het antwoord op de drie vragen wordt gekenmerkt door een gelijktijdige politisering van de wetenschap en een verwetenschappelijking van de politiek. Dat de politiek onverminderd gebruik blijft maken van wetenschap, ondanks dat wetenschap aan autoriteit verliest, is daarbij een belangrijke conclusie.

De relatie tussen wetenschap en politiek is bovendien problematisch, omdat de twee werelden in hun beginselen wezenlijk van elkaar verschillen, zoals op het gebied van het beoordelen van kwaliteit, het proces en doelen.

De deelvragen hoe de houding van politici en hun gebruik omtrent de rol van wetenschap zich hebben ontwikkeld zijn beantwoord in hoofdstuk 4 van dit onderzoek, de resultaten. De ontwikkelingen daarin hebben een extra nadruk gekregen in het laatste onderdeel van dat hoofdstuk (4.4). Of onderzoeken wetenschappelijk zijn blijkt voor politici van secundair belang, maar de waardering voor wetenschappelijk onderzoek is onverminderd groot. Bruikbaar, objectief en onafhankelijk onderzoek is van groot belang volgens politici om inzicht te geven in de minderheden- en integratieproblematiek, om het bespreekbaar te maken en dingen in beweging te zetten. Politici verwachten dan ook steeds meer dat standpunten en beleid onderbouwd kunnen worden met wetenschappelijk onderzoek. Desondanks groeit de kritiek van politici op specifieke onderzoeken en de mate van kritiek is grotendeels afhankelijk van de partijpolitieke posities ten opzichte van de onderzoeksresultaten. De houding is verder afhankelijk van het karakter van de partij; zit het in de oppositie of de coalitie en bij welke politieke stroming hoort een partij?

Het gedrag van politici wordt getekend door een niet aflatende vraag naar nieuw onderzoek en nieuwe kennis. De regering en de overheid spelen daarin een spilfunctie die langzaam minder vertrouwd wordt door politici. Het groeiend initiatief voor onderzoeken vanuit het parlement is een logisch gevolg. Structureel evaluatieonderzoek is daarin populair. Het debat over onderzoeken, zonder dat het daarbij gaat over de onderzoeksconclusies, is desondanks langzaam toegenomen vanaf 1990. De bronnen waar de kennis vandaan komt zijn vermeerderd en de belangrijke rol van de universiteit is daarin vervangen door commerciële onderzoeksbureaus.

Het bracht mij tot vier overkoepelende conclusies (in 5.2) die de aanzet vormen tot het antwoord op de onderzoeksvraag van dit onderzoek. *Hoe heeft de rol van wetenschap zich ontwikkeld in het Nederlandse Tweede Kamerdebat over minderheden en integratie?* Het antwoord is samen te vatten als volgt. Er is sprake van een politisering van de wetenschap *in de politiek*. Daarmee stel ik duidelijk niet dat ik uit de resultaten kan concluderen dat de wereld van de wetenschap is gepolitiseerd (de theorie stelt dit wel), maar wel dat de houding van politici en het gebruik omtrent de rol van wetenschap in de politiek is gepolitiseerd. De politisering van de wetenschap in de politiek bestaat uit drie onderdelen. 1) De grote waarde die politici hechten aan wetenschappelijk onderzoek, want zonder die waarde en het gebruik van wetenschap zou het debat slechts gepolitiseerd zijn. 2) De grotere invloed van de politieke ratio bij politici in het gebruik van wetenschappelijk onderzoek. 3) De faciliterende rol van de wetenschap door de politisering en democratisering van de wetenschap, een overvloed aan onderzoeken en een

veelvoud aan wetenschappelijke stellingnames. De specifieke kenmerken van de minderheden- en integratieproblematiek zorgen er vervolgens voor dat deze conclusies, naar mijn verwachting, sterker naar voren komen dan bij andere, voornamelijk natuurwetenschappelijke, onderwerpen.

5.2.1 *Budgettaire effecten van niet-westerse immigranten*

Dit onderzoeksrapport is ingeleid met een verhaal over het door de PVV geïnitieerde onderzoek naar de budgettaire effecten van niet-westerse immigranten. Om verschillende redenen, die in de inleiding zijn genoemd, haalde dat onderzoek de publiciteit. De vraag is of we de situatie omtrent een dergelijk onderzoek na het lezen van dit onderzoek beter kunnen begrijpen en beter kunnen duiden en op welke manier dat kan.

Het belang van wetenschappelijk onderzoek in de politiek is volgens politici groot en het kunnen onderbouwen van politieke standpunten is een toegenomen eis in de Tweede Kamer. De stelling dat niet-westerse immigranten de autochtone belastingbetaler veel geld kosten is daarom een standpunt dat de PVV ten eerste *wil* onderbouwen met onderzoek en ten tweede *moet* onderbouwen om geloofwaardig over te komen in het parlement en het publieke debat. Het standpunt krijgt meer waarde wanneer onderzoek uitwijst dat het daadwerkelijk zo is.

Dat de regering en de overheid de spil zijn in het doen van onderzoek blijkt uit het gegeven dat de PVV de vraag voor het onderzoek eerst voorlegde aan de regering. Het weigeren van de regering en de kritiek van de PVV op dat weigeren zijn te duiden als het in toenemende mate omstreden en subjectief raken van die spilfunctie. Het uitbesteden van het onderzoek is vervolgens uit te leggen als de wens van de Tweede Kamer om zelf, zonder de regering als tussenstation, onderzoek te kunnen doen.

Tot zover past het PVV-onderzoek goed in de uitkomsten van dit onderzoek. Het gaat verder met het debat over het onderzoek. De uitkomst van het onderzoek was duidelijk; de niet-westerse immigranten kosten jaarlijks veel geld, maar het debat over het onderzoek ging niet zozeer over het bedrag dat eruit kwam, maar over het onderzoek zelf. De *politiek om wetenschap* is ook in dit voorbeeld duidelijk terug te zien. Het debat ging over de opzet van het onderzoek en de mogelijke subjectiviteit van de insteek en de uitvoering van het onderzoek. De uitkomst van het onderzoek wordt beoordeeld vanuit politieke overtuigingen, maar het accepteren of niet accepteren daarvan hangt af van de beoordeling van het onderzoeksproces. Volgens de PVV, die de uitkomst kan gebruiken als argument, was dat proces goed. Volgens veel andere partijen, waarvoor de uitkomst juist niet te gebruiken was, was dat proces niet voldoende.

Een van de kritieken op het PVV-onderzoek was dat de opbrengsten van niet-westerse immigranten voor de samenleving niet mee werden gerekend. De resultaten van dit onderzoek laten zien dat veel politici de houding hebben dat sociaalwetenschappelijk onderzoek 'zachte' kennis produceert die, door de verandering van een variabele of uitgevoerd op een ander moment in een andere context, anders kan zijn. Hoe meer onderzoeken hoe meer tegenstrijdige kennis, stelde zelfs een respondent. Het gezag dat het PVV-onderzoek had in de Tweede Kamer was dan ook niet groot. Maar meer nog dan dat het gezag niet groot was, was het gezag onderhevig aan de politieke standpunten. Voor de PVV had het onderzoek wel gezag, voor veel andere partijen niet. Het PVV-onderzoek is daarmee een mooi voorbeeld van de broze autoriteit van wetenschappelijk onderzoek.

Kortom, het voorbeeld van het PVV-onderzoek past op meerdere manieren goed in de uitkomsten van dit onderzoek en ik hoop dat men na het lezen van dit onderzoek begrijpt dat het PVV-onderzoek deel uitmaakt van het grote belang dat politici hechten aan een wetenschappelijke onderbouwing, ondanks dat er sprake is van een politisering van de wetenschap in de politiek.

5.3 Discussie

5.3.1 Het normatieve debat: meer of minder wetenschap in de politiek?

In de inleiding heb ik geschreven dat de normatieve vraag die in dit onderzoek meespeelt niet uit het oog verloren zou worden. Moet er meer wetenschap in de politiek gebruikt worden of moet er juist meer politiek gevoerd worden in plaats van af te gaan op feiten en die voor zichzelf te laten spreken? Is een kennisdemocratie wenselijk of niet? Beide posities worden op dit moment, overigens over verschillende onderwerpen, ingenomen in het publieke debat. De vraag lijkt echter na dit onderzoek achterhaald. Aangezien er zowel sprake is van een zekere verwetenschappelijking of in ieder geval een groot belang dat politici hechten aan wetenschap, als een politisering van het gebruik van die wetenschap is de vraag of er meer of minder gebruik van wetenschap gewenst is in de minderheden- en integratiepolitiek een irrelevant vraag. Meer gebruik van wetenschap zou waarschijnlijk alleen maar leiden tot meer politisering van het gebruik van die wetenschap.

Het is het onderwerp waar veel (wetenschappelijke) auteurs zich mee bezig houden (zie bijvoorbeeld Weingart, 1999; Bunders en Regeer, 2009; Van der Sluis e.a. 2010, Fresco, 2011). De vraag die zij stellen is dan ook niet de vraag of er meer of minder wetenschap in de politiek moet komen, maar hoe de interactie vormgegeven (geïstitutionaliseerd) kan worden zodat beleid beter wordt, wetenschap weer een zeker gezag krijgt en de politiek het primaat én de verantwoordelijkheid houdt of hoe wetenschap ook een politieke verantwoordelijkheid kan krijgen.

Een van de waargenomen trends in de interactie tussen wetenschap en politiek is tevens een normatieve positie. Kennis wordt steeds meer in samenwerking en onderhandeling geproduceerd met participatie van allerlei actoren en dit wordt ook aangedragen als een wenselijke manier om wetenschap te betrekken in de politiek. De manier van 'knowledge co-creation', 'shared truths' en 'negotiated knowledge' heeft echter twee kanttekeningen die ik op basis van dit onderzoek wil maken. Ten eerste, hoe kan deze manier van kennisproductie, die gefocust is op het kweken van consensus over de te gebruiken kennis, opboksen tegen de politieke ratio? Verplaatst de politisering zich dan niet van de beoordeling van wetenschappelijk onderzoek naar het onderzoeksproces? In het debat over het parlementaire onderzoek naar het integratiebeleid bleek dat een gezamenlijk onderzoek de aandacht inderdaad verlegd werd naar het onderzoeksproces.

Ten tweede, wanneer worden concessies om de interactie tussen wetenschap en politiek te verbeteren 'verraad aan de wetenschap' (Köbben, 2003, 54)? Bovendien, politici stellen niet veel wetenschappelijke eisen aan onderzoek, maar vinden objectiviteit en onafhankelijkheid zeer belangrijk. Hoe kan deze houding gecombineerd worden met een gezamenlijke kennisproductie? Ook hierbij is het parlementaire onderzoek uit 2004 een tekenend voorbeeld waarin juist de objectiviteit en onafhankelijkheid van de onderzoekscommissie en -organisatie van een gezamenlijk kennisproductie ter discussie werden gesteld.

Het zijn vragen waar dit onderzoek geen antwoorden op kan geven, maar het biedt wel deze min of meer nieuwe vragen die gesteld kunnen worden in het normatieve debat over de rol van wetenschap in de politiek.

5.3.2 *Wat nu?*

Wat betekent de uitkomst van dit onderzoek voor de toekomst van de interactie tussen wetenschap en politiek? Zoals ik zei, meer of minder wetenschap gebruiken in de politiek is misschien iets wat de sociale wetenschappers uit de inleiding zouden adviseren, maar geen van twee zou een juiste conclusie van dit onderzoek zijn.

Het grootste probleem is het probleem dat Van Eeten (1999) aankaart: een debat tussen doven, een primaat van de politiek die niet open staat voor andere geluiden dan de eigen politieke ideologie. Of deze andere geluiden komen van andere partijen of uit de wetenschap is daarbij van secundair belang. De mogelijkheid tot selectief winkelen in wetenschappelijke onderzoeken is cruciaal, maar de oplossing om van 'de wetenschap' weer een select en streng afgebakend groepje mensen te maken die het 'patent op de waarheid' heeft is niet mogelijk en misschien ook niet wenselijk.

De oplossing om niet te verzanden in een dialoog van de doven ligt eerder in het krijgen van onderzoeksresultaten waarbij er politieke consensus is over het *onderzoeksproces*. Uit dit onderzoek blijkt dat objectiviteit en onafhankelijkheid een belangrijke rol spelen voor politici, dus bepaalde vormen van samen tot kennis komen doen afbreuk aan die wensen van politici. Het samen tot kennis komen moet daarom gereduceerd worden tot een consensus over het gewenste onderzoeksproces. De politiek moet eerst antwoord geven op de vraag: welk onderzoek accepteren wij? En met dat onderzoek moet men aan de slag in het politieke debat. Zo kan enigszins afgedwongen worden dat politici over dezelfde onderzoeksresultaten praten en dat deze resultaten enig gezag hebben.

Het vereist wel dat politici daadwerkelijk invloed hebben op het onderzoek en het onderzoek is daarmee niet meer geheel onafhankelijk. De opbrengst is echter dat de politiek te maken krijgt met een werkbaar beeld van de werkelijkheid. Een goede ontwikkeling op het punt dat ik nu aankaart is de stijgende aandacht voor de mogelijkheden die de Tweede Kamer heeft om onderzoek te laten doen door een derde onafhankelijke partij (zoals het Onderzoek- en Verificatiebureau van de Tweede Kamer, en het samenwerkingsverband met de KNAW).

In navolging van een gesprek met een respondent wil ik daar graag aan toevoegen dat het aantal onderzoeken dat gebruikt wordt in aantal moet afnemen en het gezamenlijk instellen van onderzoek, zoals hierboven is geopperd kan daartoe bijdragen. Daarnaast moet de tijd die politici hebben om zich te verdiepen in de onderzoeken toenemen. Dat zou een begin zijn om de dialoog van de doven, die als een gevaar op de loer ligt, tegen te gaan.

5.3.3 *Mogelijkheden en beperkingen van het onderzoek*

Naast dit discussiepunt over de consequenties van dit onderzoek voor het normatieve debat en de toekomst van de interactie tussen wetenschap en politiek wil ik enkele kanttekeningen plaatsen bij het onderzoek zelf. Wat zijn de beperkingen en wat zijn de mogelijkheden die het onderzoek biedt? Ten eerste is dat het onderzochte niveau. Het onderzoek richt zich op de landelijke politiek en er zijn goede redenen voor die keuze. Behalve dat de data hiervoor goed te verkrijgen is heeft het onderwerp op landelijk niveau altijd veel aandacht gekregen. Desalniettemin vindt de uitvoering van veel beleidspunten plaats op gemeentelijk niveau. De

interactie tussen wetenschap en politiek is dus op gemeentelijk niveau ook van belang. Welke verschillen zijn er tussen de interactie op landelijk niveau en gemeentelijk niveau?

Het tweede punt betreft de 'minderheden- en integratiewetenschap'. Terwijl het onderwerp van dit onderzoek zowel de wetenschap als de politiek insluit ligt de grootste nadruk, voornamelijk empirisch gezien, op de politiek. Het gaat immers om de implicaties voor de politiek. Om het onderzoek completer te maken zou het goed zijn om ook de wereld van de wetenschap te onderzoeken en te kijken hoe vanuit de wetenschap de interactie tussen wetenschap en politiek vormgegeven wordt en op welke manier de politisering van de minderheden- en integratiewetenschap plaatsvindt.

Ten derde is er een factor die het belang van het parlement voor het bestuur van het land mogelijk inperken. Het onderzoek gaat over zowel ministers en staatssecretarissen als Kamerleden, maar toch vooral over de laatste groep politici. Hun officiële functie voor het bestuur is een controlefunctie en een wetgevende functie, maar het daadwerkelijke beleid wordt pas geschreven door de ministers en hun ministeries. De relatie tussen politiek en beleid is geen één-op-éénrelatie, dus de belemmering van dit onderzoek is dat de interactie tussen wetenschap en politiek een geheel andere interactie kan zijn dan de interactie tussen wetenschap en beleid en misschien valt voor het bestuur het belang van de interactie tussen wetenschap en politiek wel weg tegen het belang van de interactie tussen wetenschap en beleid. Desondanks vormen de politici een wezenlijk deel van het beleidsvormingsproces en het onderwerp van dit onderzoek krijgt in de politieke praktijk, net als in de literatuur, minder aandacht dan de interactie tussen wetenschap en beleid, aldus een respondent. Juist voor de controlefunctie is het, volgens deze respondent, belangrijk dat er een goede interactie is tussen wetenschap en politiek, zodat Kamerleden de ministers goed geïnformeerd kunnen controleren.

Ten vierde heb ik voorzichtig geprobeerd het sociaalwetenschappelijk onderwerp van dit onderzoek te vergelijken met meer natuurwetenschappelijke onderwerpen als het klimaat. Ik verwacht en alle respondenten noemden dit in onze gesprekken, dat de verschillen sterk aanwezig zijn. 'Wetenschap is geen wetenschap' zou op deze manier een extra betekenis kunnen krijgen; de klimaatwetenschap is de minderhedenwetenschap niet en dat heeft allerlei gevolgen voor de interactie tussen wetenschap en politiek. In nieuw onderzoek zou dat de focus kunnen zijn.

5.3.4 Wetenschap over wetenschap

Tot slot, een van de onderwerpen van dit onderzoek is hetzelfde als het instituut waarin het is uitgevoerd, de wetenschap. In zekere zin gaat dit onderzoek dus over dit onderzoek. Ik heb me daarom vaak afgevraagd in hoeverre het onderzoek gaat bijdragen aan de situatie die ik juist beschreven heb in het onderzoek. Zullen politici selectief winkelen in dit onderzoek? Zal een andere wetenschapper min of meer het tegenovergestelde kunnen beweren? Wat kan dit onderzoek bereiken als het onderdeel wordt van de 'proliferatie' aan onderzoeken die bij politici terechtkomt? Zonder een antwoord op die vragen kan ik, als wetenschapper, alleen maar hopen en mijn best doen dat het onderzoek als een vorm van reflectie gaat dienen voor politici en voor wetenschappers, ook al beweert een ander het tegenovergestelde.

Bronvermelding

- Albæk, E (1995), 'Between knowledge and power: Utilization of social science in public policy making', *Policy Sciences* 28: 79-100
- Albrecht, S.M. (2001), 'Forging new directions in science and environmental politics and policy: how can co-operation, deliberation and decision be brought together?', *Environment, Development and Sustainability*, 3: 323-341
- Beekhoven, S., S. Peterink en A.L. van der Vegt (2009), 'Ideeën over het bewijs voor het onderwijs', *Sardes* 7: 1-46
- Biesta, G. (2007), 'Towards the knowledge democracy? Knowledge production and the civic role of society', *Studies in Philosophy of Education*, 23: 467-479
- Black, N. (2001), 'Evidence-based policy: proceed with care', *BMJ*, 323: 275-279
- Brown, M.B. (2009), *Science in Democracy. Expertise, Institutions, and Representation*, Cambridge/London: The MIT Press
- Bruijn, J.A. de en E.F. ten Heuvelhof (1999), 'Scientific expertise in complex decision-making processes', *Science and Public Policy*, 26(3): 179-184
- Bunders, J.F.G. en B.J. Regeer (2009), *Knowledge co-creation: Interaction between science and society*, Den Haag: RMNO/Amsterdam: Athena Institute
- Buuren, A. van en J. Edelenbos (2004), 'Why is joint knowledge such a problem?', *Science and Public Policy*, 31(4): 289-299
- Chalmers, A.F. (1999), *What is this thing called Science?*, derde druk, eerste druk: 1978, Maidenhead: Open University Press
- Davies, P. (2004), 'Is evidence-based government possible?', Campbell Collaboration Colloquium: Jerry Lee Lecture
- Dietvorst, A.J.F. en L. van der Geest (2010), *Budgettaire effecten van immigratie van niet-westerse allochtonen*, Utrecht: Nyfer
- Duyvendak, J.W. (2006), *De staat en de straat. Beleid, wetenschap en de multiculturele samenleving*, Den Haag: Boom Onderwijs
- Edwards, A. (1999), 'Scientific expertise and policy-making: the intermediary role of the public sphere', *Science and Public Policy*, 26(3): 163-170
- Eeten, M.J.G. van (1999), "Dialogues of the deaf" on science in policy controversies', *Science and Public Policy*, 26(3): 185-192

- Feldman, M.S. en J.G. March (1981), 'Information in Organizations as Signal and Symbol', *Administrative Science Quarterly*, 26(2): 171-186
- Feldman, E.J. en J. Milch (1982), *Technocracy versus democracy: the comparative politics of international airports*, Boston: Auburn House
- Flyvbjerg, B. (2001), *Making social science matter. Why social inquiry fails and it can succeed again*, vertaald door S. Sampson, Cambridge: Cambridge University Press
- Fresco, L. (2011), 'Emotie is verworden tot bron van kennis', *de Volkskrant*, 28-3-2011
- Hajer, M.A. (2006), 'Doing discourse analysis: coalitions, practices, meaning', in M. van den Brink and T. Metzke (eds), *Words matter in policy and planning: Discourse theory and method in the social sciences*, Utrecht: Netherlands Graduate School of Urban and Regional Research, 65-74
- Haller, S.F. en J. Gerrie (2007), 'The role of science in public policy: higher reason or reason for hire?', *Journal for Agricultural and Environmental Ethics*, 20: 139-165
- Healy, S. (2010), 'Post-normal science in postnormal times', *Futures*, 43: 202-208
- Heydebrand, W. (1991), 'Technocracy and the politics of expertise: a review', *Contemporary Sociology*, 20(3): 395-397
- Hoed, P. den en A.G. Keizer (2007), *Op steenworp afstand. Op de brug tussen wetenschap en politiek*, Den Haag: WRR/Amsterdam: Amsterdam University Press
- Hollis, M. (2002), *The philosophy of social science. An introduction*, 1e druk: 1994, Cambridge: Cambridge University Press
- Hoppe, R. (1999), 'Policy analysis, science and politics: from 'speaking truth to power' to 'making sense together'', *Science and Public Policy*, 26(3): 201-210
- Hoppe, R. (2002), *Van flipperkast naar grensverkeer. Veranderende visies op de relatie tussen wetenschap en beleid*, Den Haag: AWT
- Hoppe, R. en W. Halffman (2004), 'Wetenschappelijke beleidsadviesing in Nederland. Trends en ontwikkelingen', *Beleidswetenschap*, 1: 31-61
- Jong, M. de (1999), 'Institutionalised criticism: the demonopolisation of scientific advising', *Science and Public Policy*, 26(3): 194-199
- Köbben, A.J.F. (2003), *Het gevecht met de engel. Over verheffende en minder verheffende aspecten van het wetenschapsbedrijf*, Amsterdam: Mets & Schilt

- Köbben, A.J.F. en H. Tromp (1999), *De onwelkome boodschap. Of hoe de vrijheid van wetenschap bedreigd wordt*, Amsterdam: Uitgeverij Jan Mets
- Laan, C. van der (2004), 'Ook CDA heeft commissie niet nodig', *Trouw*, 15-1-2004
- Lahsen, M. (2005), 'Technocracy, Democracy, and U.S. Climate Politics: The Need for Demarcations', *Science, Technology, & Human Values*, 30(1): 137-169
- Liberatore, A. en S. Funtowicz (2003), "Democratising' expertise, 'expertising' democracy: what does this mean and why bother?", *Science and Public Policy*, 30(3): 146-150
- Maasen, S. en P. Weingart (red.) (2005), 'Democratization of Expertise? Exploring Novel Forms of Scientific Advice in Political Decision-Making', *Sociology of the Sciences*, 24: 1-19
- Mentzel, M. (1999), 'Think tanks, policy-making and a Dutch advisory council', *Science and Public Policy*, 26(3): 171-178
- Philipse, H. (2010), lezingenreeks *Betrouwbare kennis*, Studium Generale Universiteit Utrecht, te zien op <http://www.sg.uu.nl/terugzien/voorjaar2010.html>, laatst bezocht op 21-7-2011
- Rodwin, M.A. (2001), 'The politics of evidence-based medicine', *Journal of Health Politics, Policy and Law*, 26(2): 439-446
- Rudel, T.K. en J.M. Gerson (1999), 'Postmodernism, Institutional Change, and Academic Workers: A Sociology of Knowledge', *Social Science Quarterly*, 80(2): 213-228
- Rutgers, M.R. en M. Mentzel (1999), 'Scientific expertise and public policy: resolving paradoxes?', *Science and Public Policy*, 26(3): 146-150
- Rycroft-Malone, J., G. Harvey, A. Kitson, B. McCormack, K. Seers en A. Titchen (2004), 'What counts as evidence in evidence-based practice?', *Journal of Advanced Nursing*, 47(1): 81-90
- Schinkel, W. (2008), *De Gedroomde Samenleving*, Kampen: Klement Uitgeverij
- Slob, M. (2006), *Zeker weten. In gesprek met politici, bestuurders en wetenschappers over omgaan met onzekerheid*, Den Haag: Rathenau Instituut
- SCP (2006), *Werken op de grens van wetenschap en beleid*, Den Haag: SCP
- Searle, J.R. (1995), *The construction of social reality*, London: Penguin books
- Sheldon, B. (2001), 'The validity of evidence-based practice in social work: a reply to Stephen Webb', *British Journal of Social Work*, (31): 801-809
- Sober, E. (2008), *Evidence and Evolution: The Logic Behind the Science*, Cambridge: Cambridge University Press

- Sluis, van der J.P., R. van Elst en M. Riphagen (red.) (2010), *Ruimte voor klimaatdebat. Zicht op interactie tussen klimaatpolitiek, wetenschap en media*, Den Haag: Rathenau Instituut
- Thomas, C. en Y. Zonderop (2011), 'Sociale wetenschap hangt er een beetje bij', *de Volkskrant*, 20-4-2011
- Tweede Kamer (2004), *Onderzoek Integratiebeleid*, Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 28689, nr. 9, Den Haag: Tweede Kamer
- Trouw, 'Onderzoek naar hufterige vleeseters was vals', 8-9-2011
- Vasta, S. (2010), 'A New "Essential Tension" for Rationality and Culture. What Happens if Politics Tries to Encounter Science Again', *Axiomathes*, 20: 129-143
- Veld, R.J. in 't (2010), *Kennisdemocratie. Opkomend Stormtij*, Den Haag: Sdu Uitgevers bv
- Webb, S.A. (2001), 'Some considerations on the validity of evidence-based practice in social work', *British Journal of Social Work*, 31: 57-79
- Weingart, P. (1999), 'Scientific expertise and political accountability: paradoxes of science in politics', *Science and Public Policy*, 26(3): 151-161
- Weiss, C.H., A.G. Ghandi, E. Murphy-Graham en A. Petrosino (2008), 'The fairy godmother and her warts: making the dream of evidence-based policy come true', *American Journal of Evaluation*, 29(1): 29-47
- Wells, P. (2004), 'New Labour and Evidence Based Policy Making', paper voor de PERC Research Seminar
- WRR (1979), *Etnische minderheden*, Den Haag: Staatsuitgeverij
- WRR (1989), *Allochtonenbeleid*, Den Haag: SDU
- WRR (2006), *Dynamiek in islamitisch activisme*, Amsterdam: Amsterdam University Press

Bijlage 1: Bronvermelding Handelingen en Kamerstukken

Aanhangsel van de Handelingen TK 2003-2004, nr. 532, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1974-1975, 12^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1975-1976a, 36^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1975-1976b, 102^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1977-1978a, *Bijzondere Commissie voor de problematiek van de Molukse minderheid in Nederland*, 1^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1977-1978b, *Bijzondere Commissie voor de problematiek van de Molukse minderheid in Nederland*, 2^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1977-1978c, 63^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1977-1978d, 69^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1978-1979a, 8^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1978-1979b, *Bijzondere commissie voor de Nota Positie van migranten uit Suriname in Nederland en het beleid op middellange termijn*, Den Haag, Tweede Kamer

Handelingen TK 1979-1980a, 7^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1979-1980b, 8^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1979-1980c, 45^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1979-1980d, 47^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1979-1980e, 48^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1979-1980f, 68^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1979-1980g, *Vaste Commissies voor Onderwijs en Wetenschappen en Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk*, 2^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1980-1981a, 4^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1980-1981b, 9^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1980-1981c, 42^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1981-1982a, 15^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1981-1982b, 17^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1981-1982c, *Vaste Commissie voor Economische Zaken*, 3^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1981-1982d, *Vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken en Bijzonder Commissie Minderhedenbeleid*, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1981-1982e, 55^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1981-1982f, *Vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen*, 27^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1981-1982g, 87^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1982-1983a, 22^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1982-1983b, *Bijzondere Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 9^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1982-1983c, *Vaste Commissie voor het Emancipatiebeleid*, 11^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1983-1984a, *Bijzondere Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 48^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1983-1984b, *Bijzondere Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 52^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1983-1984c, *Bijzondere Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 54^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1983-1984d, *Bijzondere Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 64^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1983-1984e, 65^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1984-1985a, *Vaste Commissie voor Welzijn en Cultuur en Bijzondere Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 87^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1984-1985b, *Bijzondere Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 89^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1984-1985c, *Bijzondere Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 90^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1985-1986a, *Bijzondere Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 17^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1985-1986b, 29^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1985-1986c, 33^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1985-1986d, 49^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1986-1987a, 13^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1986-1987b, *Vaste Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 11^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1986-1987c, 37^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1986-1987d, 86^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1987-1988a, 5^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1987-1988b, *Vaste Commissie voor het Minderhedenbeleid*, 19^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1987-1988c, 38^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1987-1988d, *Vaste Commissie voor Justitie*, 46^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1987-1988e, *Vaste Commissies voor de Volksgezondheid en voor Justitie*, 55^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1987-1988f, 93^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1988-1989, 27^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1989-1990a, 33^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1989-1990b, 35^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1989-1990c, 53^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1989-1990d, *Vaste Commissie voor het minderhedenbeleid*, 48^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1990-1991a, 7^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1990-1991b, *Vaste Commissies voor het minderhedenbeleid en voor sociale zaken en werkgelegenheid*, 32^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1991-1992a, *Vaste Commissie voor het minderhedenbeleid*, 58^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1991-1992b, 37^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1992-1993a, 4^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1992-1993b, 5^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1992-1993c, 29^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1992-1993d, *Vaste Commissie voor het minderhedenbeleid*, 11^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1992-1993e, 33^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1993-1994, 21^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1994-1995a, 3^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1994-1995b, 8^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1994-1995c, 13^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1996-1997a, 20^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1996-1997b, 56^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1997-1998, 21^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1999-2000a, 70^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 1999-2000b, 71^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2000-2001, 46^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2001-2002, 31^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2002-2003, 76^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2003-2004a, 63^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2003-2004b, 65^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2003-2004c, 92^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2004-2005, 22^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2005-2006, 95^e vergadering, Den Haag, Tweede Kamer

Handelingen TK 2006-2007, 93^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2008-2009a, 95^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2008-2009b, 100^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2009-2010a, 42, vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Handelingen TK 2009-2010b, 66^e vergadering, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1983-1984a, 16 102, nr. 26, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1983-1984b, 16 102, nr. 29, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1994-1995, 23 684 en 23 901, nr. 3, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1995-1996a, 23 594 (R 1496), nr. 23, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1995-1996b, 23 447, nr. 8, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1995-1996c, 24 401, nr. 8, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1995-1996d, 24 401, nr. 14, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1996-1997a, 25 114, nr.5, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1996-1997b, 25 114, nr. 15, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1997-1998a, 25 601, nr. 4, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1997-1998b, 24 885 en 25 619, nr. 12, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1998-1999a, 26 200 VII, 21 062, 26 210 en 26 333, nr. 44, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 1998-1999b, 26 333, 26 426 en 26 210, nr. 9, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2000-2001, 27 083, 21 062 en 27 275, nr. 12, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2001-2002a, 27 223, nr. 18, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2001-2002b, 28 006, nr. 6, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2001-2002c, 28 006, nr. 17, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2002-2003a, 27 083 en 28 612, nr. 32, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2002-2003b, 28 600, nr. 24, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2004-2005, 27 223, nr. 62, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2005-2006, 30 304, nr. 8, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2006-2007, 29 666, nr. 14, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2007-2008a, 24 503, nr. 38, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2007-2008b, 31 268, nr. 7, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2008-2009, 31 143, nr. 65, Den Haag: Tweede Kamer

Kamerstukken TK 2009-2010, 29 614, nr. 25, Den Haag: Tweede Kamer